

Det teologiske menighetsfakultet

MASTEROPPGAVE I KIRKELIG UNDERVISNING

Dåpssamtalen mellom det hellige og alminnelige -kirkens utfordringer i møte med unge foreldre i en
postmoderne tid

Cecilie Holdø

Veileder Jan-Olav Henriksen .
Spesialavhandling i systematisk teologi
AVH 501 30 studiepoeng
Våren 2008

FORORD	3
1.0 INNLEDNING	4
2.0 DÅPSSAMTALEN	15
2.1 Innledning	15
Dåpssamtalen som dialog	18
Dåpssamtalen som rite	19
2.2 <u>Dåpssamtalen – slik foreldre ser det</u>	21
Innledning	21
Norske dåpsforeldre uttaler seg om dåpen	22
Svenske dåpsforeldre uttaler seg om dåpen	26
Avsluttende kommentar.....	27
2.3 <u>Dåpssamtalen sett fra kirkens side</u>	28
Dåpssamtalen blir til	29
Utredning om dåpspraksis og dåpsopplæring i Den norske kirke ...	30
Dåpssamtalen slik den er	31
Inn i kirke	32
Avsluttende kommentar.....	35
2.4 <u>Kirkens dåpsopplæring</u>	36
Foreldrene.....	37
Oppsummering/ utfordringer	39
3.0 DEN POSTMODERNE TID	41
3.1 Innledning	41
Sekularisering, avsakralisering, resakralisering ,	42
3.2 Dåp og dåpsopplæring i en sekularisert tid	44
3.3 Kulturendring i samfunnet	46
Avsluttende kommentar	52
3.4 Hellighet og hverdagsliv i England i år 2000	53
Sosiologenes funn	54
Oppsummerende konklusjon	57
3.5 <u>Den postmoderne tid utfordrer teologien</u>	59
Teologien må rekonstrueres for livstolkning og livshjelp.....	61
Teologien må rekonstrueres gjennom dialogen og møte med den andre..	62
Fortellingen kan levendegjøre budskapet, og skape identitet og helhet....	63
4.0 DÅPSSAMTALEN UTFORDRES AV DEN POSTMODERNE TID.....	

-fortolkning og drøfting	64
Innledning.....	64
4.1 Dåpssamtalen – en arena for relasjonsbygging	67
4.2 Dåpssamtalen – fra forklaring til involvering	71
4.3 Dåpssamtalen - når kirken lytter og bekrefter	75
5.0 AVSLUTNING	78
5.1 Oppsummering	78
5.2 Resultat	80
5.3 Begrensninger og nye utfordringer	81
6.0 LITTERATURLISTE	83

FORORD

Nordmenns sterke tilhørighetsfølelse til Den norske kirke har alltid fascinert meg. Jeg har registrert det på ulike måter, men først og fremst festet meg ved den store oppslutningen om dåp, konfirmasjon, bryllup og begravelse. Jeg har også registrert nordmenns lojalitet til sin lokale kirke når de blir utfordret og invitert til å ta del i konkrete oppgaver.

Kirken på sin side leter stadig etter å etablere tettere kontakt med medlemmene sine. Det gjør den også når den i disse dager står i en dåpsopplæringsreform. Kirken vil nå ut til bredden av de dømte med opplæring. Den vil også samarbeide med foreldrene om dette. For å få til det vil den bruke dåpssamtalen til dialog og til informasjon. Kirken vil også involvere foreldrene i dåpsopplæringen, fordi den mener at foreldre er de beste dåpslærere for barna.

Med en slik tillitsfull holdning som grunnlag og motivasjon i en dåpsopplæringsreform, tror jeg kirken har større mulighet enn noen gang til å forløse et engasjement. Når kirken slik ønsker å utfordre og involvere tror jeg de treffer foreldrenes ansvar for og lojalitet til kirken. Mulighetene for at kirken vil lykkes med å få til en bred oppslutning om dåpsopplæringen tror jeg derfor er til stede.

Med et stort engasjement for at kirken skal lykkes med å få til gode møtepunkter mellom hjem og kirke var det derfor nærliggende for meg å skrive en masteroppgave om det jeg anser som det første *institusjonelle* møtet mellom hjem og kirke, nemlig dåpssamtalen. Denne samtalen blir selve døråpneren for kirkens dåpsopplæring.

En stor takk til min veileder Jan – Olav Henriksen, som med sitt erfarne og kritiske blikk har klart å lede meg gjennom de ulike fasene med faglige og nødvendige kommentarer, gitt med sindighet og raushet.

Oslo, august 2008

I INNLEDNING

Tema og kontekst

Hvert år bringer ca 50.000 foreldre barnet sitt til dåpen i Den norske kirke.¹ I forkant av dåpen møter foreldre til **dåpssamtale** med presten. Med en så stor oppslutning er dåpssamtalen blitt institusjonalisert som en tradisjon i vår kirke, og i vår kultur. Det er ingen ”aktivitet” eller tiltak i Den norske kirke som favner flere av en målgruppe, enn nettopp denne samtalen. Gjennom dåpssamtalen har kirken fått en arena for å samtale med unge foreldre om livet og om troen. Jeg skal ikke fordype meg i det, men vil konstatere det, og inkluderer det i min refleksjon over dåpssamtalens muligheter videre. Kirken tok i bruk dåpssamtalen på slutten av seksti-tallet.² Hvordan oppsto den? Hva var visjonen?

På 80-tallet gjennomførte jeg en god del dåpssamtaler. Begrepet *samtale* var ikke alltid dekkende. Ofte fikk jeg en beklemmende følelse av å holde en lang enetale. Foreldrene var gjerne lavmælte. De hadde ikke selv så mye på hjertet – tenkte jeg. Som ung og nyutdannet kateket hadde jeg derimot forberedt meg godt til timen. På kirkens vegne hadde jeg et program. Jeg skulle både informere om hva dåpen er – hva dåpsopplæring er – hvilke aktiviteter menigheten kunne tilby småbarnsforeldre, og jeg skulle vise fram dåpsopplæringsmateriell. Hjemmet skulle også få en gave av menigheten, og vi skulle selvfølgelig gå gjennom alt det praktiske knyttet til søndagens gudstjeneste, og til dåpshandlingen. Først på dette siste punktet fikk jeg gjerne respons fra foreldrene - i form av spørsmål – og kontakten var der.

Slike *samtaler* utløste ofte noen tanker i etterkant. Jeg satt igjen med en følelse av å ha løpt en heseblesende maraton, og i tillegg fått et dårlig resultat. Det var som om jeg hadde forspilt en mulighet. Men hvilken mulighet? Det visste jeg ikke, men jeg likte i alle fall ikke min egen rolle overfor disse foreldrene. Hadde jeg egentlig gjort det ”kirken” forventet av meg? Hva satt moren og faren igjen med etter samtalen? Var det egentlig en samtale, eller var det et *infomøte*? Hva gjorde jeg galt? Eller gjorde jeg noe galt? Hva ville egentlig kirken med denne samtalen?

¹ St.melding nr. 7, *Trusopplæring i ei ny tid*, s. 14. Kyrkje- og kulturdepartementet, Oslo 2002.

² *Dåpspraksis og dåpsopplæring i Den norske kirke*, s. 79, IKO's læremidler A.S. Oslo, 1982.

Som mor, og som fagarbeider innen dåpsopplæring reflektert videre over dåpssamtalen som fenomen. Jeg kaller den et fenomen, og ikke bare et tiltak. Det er fordi det for meg skjuler seg mye interessant i et tiltak som har 100 % oppslutning, uten at det foreligger et skriftlig pålegg om det, og uten at kirkens medlemmer høylydt klager på frammøteplikten.

Når vi derfor skal vurdere dåpssamtalen med tanke på dens muligheter, er det viktig å se på samtalens kontekst. Samtalen er plassert midt mellom to av livets store familiebegivenheter. På den ene siden en fødsel – et nytt liv, et nytt familiemedlem, og dermed en stor forandring i familiesituasjonen. På den annen side, en dåp i en kirke, med et familieselskap i etterkant. Kirken har ikke bare fått orkesterplass til selve livsdramaet, men den inviteres til å være en viktig aktør i familien. Foreldre står der med et nyfødt barn i hendene. De har vært med på det som noen vil kalle et mysterium, eller en ”hellig opplevelse” – og et under. De kjenner på glede og takknemlighet for dette. Samtidig har de så vidt rukket å kjenne på at dette lille barnet berører hverdagen deres, og det ”alminnelige livet”. De har fått nye arbeidsoppgaver, og de lurer på om de vil greie det - ja, greie det godt nok.

Det er i denne situasjonen – midt i den alminnelige hverdag, og samtidig den nye og ”ualminnelige” hverdag de henvender seg til kirken - med seg selv, og hele sin familie. Ja, de kommer helt av seg selv, på eget initiativ og banker på kirkens dør. Hva bringer dem dit? De kommer riktignok for å døpe barnet. Men hvorfor er det viktig for dem å døpe barnet sitt i kirken? Hva tenker presten? Hva er det viktig for presten å nå fram med i møte med de unge foreldrene som kanskje kommer til kirke for første gang som par, og som foreldre? Kanskje har kirken noe å hente ved å lytte til foreldrene?

Det pågår **en dåpsopplæringsreform i Den norske kirke**. I grunnlagsdokumentet for denne reformen framstilles dåpssamtalen som det første leddet i kirkens dåpsopplæringsplan. Det ser ut til at kirken både vil holde fram med dåpsamtalen, og dessuten la den være selve grunnsteinen i det kirken ser for seg som en framtidig dåpsopplæringsplan.³ Dokumentet viser sågar at kirken vil utvide rammen fra en til to dåpssamtaler.⁴ Det betyr at det enkelte hjem får to møter med kirken; ett før dåp og ett umiddelbart etter dåp. Det er logisk å tenke at disse møtene må sees i forhold til hverandre når de skal finne sin form og sitt innhold. Det er

³ NOU 2000: 26, *Til et åpent liv i tro og tillit*, s. 62-63, Statens forvaltningstjeneste, Oslo 2000.

⁴ Ibid s. 58-59.

ikke mulig å kunne gå inn på slike detaljer i min avgrensede oppgave, men jeg vil peke på noen utfordringer og noen muligheter.

Når kirken, i sin reform lar dåpssamtalen framstå som grunnsteinen eller portalen til dåpsopplæringen for det enkelte barn, vil foreldrenes erfaring med dette møtet bli svært viktig. Deres egen opplevelse av dåpssamtalen vil ha betydning for om de kommer tilbake til kirken med barnet sitt for å ta del i den dåpsopplæring som den lokale kirke legger opp til. Dåpssamtalen er på denne bakgrunn en viktig arena for kommunikasjonen mellom kirken og hjemmet, og dermed for dåpsopplæringen videre. Dette er min motivasjon for å ta for meg dette temaet, og jeg kaller dåpssamtalen for en døråpner.

Kirken har en godt forankret tradisjon knyttet til dåpen. Foreldre kommer til dåp og dåpssamtale på eget initiativ. Hvordan kan kirken best ta vare på dåpssamtalen, og hvordan kan kirken bruke den slik at foreldre opplever den meningsfull, og dermed får lyst til å komme tilbake til kirken. ”Hvordan kan dåpssamtalen være en døråpner for dåpsopplæringen i Den norske kirke ?”

Begrepsavklaringer

Ordene *dåpssamtale* og *dåpsopplæring* er hovedbegreper i min oppgave. Begrepet *det hellige* utgjør en gjennomgående klangbunn. Dåpssamtalen er hovedfokusområdet, og selve problemstillingen tar utgangspunkt i dette uttrykket. *Dåpsopplæringen* er konteksten. Selv om dåpssamtalen står på egne ben som samtale vurderer kirken den ofte som en del av dåpen og dåpsopplæringen. Jeg vil også, både indirekte og direkte, se dåpssamtalen i lys av dette. Denne konteksten er avgjørende for dåpssamtalens form og innhold både før og etter dåp.

Uttrykket *hellig* kjenner vi fra Bibelen f.eks i 2.Mos.3, 5: ”Da sa Gud: ”Kom ikke nærmere! Ta dine sko av deg! For det stedet du står på, er hellig jord.”. I denne teksten står *hellig* for det som hører Gud til. Når vi bruker ordet *hellig* i kirken er det først og fremst i samme betydning, dvs om Gud og det som hører Ham til. Vi kjenner det bl.a. fra tredje trosartikkel om ”Den hellige Ånd, en hellig, alminnelig kirke, de helliges samfunn”. Denne betydningen vil jeg ikke kunne gå nærmere inn på, men konstaterer den som en side av saken.

I folket er også *hellig* et uttrykk som brukes om noe som er annerledes. Vi snakker i dagliglivet om *hellige opplevelser* og *hellige øyeblikk*, og mener da noen opplevelser som ikke er dagligdagse eller alminnelige, men ekstraordinære, personlige og følelsesladede –over det daglige. Når jeg i oppgavetittelen plasserer dåpssamtalen mellom *det hellige* og det

alminnelige, har det både en horisontal og en vertikal betydning. I den vertikale betydningen ser jeg dåpssamtalen som et møtepunkt mellom kirken og mennesker som søker dit. I dette møtepunktet bringes Gud og mennesker sammen. Den Hellige Gud møter det alminnelige mennesket i en samtale mellom prest og foreldre. I den horisontale betydningen ser jeg at dåpssamtalen står bokstavelig talt mellom det hellige og alminnelige i tid. Dåpssamtalen følges tett på av dåpen som er en hellig handling i kirken. Forut for dåpssamtalen har foreldre opplevd den store begivenhet det er å bli foreldre. Å få barn hører det alminnelige livet til, men nybakte foreldre beskriver ofte det å bli foreldre, eller det å døpe barnet sitt som et av livets hellige øyeblikk. Det hellige blir en form for erfaring - en opplevelse av noe ekstraordinært – av noe annet. Det er denne siste form for hellighet jeg vil søke dypere inn i.

Jeg vil knytte dette til religionshistorikeren og teologen Rudolf Otto, som tok et oppgjør med den forståelse av at hellighet på den ene side var noe rasjonelt, som kunne befestes til ord og begreper, og på den annen side noe moralsk. For Otto var *det hellige en følelse* av noe annet. Han kaller det for det numinøse – det opprinnelige. Et av kjennetegnene for det numinøse var mysteriet – det gåtefulle som både skremmer og fascinerer.⁵

I tillegg er det grunn til å løfte fram religionshistorikeren Mircea Eliade, som søkte å belyse manifestasjonen av det hellige i alle dens former. Han så på riter, myter og symboler som noen uttrykksformer for det hellige. Formene, mente han vil være forskjellige. Men det han holdt fast ved som en kjerne var at det hellige står i motsetning til det profane, og at det hellige beveger seg inn i det profane og forandrer det. Han kaller dette fenomenet for det helliges dialektikk. Slik Eliade ser det må det hellige alltid uttrykkes stykkevis og delt gjennom noe annet som f.eks ting, myter eller symboler.⁶ Jeg vil komme tilbake til begrepet riter i forbindelse med mitt avsnitt om dåpssamtalen.

Èmile Durkheim var opptatt av den sosiale siden ved religionen. Han så på religionen som et sosialt fenomen der man hadde et enhetlig sett av handlinger, ritualer og mytiske forestillinger. For han var også virkeligheten todelt i det hellige og det profane. Durkheims religionsforståelse kalles gjerne funksjonalistisk fordi de hellige uttrykksformene er blitt til innenfor et sosialt fellesskap, og har mening der. ”Individet forstår seg selv i relasjon til et

⁵ Dahl, Espen, *Det hellige*, s. 27-30, Universitetsforlaget, Oslo 2008.

⁶ Ibid. s. 33-35.

felleskap som er større og mektigere enn det selv – derfor oppleves kraften som noe transcendent i forhold til hver enkelt.⁷

Flere av de teoretikere, som har fordypet seg i *det hellige* som fenomen, mener å se at det hellige finnes forut for og uavhengig av tro. Når det hellige knyttes til en religion, nærmere bestemt til dåpen som sakrament, erfares det hellige bl.a. gjennom gudstjensten i et kirkerom, i symboler og i kunst. I det 20. århundre har Otto og Eliade's forståelse av det hellige blitt supplert med språkets og den kulturelle rammens betydning for menneskets forståelse av verden. Språkfilosofen Wittgenstein har her vært toneangivende. Sett i denne sammenheng blir vår erfaring av det hellige formet av vårt hverdagspråk, våre symboler og rituelle uttrykk.⁸ Dåpssamtalen er i sin kontekst en arena for å erfare det hellige. Dåpssamtalens lokalisering, og dens språklige form i vid forstand vil derfor være interessant med tanke på mulighetene for å erfare det hellige.

Dåpssamtale er den samtale som per i dag finner sted i forkant av en barnedåp i Den norske kirke.⁹ Det er stedets prest, kateket eller diakon som møter barnets mor, eller mor og far i samtalen. Jeg vil i min oppgave bruke yrkestittelen *prest* på den kirkelige tilsatte. Det er etter hvert blitt mer alminnelig med dåp av store barn og konfirmanter også i Den norske kirken. Jeg fokuserer på dåpssamtalen med foreldre, som skal døpe sitt nyfødte barn.

Den norske kirke legger nå opp til to dåpssamtaler; en før dåp og en etter dåp – begge med en times varighet. I vår tid vil kirken fortsatt at dåpssamtalen skal være første ledd i kirkens opplæring for barn fra 0 til 18 år.¹⁰

Begrepet ”dåpsopplæring” viser til Den norske kirkes planer for å gi dømte barn/ eller barn som skal døpes en *trosundervisning*. *Dåpsopplæring er undervisning og oppdragelse, som skal hjelpe barn og unge til å tilegne seg den kristne tro, finne sin plass i menighetsfellesskapet, og leve i samsvar med kristen livstolkning.*¹¹ I dåpsopplæringen for

⁷ Ibid. s. 23-24.

⁸ Ibid. s. 39.

⁹ NOU 2000:26, s. 14.

¹⁰ Ibid. s. 14-15.

¹¹ Ibid s. 10.

førskolebarn legges det vekt på hjemmets betydning. Det vil si foreldrene.¹² Visjonen for opplæringen er å kunne bidra til identitetsbygging. Den skal gi kunnskap og livskompetanse.¹³ Dåpssamtalen med foreldrene skal være det første leddet i opplæringen.¹⁴

Dåpsopplæring og trosopplæring ser ut til å bli brukt om hverandre reformen. Grunnlagsdokumentet NOU 2000 ... *til et åpent liv i tro og tillit*, bruker dåpsopplæring gjennomgående. Departementet har kalt sitt oppfølgingsdokument St.melding. nr. 7 (2002-2003) for *Trusopplæring i ei ny tid*. Departementet har valgt å se Den norske kirkes dåpsopplæringsreform som ledd i en større ”trosopplæringsreform”, som skal få konsekvenser for alle trossamfunn i Norge. Derfor har kultur- og kirke departementet valgt å bruke tittelen trusopplæring. Dette kan nok være utgangspunktet for at dåpsopplæring og trosopplæring brukes om hverandre innad i Den norske kirkes dåpsopplæringsreform akkurat nå.¹⁵ Jeg velger å holde meg til dåpsopplæring som begrep, uten å kunne drøfte dette nærmere.

Øvrige begrepsavklaringer vil jeg ta underveis.

Fotnoter vil anvendes slik at jeg i innledningsdelen vil skrive henvisningen fullt ut første gang jeg nevner den, for deretter bare å bruke kortversjonen. Litteraturliste følger helt til slutt i avhandlingen.

Materiale

Kirken og unge dåpsforeldre

Det er vanskelig å gjøre dåpssamtaler til gode møtepunkter for kirke og foreldre uten å gjøre seg kjent med hva både kirken og foreldrene tenker om sitt møte. Foreldrene kommer til kirken for å døpe barnet sitt, og kirken vil at de skal komme tilbake for å følge opp kirkens dåpsopplæring. Hva søker de i kirken, hva forventer de? For å kunne svare på dette har jeg gått til et materiale samlet av Eva Reimers. Hun har fulgt en gruppe unge foreldre over tid, og har gjennom samtaler, båndopptak og deltakelse i dåpsgudstjenester og dåpsselskap innhentet en del erfaringer. I boken *Dopet som kult og kultur* gir hun et godt innblikk i hva

¹² Ibid s. 58.

¹³ Ibis s. 46-47.

¹⁴ NOU 2000:26, s. 14.

¹⁵ Jeg viser til samtale med en representant fra det utvalget som har utarbeidet NOU 2000: 26.

dåpsforeldre tenker, både om dåpen og dåpssamtalen. Eva Reimers har vært pastor i Svenska Missionsförbundet, har doktorgrad innen kommunikasjon, og underviser nå ved universitetet i Göteborg. Det var på 90-tallet hun intervjuet noen dåpsforeldre i Sverige. Ønsket hennes med avhandlingen var å belyse hvordan mennesker, som i de fleste tilfeller, ikke mener seg å være kristne, og som ikke er kjent med kirkens handlinger og kirkens språk, likevel bruker dette på en måte som gir mening for dem.¹⁶ Selv om denne undersøkelsen er foretatt i Sverige, mener jeg at disse landene er såpass like i kultur og dermed i kontekst, at erfaringene lar seg overføre. Dåpen som *rite*, gir en utvidet forståelsesramme for hvordan foreldre kan oppleve dåpen. Reimers belyser også dette temaet. Teologen Ida Marie Høeg beskriver også dåpen som en rite der hun viser til Van Gennep.¹⁷

Den norske spørreundersøkelsen *folkekirke 2000*, gir et bilde av hva medlemmer i Den norske kirke mener om sitt møte med kirken i forbindelse med barnedåp, konfirmasjon, vielse og begravelse.¹⁸ I tilknytning til alle disse områdene gir informantene svar som er interessante med tanke på møtepunkter mellom kirke og hjem.

Høeg har samlet et materiale fra samtale med 4 par dåpsforeldre. Dette materialet gir del i foreldrenes egne erfaringer, tanker og tolkninger i forbindelse med dåpsriten.¹⁹ Sammen med egne erfaringer vil jeg kunne danne meg et bilde av hva dåpsforeldre forventer og ønsker når de kommer til kirkens dåpssamtale, dåp og dåpsopplæring. De to siste punktene vil jeg ikke gå nærmere inn på, men trekke inn som viktig kontekst for samtalen.

Kirken og dåpssamtalen

Den andre samtalepartneren er presten, som representant for kirken. Kirken startet opp med dåpssamtalen på 60-tallet. Hva var intensjonen med den? Hva var viktig for kirken i møte med unge foreldre den gang? Dåpssamtalens historie gir innblikk i hva kirken i sin tid ønsket med dåpssamtalen. Dette materialet vil videre gi bakgrunn for å se forbedringsmuligheter for

¹⁶ Reimers, Eva. *Dopet som kult och kultur*, s. Verbum Förlag, Stockholm 1995.

¹⁷ Høeg, Ida Marie, Prismet nr. 2.; *Dåpen som overgangsrite*, s.54-55 IKO-Forlaget, Oslo 2001.

¹⁸ Høeg, Ida Marie, Hegstad, Harald og Winsnes, Ole Gunnar, *Folkekirke 2000. KIFO, Oslo 2000*.

¹⁹ Ida Marie Høeg arbeider for tiden på KIFO med sin doktoravhandling om dåpen. Jeg har hatt en samtale med henne om dette arbeidet. I denne forbindelse fikk jeg udelt de sidene som omhandler hennes samtale med 5 foreldrepar der 4 par hadde hatt barnedåp i kirken og et par hadde hatt barnevelsignelse i en privat sammenheng. 2007.

dåpssamtalen. I boken *Dåpspraksis og dåpsopplæring* vil jeg hente fram det historiske materialet. Utredningen ble laget på bestilling fra bispemøtet i 1975, og den ble avgitt til bispemøtet i 1982. Hensikten med utredningen var å gi innspill til form og innhold i en framtidig dåpsopplæringsplan.²⁰

Jeg vil hente inn relevant materiale fra egne og andres empiri, der jeg mener det gir gode innspill til saken – bl.a fra mitt eget feltarbeid i 2001. Som medlem av råd for kateketikk, i regi av Den norske kirkes presteforening, var jeg med på å sette dåpssamtalen på kartet i forkant av den store dåpsopplæringsreformens prosjektperiode. Vi så at det kunne være klokt å foreta en vurdering av innarbeidede tradisjoner, som bl.a. dåpssamtalen. Det ble gjennomført sentrale og regionale kurs i alle bispedømmer, om dåpssamtalen spesielt, og om rammeplanen for dåpsopplæringen generelt. Mitt feltarbeid gikk ut på å sette dåpssamtalen på programmet i prestenes prostilag. Sammen drøftet vi erfaringer, og delte tanker for dåpssamtalen videre. Egne notater fra samtalene og besvarelser fra 66 prester utgjør mitt materiale.²¹ Selv om jeg gjør bruk av en del empiri, har hovedtyngden av oppgaven en mer teoretisk tilnærming til problemstillingen.

For å kunne se på den framtidige dåpssamtale vil jeg finne fram til det som *NOU 2000* vektlegger som et ønske og et mål med dåpssamtalen og med dåpsopplæringen. De legger opp til en samtale før dåp og en etter dåp. Jeg tar for meg det jeg kaller *dåpssamtalen*, og mener da primært samtalen før dåp.²² Dåpssamtalens kontekst er dåpen og dåpsopplæringen. En visjon for opplæringen er at den skal styrke identiteten, gi kristen kunnskap og gi livskompetanse.²³ For kirken vil det være en utfordring å se også dåpssamtalen i lys av denne helheten.

Kirken og dåpsforeldrene i det postmoderne samfunn

Etter å ha sett på intensjoner og ønsker for dåpssamtalen både hos foreldre og prest, vil jeg se nærmere på det samfunnet som kirke og dåpsforeldre er en del av i dag. Som institusjon, som enkeltmennesker, og som grupper hører man til i et miljø, en kultur, et samfunn. Det vil på

²⁰ *Dåpspraksis og dåpsopplæring*, s. 9-13, IKO's Læremidler A.s, 1982.

²¹ Akerø, Hans Arne og Rolf Andersen (red). *Himmelgaven*, s. 171-184, Den norske kirkes presteforening 2002.

²² NOU 2000:26, s. 58-59

²³ Ibid. S 46-47

den ene side si at man påvirkes av det, samtidig som det på den annen side vil si at man også er med på å prege det. For å kunne finne fram til de gode møtepunkter mellom kirke og unge foreldre mener jeg det er viktig å se nærmere på hvilke strømninger, som preger denne tiden og dette samfunnet. Hvis kirken vil kommunisere med folket må den være interessert i hva folk er opptatt av, og hva som kjennetegner deres alminnelige hverdagsliv i dag. Kirken kan ikke bare være opptatt av hvordan livet burde være, men ta utgangspunkt i hvordan livet virkelig er, og finne ut hvordan den best kan være kirke der mennesker er, og der de lever sitt alminnelige hverdagsliv.

Tiden vi lever i går under betegnelsen den postmoderne tid. Noen bruker også begrepet den senmoderne tid. Momenter om den postmoderne tid generelt henter jeg fra ulike kilder. Når det gjelder de teologiske utfordringer kirken står overfor i dag, vil jeg først og fremst belyse mine erfaringer og tanker med boken *På grensen til den andre* av Jan–Olav Henriksen²⁴. Bøkene *Den religiösa människan* av Owe Wikström²⁵, og boken *Innføring i sosiologi* av Inger Furseth og Pål Repstad²⁶ gir meg også noen innspill til forståelse. De engelske religionssosiologene Woodhead og Heelas har skrevet om religiøse endringer i en liten by i England basert på en større empirisk undersøkelse de har foretatt i vår tid. Dette materialet er svært interessant med tanke på hvilke strømninger som preger tiden dvs strømninger som får konsekvenser for det religiøse liv blant folk generelt, og det kirkelige liv spesielt. Mange av erfaringene herfra mener jeg har overføringsverdi til vårt eget land og samfunn. Jeg vil hente ut noe av det som har relevans for min oppgave. Boken har tittelen *The Spiritual Revolution*.²⁷

På bakgrunn av beskrivelser og vurdering av den postmoderne tid, vil jeg løfte fram noen teologiske og praktiske utfordringer for dåpssamtalen. Disse vil jeg drøfte med tanke på å kunne se noen konkrete løsninger for dåpssamtalen i vår tid. I mine konklusjoner vil jeg også trekke inn argumenter fra James W. Fowler i boken *Faithful Change*.²⁸

Metode

²⁴ Henriksen, Jan-Olav. *På grensen til den andre*. Ad Notam Gyldendal, Oslo 1999.

²⁵ Wikström, Owe og Geels, Antoon. *Den religiösa människan, NATUR OCH KULTUR*, Stockholm 2006.

²⁶ Furseth, Inger og Repstad, Pål. *Innføring i sosiologi*. Universitetsforlaget, Oslo 2003.

²⁷ Heelas, Paul and Woodhead, Linda, *The Spiritual Revolution*, Blackwell Publishing, 2005.

²⁸ Fowler, James W. *Faithful change*, Abingdon Press: Nashville 1996 .

Problemstillingen berører mange emner og tema. Jeg vil kaste lys over dette mangfoldet av utfordringer, men vil bare kunne gå i dybden på en liten del, Jeg griper tak i spørsmålet med en teoretisk tilnærming, ved å redegjøre for begreper, beskrive faktiske forhold, analysere, vurdere og drøfte påstander og saksforhold, før jeg peker på noen teologiske utfordringer, gir rom for en hoveddrøfting, og avslutter oppgaven med noen konkrete forslag til løsninger. Jeg har allerede i innledningen valg å definere noen begreper fordi de er grunnleggende for oppgaven, og fordi jeg ofte henviser til dem. Øvrige begreper definerer og avgrenser jeg underveis. Problemstillingen min handler om et møte mellom en kirke, unge, nybakte foreldre i en postmoderne tid. Det er derfor viktig for meg å begynne hos foreldrene selv, for å vise at kirken må lytte for å kunne kommunisere budskapet sitt. Hva sier foreldrene? Hva uttrykker de? Kan dette gi kirken bedre forståelse, og dermed legge tilrette for en bedre kommunikasjon? Kirken hadde i sin tid en tanke med dåpssamtalen. For å kunne ivareta intensjonen eller endre på den, er det viktig å løfte fram dåpssamtalens historie. Kirken står nå i en dåpsopplæringsreform, og har dermed et ønske om å følge opp alle dømte barn med en opplæring. Denne konteksten er det viktig å se sammen med dåpssamtalens intensjon og muligheter. Det er naturlig å anta at det vil være noen svar å finne ved å beskrive den postmoderne tid. Som institusjon, som enkeltmennesker og som grupper hører man til i et miljø, en kultur, et samfunn. Det vil på den ene side si at man påvirkes av det, samtidig som det på den annen side vil si at man også er med på å prege det. For å kunne finne fram til de gode møtepunkter mellom kirke og unge foreldre er det viktig å se nærmere på hvilke strømninger som preger denne tiden og dette samfunnet. Enhver tid utfordrer kirkens teologi, og den teologiske praksis. Hvilke utfordringer som ligger her i dag, vil jeg drøfte på bakgrunn av de faktaopplysninger og erfaringer jeg har funnet hos dåpsforeldre og hos kirken, før jeg peker på noen konkrete forslag til dåpssamtaler.

For å komme på innsiden av hva unge dåpsforeldre er opptatt av, og hva de opplever i møte med kirken i denne situasjonen, mener jeg det er relevant å trekke inn det empiriske materialet som er å hente hos Eva Reimers, Ida Marie Høegh og i *Folkekirke 2000*. Empirisk materiale, som sier noe om prestenes erfaringer med - og tanker for dåpssamtalen vil også være nyttig med henblikk på å finne fram til gode løsninger for framtiden. Oppgaven min vil derfor i første del veksle mellom beskrivelse av fakta – både teorier og innhentet empiri, egne vurderinger og tolkninger underveis. Deretter vil jeg bruke mine utredninger, beskrivelser, vurderinger og tolkninger i en sammenstilling med de teologiske utfordringer som ligger der.

Dette mener jeg vil kunne gi meg løsningsforslag i form av konkrete dåpssamtaler med form og innhold. Hele oppgaven vil som metode være en veksling mellom det deskriptive og det normative. Jeg vil i hovedsak utrede, beskrive og gi noen refleksjoner innenfor hvert hovedpunkt, for så å oppsummere der jeg gir en mer helhetlig drøfting. I dette kapitlet vil jeg også komme med noen løsningsforslag. Mitt avslutningskapittel vil være min oppsummerende konklusjon på hele oppgaven.

Disposisjon

For å gi en god forståelse av oppgavens problemstilling – både hvorfor jeg tar temaet opp og hva jeg vil med dette, legger jeg vekt på en fyldig innledningsdel der jeg presenterer problemstillingen, og definerer noen begreper før jeg går videre til å redegjøre for hvilken faglitteratur jeg vil legge til grunn. Her kommer jeg også inn på arbeidsmetoder og framdrift i oppgaven. Etter innledningen har jeg en delt oppgaven i tre hovedkapitler før sluttkapitlet. I det første tar jeg for meg ”Dåpssamtalen - sett fra dåpsforeldrene” og i andre del tar jeg for meg ”Dåpssamtalen - sett fra kirken. Den postmoderne tid, med de teologiske utfordringer kommer så i kapittel tre, før jeg tar disse utfordringene inn i et eget kapittel fire til videre drøfting om dåpssamtalen i vår tid. I denne delen vil jeg også trekke inn materialet fra oppgaven for øvrig, før jeg avrunder det hele i et avsluttende kapittel 5. Relevant empirisk materiale fra presters uttalelser, dåpsforeldres uttalelser og de engelske erfaringer fra Kendal vil jeg hente inn for å belyse og levendegjøre noe av det teoretiske materialet. Dette forarbeidet vil så danne grunnlaget for å kunne peke ut et par løsningsforslag når det gjelder dåpssamtalens form og innhold. Svaret på oppgavens problemstilling vil i stor grad være å finne i oppgavens drøftingsdel i kap 4. I sluttkapittelet vil jeg oppsummere avhandlingen, framheve resultatet, peke på begrensninger og løfte fram noen nye problemstillinger.

Målsetting

Jeg tror dåpssamtalen i Den norske kirke lenge har vært moden for en revisjon. Mye tyder på at den har den form og det innhold den var gitt på slutten av 60-tallet – med noen personlige varianter og tilpasninger gjort av enkeltprester. Nå når kirken står midt i en dåpsopplæringsreform er anledningen der til å gjøre en mer grunnleggende endring. Det at NOU 2000 også legger for dagen et ønske om to dåpssamtaler tvinger fram en refleksjon over hva kirken vil med sine dåpssamtaler. Det er ikke sikkert dåpssamtalen overlever hvis den skal bli til flere samtaler med samme form og innhold, og hvis den dessuten fortsetter å bygge på unge foreldres tradisjonsbevissthet og lojalitet. Jeg tror dåpssamtalen må tilpasses vår tid,

og møte et behov unge, nybakte foreldre har. Jeg ønsker en dåpssamtale der foreldre får være foreldre - som de er - med sin tro - på sin måte, som gir dem mening. Samtidig ønsker jeg en dåpssamtale der kirken får være kirke med sitt unike budskap, med sine gamle fortellinger, med sitt rike symbolspråk og sine trygge ritualer. Derfor løser jeg denne oppgaven ved å lytte til unge foreldre, bruke kunnskap om samfunnet i dag, løfte fram igjen kirkens teologi og dens praktisk teologiske tenkning for dåpssamtalen spesielt, og for dåpsopplæringen generelt. Slik vil jeg gjøre dåpssamtalen til et godt og meningsfullt møte mellom kirken og hjemmet. Et møte som gir rom for det *allminnelige* og det *hellige*, slik at foreldrene skal bli berørt og motivert til å følge opp kirkens dåpsopplæring etter dåpen.

Problemstilling

Den norske kirke ønsker å nå bredden av døpte barn med dåpsopplæring²⁹. Dåpssamtalen er det første leddet i dåpsopplæringen.³⁰ Med dåpssamtalen ønsker kirken å legge til rette for en god dialog med hjemmet. Dette vil den gjøre ved å legge til rette for åpenhet og trygghet i samtalen, lytte til foreldrene og bekrefte dem som de beste dåpslærere for barnet sitt.³¹

Hvordan kan dåpssamtalen være en døråpner for dåpsopplæringen i Den norske kirke?

2.0 DÅPSSAMTALEN

2.1 Innledning

Med dåpssamtale mener jeg den samtale som finner sted mellom prest og foreldre i forkant av en barnedåp av nyfødt barn. Dåpssamtalen kom på slutten av 60-tallet, og den ble i løpet av 70-tallet innarbeidet som en tradisjon i kirken.³² I grunnlagsdokumentet for Den norske kirkes framtidige dåpsopplæring legger en opp til to dåpssamtaler; en før dåp og en etter dåp – begge med en times varighet. I vår tid vil kirken fortsatt at dåpssamtalen skal være første ledd i kirkens dåpsopplæring for barn fra 0 til 18 år.³³ Hvilken form og hvilket innhold kirken vil gi

²⁹ NOU 2000:26, s. 11.

³⁰ Ibid. s. 14-15.

³¹ Ibis. S. 59.

³² Dåpspraksis og dåpsopplæring 1982, s. 79.

³³ NOU 2000: 26, ss. 14-15, 58 -59.

dåpsopplæringen ligger utenfor min temaoppgave. Likevel tror jeg at den refleksjon jeg gjør, og de konklusjoner jeg trekker om dåpssamtalens form og innhold, også vil kunne ha en overføringsverdi til dåpsopplæringen, som har som mål å nå ”bredden” av døpte barn.

Dåpssamtalen er et møtepunkt mellom kirke og hjem, mellom prest og unge foreldre. Sett fra kirkens side kan en derfor se dåpssamtalen som en arena for samtale - for forkynnelse, for opplæring, for sjelesorg osv. I løpet av de siste 40 år har dåpssamtalen føyet seg inn i rekken av kirkelige tradisjoner. Siden den er knyttet til dåpen, som har svært stor oppslutning, omfatter dåpssamtalen ”bredden” av de familier som bærer sine barn til dåpen. Sagt med andre ord er dåpssamtalen et institusjonalisert møtepunkt; den når mange, den har en form og et innhold som kirken i sin tid har gitt den³⁴, og samtalen er blitt mottatt og tatt i bruk av dåpsforeldre.

Det er kirkens dåpsopplæringsreform som gjør det aktuelt å evaluere og revidere dåpssamtalen akkurat nå. Som første ledd i en dåpsopplæring for alle døpte barn, er det viktige at den får en form og et innhold som både vil ivareta kirken og medlemmene. Kirkens ønsker er uttrykt i samtalens historie, og i kirkens nye plandokument for opplæring av døpte barn. Begge dokumenter bør derfor presenteres innledningsvis slik at de gir det nødvendige grunnlag for å møte nye utfordringer.

I kirkens plandokument for dåpsopplæring gis det uttrykk for at dåpssamtalen må bli et godt møte mellom kirke og hjem. Det er viktig at kirken får til en reell samtale. Med samtale forstår jeg da et møte mellom to parter der en tenker at begge har noe å bringe inn, og at begge kommer til ordet. Det må være en viss balanse og en symmetri mellom partene og deres bidrag, slik at en gjensidig respekt og anerkjennelse vil måtte prege møtet, og dermed kunne åpne opp for et videre samarbeid.³⁵ Dette kan høres riktig og selvfølgelig ut, men dåpssamtalens kontekst er utfordrende. Prester gir uttrykk for at de gjerne vil få til gode og velfungerende samtaler med foreldrene, men at de strever med å rekke alt det som er ”pålagt” dem fra kirkens side.³⁶

³⁴ Dåpspraksis og dåpsopplæring 1982, s. 80.

³⁵ Nou 2000: 26, s. 58-59.

³⁶ Akerø, Hans Arne (red), *Himmelgaven*, ss. 171-172, 181, nr 47 PF studiebibl., Oslo 2002.

Når kirken nå legger planer for dåpssamtalen videre, og plasserer den som en hjørnestein for den framtidige dåpsopplæringen, er det viktig at kirken lykkes med samtalen på en slik måte at den beholder kontakten med foreldrene videre etter dåpen. For å kunne finne fram til en god og tjenlig revisjon av dåpssamtalen, vil det være nyttig å sammenstille kirkens intensjon for dåpssamtalen, med foreldrenes ønsker og forventinger til kirken. Mitt mål med dette er å se konturene av form og innhold for dåpssamtalen.

KIFO foretok en bred spørreundersøkelse blant kirkens medlemmer i år 2000³⁷. Undersøkelsen var ikke rettet mot dåpsforeldre spesielt, men de fleste informantene hadde døpt barna sine.³⁸ Noe av materialet vil derfor være interessant med tanke på hvilke elementer og trosuttrykk som erfares som viktige for disse kirkemedlemmene når de søker til kirken. Foreldres erfaringer mer direkte, vil jeg hente ut fra materialet til Ida Marie Høeg, og til Eva Reimers.³⁹ Reimers har intervjuet 34 dåpsforeldre, og har sånn sett det mest omfangsrike materialet jeg kjenner, som er knyttet til dåpen.⁴⁰

I kirkens nye planer for dåpsopplæring blir det tydelig uttalt at det i samtalen skal legges mer vekt på å skape åpenhet og trygghet. Det sies at kirken må lytte til foreldrenes behov, og samtidig bekrefte dem ”som de beste dåpslærere” for barnet sitt.⁴¹ Dåpssamtalen skal med andre ord ha et her og nå perspektiv, samtidig som den skal åpne opp for noe framtidig. Med dette målet må det være nyttig å gå til foreldregruppen selv for å høre hva de tenker om kirken og kirkens betydning for dem som familie videre. Hva opplever de som viktig og meningsfullt ved dåp i kirken? Hvilke elementer i selve dåpshandlingen, i gudstjenesten, i samtalen, erfarer de som meningsfulle? Hvilke innspill tror de selv kirken kan bidra med på deres livsvei? Kan kirken, gjennom dåpssamtalen, møte dem på noe av dette - ta deres erfaringer på alvor, bekrefte dem slik at de opplever å ha tillit og støtte? Men før jeg går til foreldrene vil jeg se nærmere på samtalebegrepet, som kirken bruker i sine planer og begrepet rite, som ofte brukes i samfunnet i tilknytning til viktige faser i livet, som bl.a. ved fødsel og dåp.

³⁷ Høeg, Hegstad, Winsnes. *Folkekirke 2000, en spørreundersøkelse blant medlemmer av Den norske kirke*, s. 3-4, rapport fra KIFO, Oslo 2000.

³⁸ Høeg, Hegstad, Winsnes, 2000, s. 46.

³⁹ Høeg, Ida Marie 200 .

⁴⁰ Reimers, Eva s. 247-248.

⁴¹ NOU 2000:26, s. 59.

Dåpssamtalen som dialog

Ordet dialog er et ord som brukes mye i det offentlige i vår tid. Vi kjenner det fra politisk virksomhet, fra mellom-menneskelige konfliktløsninger - der man vil søke å komme til forståelse mellom folk og nasjoner. Ved å gå inn i en dialog erkjenner man at man har noe å lære. Man vil lytte til ulike synspunkt hos den andre, for så å kunne se en sak fra flere sider enn sitt eget ståsted. Slik viser man at man tror den andre har noe å gi, og at en også vil søke å forstå den andre.

I en dialogisk samtale vil det være en viss symmetri mellom partene – der begge er lydhøre for hverandre, og der begge gir av sitt eget inn i samtalen. Utfallet vil man ikke helt kunne vite, men målet er økt kunnskap om hverandre og økt forståelse. Resultatet kan bli at begge justerer eller endrer på sine standpunkter – uten at de er blitt enige. Samtalen kan også tvert i mot ha ført til at begge blir tydeligere på sitt standpunkt, og at uenigheten der i mot er blitt skarpere. Likevel kan begge sitte igjen med en opplevelse av å stå hverandre nærmere som mennesker.⁴²

Samfunnet er preget av oppbrudd fra tradisjoner og autoriteter. Det snskkes ikke om en felles fasit. Der tradisjoner og felles kunnskap tidligere var rammen for tolkning og forståelse, er man blitt avhengig av å finne nye svar og forankre dem. Innenfor denne kulturen vil dialogen være et nyttig middel for kommunikasjon der kirken både vil lære om den andre og om selv selv.⁴³ Dette vil jeg komme tilbake til.

Når kirken i sine planer vil bruke dåpssamtalen ”til å legge til rette for større åpenhet og trygghet mellom foreldrene og presten”, og gi rom for foreldrenes spørsmål og behov i tilknytning til dåp og dåpsopplæring,⁴⁴ er det en slik dialogisk samtale kirken åpner for.

Kirken viser på denne måten at den vil våge den åpne og uforutsigbare samtalen for å skape tillit, trygghet og åpenhet mellom kirken og hjemmet. Den kaller det å gi samtalen kvalitet, og sier dermed at denne form for kvalitet er nødvendig for å få til et samarbeid om

⁴² Henriksen, Jan-Olav 1999, s. 213-214.

⁴³ Henriksen, Jan-Olav 1999, s. 213.

⁴⁴ NOU 2000:26, s. 59.

dåpsopplæringen videre. For kirken vil det være en utfordring å mestre dialogen samtidig som den holder fram et budskap og et sett verdier den mener å være forpliktet på.

Dåpssamtalen som rite

Det hellige erfares som en følelse av noe annet – et mysterium, som ikke lar seg beskrive fullt og helt med ord.⁴⁵ Det hellige er noe annet enn det verdslige og profane. Det er en følelse som manifesterer seg gjennom f.eks konkrete handlinger og symboler.⁴⁶ Innenfor et religiøst fellesskap finnes det et sett av handlinger og ritualer som gir de enkelte i dette fellesskapet en spesiell mening. Dessuten finner mennesker trygghet ved å kjenne disse handlingene, og bruke dem. På denne bakgrunn oppleves disse handlingene og ritualene som noe spesielt, som har en egen kraft for den enkelte.⁴⁷

Det er nærliggende å se dåpen og dåpsfasen inn i en slik sammenheng. Dåpen består av et sett av konkrete handlinger, som er fulle av symboler og ritualer. Dåpen er en innarbeidet tradisjon i kirken vår og kulturen vår. Siden den kristne tro og Den norske kirke har vært en enerådende religion i samfunnet – der dåpen tidligere har hatt en samfunnsmessig betydning for den enkelte borger, har dåpen som handling en institusjonalisert plass i samfunnsbildet. Dåpen er i vår kirke et sakrament – en hellig handling. Så synlig, så bredtfavnende og så innarbeidet som denne tradisjonen er, er det naturlig å ta for gitt at alle kirkens voksne medlemmer vet noe om hva dåpen er og gir.

Dåpen kalles også for livfasemarkering eller rite. I vår sammenheng er fødselen selve livsfasen der dåpen blir en markering av dette. I denne riten inngår en forutgående dåpssamtale og et påfølgende familieselskap. Dåpen er et kirkelig ritual på linje med konfirmasjon, vielse og begravelse. Felles for disse markeringene eller tradisjonene, er at de finner sted i viktige faser i livet der en beveger oss fra én sosial situasjon til en annen. En snakker om livsløpsriter, og tenker da på at det enkelte liv består av en rekke overganger f.eks knyttet til alder og til endring av sosial situasjon som f.eks: fra ufødt til født liv, fra barn til ungdom, fra umyndig til myndig, fra ugift til gift osv.⁴⁸ Van Gennep har gitt et toneangivende

⁴⁵ Dahl, Espen s.29.

⁴⁶ Ibid, s. 33- 34.

⁴⁷ Ibid, s. 23-24.

⁴⁸ Slik Høeg, Ida Marie 2001, s 54. *Dåpen som overgangsrite*. S. 54-55 Prismet nr. 2. IKO-Forlaget, Oslo

bidrag til forståelsen av riter som livfasemarkeringer. Han ser dem som hellige handlinger, som berører de involverte følelsesmessig. I tillegg ser han rite eller ritual som faste handlinger som gjentar seg. En livsløpsrite f.eks kjennetegnes ved en fysisk endring. Det som skjer i selve riten, mener han er uttrykk for en sosial virkelighet – eller sagt på en annen måte riten bekrefter en ny sosial virkelighet. Ved hjelp av et symbolspråk i ord og stiliserte handlinger uttrykkes et budskap som peker utover seg selv. Symbolene har til hensikt å fortelle en historie eller frambringe en mening inn i en sosial virkelighet hvor de ofte har en viktig sosial funksjon. Han mener at hensikten med disse ritualene nettopp er å besørge individets overgang fra en definert situasjon til en annen definert situasjon. Livsløps- markeringer i en kirkelig sammenheng blir da både sosiale markeringer og religiøse markeringer.⁴⁹ Jeg vil ikke gå nærmere inn på detaljer i Van Genneps teorier, men nøye meg med denne korte beskrivelsen. Jeg slutter meg til Eva Reimers som holder fram dåpen som den første riten i et menneskes liv: ”en rite er en gjentatt, kulturelt overført, formalisert handling som involverer en gruppe mennesker. De har en dramatisk karakter, er autoritetsmotivert og uttrykker et symbolsk innhold av en dimensjon som i noen sammenheng oppfattes som overindividuell og tidløs, dvs. i noen mening transcendent”.⁵⁰

Dåpen følger tett etter barnets fødsel. En fødsel omtales av mange foreldre som ”et hellig øyeblikk”. På hvilken måte dette innvirker på foreldrenes opplevelse og tolkning av den påfølgende dåp er det interessant å se nærmere på. Ritualenes symbolspråk, og da også dåpens symbolspråk, har fra kirkens side en gitt mening. Det fortelles historie, og det uttrykkes et budskap som peker utover seg selv. Tanken på at de fleste foreldre kommer med barnet sitt til dåp, og tar del i dette gamle symbolspråket gjør det vel verdt å spørre om hvordan unge foreldre opplever kirkens symbolspråk i dag?

Foreldrenes møte med kirken i dåpssamtalen befinner seg mellom de to store familiebegivenhetene fødsel og dåp. Dåpsriten inneholder dåpssamtale, dåp og familieselskap. De utgjør en enhet, men samtidig ser jeg at hvert av disse tre elementene har sitt eget ritual, og kan derfor i noen grad vurderes for seg. Fødselen, som har gått forut, danner selve bakteppet for hele dåpsriten. En fødsel – et nytt familiemedlem skaper en svært stor endring i en familiesituasjon. Hvis det i tillegg har vært en traumatisk fødsel – kanskje med varige

⁴⁹ Ibid, s. 54-55

⁵⁰ Reimers, Eva s. 72

skader på barnet kan familien dessuten være i sorg, og føle på at de er blitt påført en byrde. Dåpssamtalens kontekst er derfor mangfoldig og utfordrende. Kontekst er befestet med ulike typer følelser – med glede, takknemlighet, sorg, vemod, angst. Dette peker på utfordringer som ligger der, men det peker også på spennende muligheter for åpne og gode samtaler om livet, om livets skjørhet, og om hverdagen. Samtidig berøres det religiøse og det hellige. En kan kjenne på troens fundament og håpets mulighet i samme stund.

2.2 DÅPSSAMTALEN - SLIK FORELDRENE SER DET

Innledning

I år 2000 foretok KIFO en spørreundersøkelse blant et tilfeldig utvalg av medlemmene i Den norske kirke. En ønsket å se nærmere på kirkemedlemmenes erfaringer med kirken. Derfor valgte man bl.a. å ha fokus på de seremoniene i kirken som har størst oppslutning; dåp, konfirmasjon og bryllup.⁵¹ Rapporten har altså ikke fokus på dåpsforeldre, men 94 % av informantene har døpt barna sine.⁵² En bred undersøkelse som denne er derfor interessant med tanke på å forstå hva de voksne medlemmer generelt tenker om kirken, og sitt eget forhold til den. Erfaringer de har fra andre kirkelige seremonier og sammenhenger, som konfirmasjon, bryllup og begravelse, vil sannsynligvis farge de forventninger de har når de bringer barnet sitt til dåp.

Dåp og dåpsopplæring er viet god plass i spørreskjemaet. Når 93 % svarer at de har døpt barna sine, sier de også at det var en selvfølge for dem å gjøre det. De vurderte det ikke nærmere.⁵³ Det var flere viktige grunner for at de valgte dåp: at de selv er døpt, at de synes det er en fin tradisjon, at barnet skal være et Guds barn, at de ville ha en vakker høytidelighet for barnet, at de har en kristen tro, at de føler at dåpen gir trygghet, og at de vil at barnet skal være en del av kirken. Når det gjelder valg av fadder ser det ut til at fadderens nærhet til familien, og fadderen som en støttende omsorgsperson for barnet er viktigere enn fadderens

⁵¹ Høeg, Hegstad og Winsnes 2000, s. 3.

⁵² Ibid. s. 46.

⁵³ Ibid. s. 46-47.

tro og kirketilknytning. Over 80 % opplevde dåpsgudstjenesten svært positiv da barnet ble døpt.⁵⁴

I spørreskjemaet er det ingen spørsmål som inviterer informantene til å si hva de tenker om bønn i tilknytning til dåpen. Dette spørsmålet får de der i mot i forbindelse med vielse. Her blir de spurt om hva de synes om at presten ber for brudeparet. Halvparten svarer at de synes det er positivt at det skjer.⁵⁵ På spørsmål om hva man liker ved gudstjenesten går det fram av svarene at salmesang, høytidsopplevelsen, orgelmusikken og stillheten skårer høyest. De har ikke fått samme spørsmål om stillhet i forbindelse med dåpsgudstjenesten spesielt eller i dåpssamtalen.

Rapporten legger for dagen at kirkens medlemmer har en positiv erfaring med kirken ved de store seremoniene i livet. Mange uttrykker at de har en kristen tro, at de vil støtte opp om den kristne kulturarven, og at det er en selvfølge at de skal døpe barnet sitt. At de synes dåpen er en vakker tradisjon, og at de vil ha en vakker høytidelighet for sitt nyfødte barn opplever jeg som et positivt tilknytningspunkt mellom kirke og foreldre. De sier også positivt at de ønsker at barnet skal være et Guds barn og samtidig en del av kirken. Dermed ser det ut til at foreldrene vil mer enn å ta del i en "festlig" familietradisjon. Halvparten sier eksplisitt at de vil høre Gud til, og at de vil høre kirken til. Dåpen gir dem også en følelse av trygghet, sier undersøkelsen.⁵⁶

Norske dåpsforeldre uttaler seg om dåpen

Kirken ønsker at dåpsforeldre skal komme tilbake til kirken og ta del i kirkens dåpsopplæring. For kirken blir det derfor viktig å gjøre dåpssamtalen, og hele dåpsriten til et godt møte.

Ida Marie Høeg har intervjuet fire foreldrepar i forbindelse med barnedåp i Den norske kirke. I dette materialet presenteres foreldrenes tanker og opplevelser i møte med kirken. Alle fire foreldrepar uttaler seg med positive ord og uttrykk om dåpsgudstjenesten.⁵⁷ I det ligger at dåpen foregikk slik de forventet seg det. De bruker ord som høytidelig, vakkert, fredfylt og

⁵⁴ Ibid. s. 51.

⁵⁵ Ibid. s. 57.

⁵⁶ Ibid. s. 48-49.

⁵⁷ Høeg, Ida Marie 2007. S. 5-7.

gripende, og kaller det hele en flott markering. De fleste kommenterer ikke prestens rolle spesielt. De husker ikke innholdet i prekenen. Men de opplever at presten er et positivt element i helheten. Prestens trygghet og hans bidrag til en glad og lett gudstjeneste kommenteres positivt.⁵⁸ Dåpsgudstjenestens emosjonelle høydepunkt er når familien samles om døpefonten – der barnet deres er i sentrum. Foreldrene opplever i denne sammenheng dåpen som en markering av fellesskapet med slekt, venner og barnets opptakelse i dette fellesskapet. Det later ikke til at det er likegyldig hvor barnet døpes. Kirkebygg og sted er viktige valg for foreldrene. Slik foreldrene ordlegger seg ser det ut til at kirken er med på å vitalisere røttene og slektens betydning.⁵⁹

De fleste av foreldrene framhever kirkebyggets betydning for den positive opplevelsen av høytid, historie og stillhet. Det at kirkebygget er et annerledes hus enn andre offentlige bygg i lokalmiljøet, gir dåpen en god kirkelig atmosfære. Kirkebygget ble også sett på som en symbolbærer for kontinuitet. Foreldrene ser ut til å være lite opptatt av den menigheten som fyller kirken for øvrig denne dagen. Når de uttaler seg er det barnet og dåpsfølget som er i fokus.⁶⁰

Dåpen i kirken følger Den norske kirkes dåpsliturgi vedtatt ved kongelige resolusjon. I tillegg har det dukket opp noen nyere og mer uformelle innslag i dåpsgudstjenesten, som utdeling av dåpslys til dåpsfamilien, og løfting og framsyning av dåpsbarnet for menigheten – gjerne utført av presten. Populært kalt ”bablyøftet”. I tillegg til at foreldrene uttaler seg positivt og følelsesladet om selve dåpshandlingen, er det de mer uformelle innslagene foreldrene selv nevner som positive og minnerike opplevelser. Disse handlingene gir de også sine egne tolkninger. Tolkninger som gir dem mening. Her nevnes prosesjon inn og ut av kirken, dåpskjole og andre klesdrakter, ”bablyøftet”, tenning av dåpslys, innslag av musikk m.m.⁶¹

Foreldrene er lite opptatt av kirkens dåpsteologi. Det ser ikke ut til å bety noe for dem om de har forstått det rett det som skjer i dåpen. ”De føler heller ikke at de må ta stilling til hva som

⁵⁸ Ibid. s. 7-8.

⁵⁹ Ibid. s. 10.

⁶⁰ Ibid. s. 11-12.

⁶¹ Ibid. s. 16.

skjer med barnet i kirken, hvorfor presten handler som hun/han gjør, og hva det skal være godt for at små barn blir døpt. De deltar uten at de problematiserer dette.⁶²

Når foreldrene skal sette ord på det som er viktig for dem ved å døpe barnet bruker de ord som beskyttelse og trygghet, bekreftelse på Guds omsorg, og at Gud verner dem. De opplever at i velsignelsen ivaretar Gud mennesket. En sier at velsignelsen er noe vakkert, godt og trygt som hun kan gi sin tilslutning til. En annen forstår dåpen som en sosial integreringsrite – som integrerer barnet i kirken og i menigheten. Dåpen blir for ham som en gudstjeneste der man synger om Gud, ber til Gud og der presten forkynner Guds ord.⁶³

Foreldrene gjør sine egne fortolkninger av det som skjer i gudstjenesten. Det tente dåpslyset, som familiene får ved døpefonten, opplever foreldrene som en estetisk vakker handling, og som et minne de kan ta med seg (til dåpsdagen). I samtalen om lyset kommer det fram at selve lyset kommuniserer det kristne budskapet om dåpen. De assosierer lyset med Jesus, og da også at barnet får ta del i Kristi lys. At dåpen betyr innlemmelse i Den norske kirke og i lokalmenighetene, uttrykkes som en forståelse av flere av foreldrene. *Babyløftet*, som betyr at presten umiddelbart etter dåpshandlingen holder barnet opp foran menigheten, blir av noen opplevd som selve integreringshandlingen. Foreldrene erfarer at barnets navn har en sentral plass i dåpen – ikke fordi de får navn, men fordi dåpen inkluderer bruken av barnets navn i en offentlig sammenheng. *Babyløftet*, sammen med navnet, oppleves emosjonelt sterkere enn prestens spørsmål om navnet ved døpefonten.⁶⁴

For de fleste foreldre er dåpen mer enn en menneskelig handling. Gud er til stede, og det skjer noe spesielt. Flere gir uttrykk for at barnet har gjennomgått en forandring i dåpen, fra å være uten Guds beskyttelse til få en ekstra beskyttelse. En nevner spesielt at hun synes dåpen ikke gir nok rom for ”det hellige”. Hva hun legger i dette uttrykket sies ikke, men hun forklarer det ved å si at kirken ikke gir foreldre mulighet til å leve seg inn i handlingen, og la den virke på dem.⁶⁵

⁶² Ibid. s. 17.

⁶³ Ibid. s. 18-19.

⁶⁴ Ibid. s. 23-25.

⁶⁵ Ibid. s. 26-27.

Oppsummerende kommentar

Dåpsforeldre ser ut til å gi kirken en svært positiv respons på dåpsriten. Foreldre har positive forventninger til kirken, og de er glade og fornøyde når dette innfris. Det at de får samle familie og venner til en tradisjonsmarkering som dette, ser ut til å ha en verdi i seg selv. Det styrker familieband. Det at dette skjer i et annerledes rom – et kirkebygg setter dem inn i en større sammenheng som familie, som peker både bakover i kirkehistorien, og framover som en trygg kontinuitet. For dåpssamtalens del er det spesielt interessant å merke seg at de er lite opptatt av hva kirken egentlig legger i det som skjer, og at de heller ikke er opptatt av om de forstår dette eller ei. Med andre ord ser det ut til de forklaringer på dåpsliturgien og teologien, som gjerne skjer i dåpssamtalen på forhånd, ikke betyr noe. De spør ikke etter hva kirken mener med symbolspråket som brukes i ord og handling. Det som betyr noe er at de får ta del i denne handlingen. De tolker det hele på sin måte og gjør handlingen meningsfull for seg. Det de er med på opplever de som en bekreftelse på Guds omsorg – at de velsignes og ivaretas av Gud. Dåpen er for de fleste mer enn en menneskelig handling, og de uttrykker også at det skjer noe spesielt i dåpen. At barnet integreres i kirken og i menigheten har de også en felles oppfatning av.

En mor gir uttrykk for at kirken ikke gir nok rom og tid for det hellige i dåpsgudstjenesten - til å leve seg inn i handlingen. Kan i tilfelle en dåpsliturgi gi mer rom for dette, eller kan en dåpssamtale være en vel så god ramme for det? I kirkens liturgiarbeid åpner en for å involvere dåpsfamiliene bedre. Men en dåpsgudstjeneste vil gjerne favne flere dåpsbarn, og vil derfor måtte gi rom for flere. Hva med dåpsamtalen? I hvilken grad kan den utfylle dåpsgudstjenesten med tanke på noe som er egenartet og nært for den enkelte familie? Kan den gi mer rom for *hellighet*?

Når dåpsforeldre uttrykker at de ikke er opptatt av å forstå hva kirken legger av teologi i dåpen, er det fordi unge foreldre fortsatt har tilstrekkelig med kunnskap til å forstå hva kirken legger i dette? Eller er det viktigst for dem å gjøre sine egne tolkninger uansett? Hva med neste generasjon dåpsforeldre? Vil de ha bakgrunn for å vite hva kirken legger i dåpen? Hvem skal i tilfelle ha gitt dem den? Er det viktig for en døpende kirke at de som kommer har kunnskap om og forståelse for dåpens teologiske innhold? Vil en døpende kirke kunne leve med at foreldre bare kommer for å døpe barnet sitt og deltar i dåpsgudstjenesten som vanlige menighetslemmer, eller vil man styrke informasjonen og undervisningen i dåpssamtalen?

Hvordan skal i tilfelle det skje? Må det skje i dåpssamtale1 eller kan man tenke seg at det kan skje i dåpssamtale 2? Eller kan man sikre familien denne kunnskapen gjennom en påfølgende dåpsopplæring?

Mitt materiale løfter fram alle disse spørsmålene. Men det foreligger ikke ferdige svar. Innenfor rammen av min oppgave kan jeg heller ikke besvare dem. Men jeg kan se noen av spørsmålene i lys av hva kirken i sin tid ville med dåpssamtalen, for dermed å se noen nye muligheter for dåpssamtalens form og innhold. Før jeg trekker opp dåpssamtalens historie, vil jeg se nærmere på de erfaringene Eva Reimers har samlet inn blant svenske dåpsforeldre.

Svenske dåpsforeldre uttaler seg om dåpen

Til tross for at Sverige ofte kalles et sekularisert land, definerer de fleste seg som ”kristne på sin egen måte”.⁶⁶ Hvert år døpes 95.000 barn i Svenska Kyrkan. Foreldre kommer med barna sine til kirken, og lar dem døpe til kirkens tro og fellesskap.⁶⁷

Eva Reimers har intervjuet 34 foreldrepar om dåpen, og dens betydning for dem. En av hennes konklusjoner er at dåpen oppleves av foreldrene mer som en livsløpsrite, knyttet til livets begynnelse, enn som en kristen rite. Det er viktigere for foreldrene at de knyttes til dette store fellesskapet enn at de rent teologisk knyttes til kirkens fellesskap.⁶⁸ Likevel er det ingenting i samtalen som kan ta foreldrene på at dette gjorde de ved en tilfældighet, eller dette tok de lett på. Det ble lagt svært mye arbeid i forberedelse av dåpsdagen fra så vel praktiske oppgaver i hjemmet til dåpsdagen med valg av faddere, utvelging av salmer og tenning av dåpslys på høytidsdager.⁶⁹

I Samtaler med foreldrene går det fram at dåpen er en viktig handling for dem, selv om de ikke kan sette ord på hvorfor de lot barna sine døpe. Dåpen oppleves av foreldrene som en viktig rite, der barna deres bekreftes som menneske, og de selv som foreldre. Alle blir de forankret dåpsriten - i en sammenheng som peker utover så vel familien som slekten.⁷⁰

⁶⁶ Reimers, Eva. S. 21.

⁶⁷ Ibid. s. 12-13.

⁶⁸ Ibid. s. 248-249.

⁶⁹ Ibid. s. 73-74.

⁷⁰ Ibid. s. 104.

Kirkebygningen har en viktig funksjon også for svenske foreldre. Selv de foreldre som hadde hatt hjemmedåp la vekt på å ordne og forberede rommet slik at det kunne fungere rituelt – bl.a. med et alterliknende bord med blomster og lys.⁷¹ Foreldrene opplever at det skjer noe spesielt i dåpen som fører til en endring. Dette kan ikke foreldrene så lett sette ord på – da de bruker riten i stedet for ordene. Ved offentliggjøring av barnets navn blir barnet bekreftet som menneske. Dette betyr mye for foreldrene.⁷²

Foreldrene uttaler seg positivt om den dåpen de har tatt del i. De mener også at de verdier kirken står for er grunnleggende og viktige. For dem handler det om tradisjon, om familie og om trygghet.⁷³

Avsluttende kommentar

Ved sitt feltarbeid i Sverige har Eva Reimers bekreftet og utdypet noe av det Ida Marie Høeg fant gjennom sine samtaler med dåpsforeldre i Norge. Så kulturelt like, som disse to landene er, kommer ikke dette som noen overraskelse. Dåpsforeldre i Sverige og i Norge gir uttrykk for dåpen har stor verdi for dem. Den er en viktig rite for familien og for barnet. Den bekrefter barnet som menneske. Den bekrefter barnets identitet, og den knytter barnets historie til slektens historie. Offentliggjøring av barnets navn har en viktig funksjon for å bekrefte barnet som en del av samfunnet. At dåpen skjer i en kirkebygning- et annerledes hus uttrykkes positivt også av foreldre begge steder.

Reimers understreker dåpens betydning som tradisjon også på den måten at de som velger å døpe barna sine markerer sin lojalitet til Svenska kyrkans ordning, og dermed til det svenske samfunnet. Til dette sier hun at kanskje nettopp dette har stor betydning i dag da samfunnet er blitt mindre religiøst og kulturelt homogent.⁷⁴

Høeg og Reimers viser at dåpsforeldre ikke er opptatt av å forstå hva kirken egentlig legger i dåpen. Foreldre gjør sine egne tolkninger, og finner det meningsfullt. Men begge steder velger

⁷¹ Ibid. s. 79-81.

⁷² Ibid. s. 103-104.

⁷³ Ibid. s. 198.

⁷⁴ Reimers, Eva . *Himmelgaven* 2002, s. 45, "För barnets skull – dopet som initiation och människoblivande"

de kirken og kirkens symbolspråk ved barnets første livsløpsrite. De forbereder det grundig og viser med det at dåpen er en viktig hendelse på flere plan. Slik er religionen med på å skape en helhet og en opplevelse av noe som går utover det daglige og alminnelige. Når foreldre bruker dåpen på denne måten kan det være et uttrykk for deres tro og tillit til en kirke de tross alt hører til. Kirken har et mangfoldig språk. Deltakelse i ritualer og symboler kan også være en bekjennelseshandling.⁷⁵ Hvorvidt man i den svenske og den norske kirke vil være fornøyd med at mange av dem som kommer til dåp ikke er seg bevisst mer av dåpens teologiske innhold vil måtte være en utfordring å finne nye løsninger på. Tiden og samfunnet som både kirken og foreldrene er en del av vil kunne gi innspill til en bedre forståelse og dermed bedre løsninger for dåpssamtalens form og innhold som en viktig del av dåpsriten og dåpsopplæringen videre.

2.2 DÅPSSAMTALEN - SETT FRA KIRKENS SIDE

Innledning

I heftet *Utredning om dåpspraksis og dåpsopplæring i Den norske kirke* fra 1982, finner vi den grunnleggende idé for samtalen.⁷⁶ Her åpnebaret det hva kirken tenkte om sammenhengen mellom samtale og opplæring en gang. Her presenteres også erfaringer og vurderinger underveis.

For å kunne få til et godt møte mellom hjemmet og kirken, tror jeg det blir nødvendig for kirken å vurdere hva av dette som er viktig å holde fram i møte med dåpsforeldre. Kirken har en identitet. Den er forpliktet på et budskap som skal formidles. At den skal formidle et budskap er uavhengig av endrede kultursituasjoner, men *hvordan* den skal formidle vil være avhengig av den rådende kultur i samfunnet.

Nå når kirken står i en dåpsopplæringsreform er det naturlig å tenke at en løfter på alle steiner, også på noe så innarbeidet som dåpssamtalen. Dåpssamtalen er det første formelle møtet mellom hjem og kirke. Hittil har det nok, for de fleste foreldre også vært det siste møtet med kirken før de kommer til konfirmantforeldremøtet. Når kirken ønsker å ha en planmessig dåpsopplæring for dåpsbarnet videre, framgår det fra denne sammenhengen at dåpssamtalen

⁷⁵ Ibid. s. 48

⁷⁶ *Dåpspraksis og dåpsopplæring i Den norske kirke*. S. 81, IKO's læremidler A.S. Oslo, 1982

er og blir et viktig møtepunkt mellom kirke og hjem. Spørsmålet om hvordan kirken best kan bruke dette møtet i vår tid er derfor aktuelt.

Kirken vil ta foreldre på alvor når de kommer med barnet til kirken, og møte dem på egne behov.⁷⁷ Samtidig må kirken også bli enig med seg selv om hvordan den vil gjøre det. Historien fra 1970 vil kunne danne et grunnlag for å se nye muligheter for dåpssamtalen.

Dåpssamtalen blir til

Dåpssamtaler er en fast ordning, som finner sted i forkant av dåpsgudstjenesten.⁷⁸ Kirken ønsket i sin tid å legge til rette for en mer ansvarlig og enhetlig dåpspraksis i menighetene. Det var viktig for kirken å vise foreldrene hva den sto for. Utgangspunktet for dåpssamtalen var presters misnøye med dåpspraksisen. De mente den ikke var ansvarlig nok. *En svakere kristendomsopplæring i hjem og skole* anføres som argument for at kirken må foreta en frontforkortning. En kan ikke lenger si *ja* til alle foreldres ønsker om at barnet skal døpes. Høsten 1975 uttalte bispemøtet følgende: *det er nå behov for en bred utredning om kirkens dåpspraksis, og for å få utarbeidet en samlet plan for den dåpsopplæring som et hvert døpt barn i vår kirke skal ha rett til. Bispemøtet anmoder IKO i samråd med KR å ta opp dette arbeidet.*⁷⁹

Det ser ut til at dåpssamtalen ble til fordi prestene ville gi dåpsforeldre mer kunnskap om dåp, og den påfølgende trosopplæring til barnet. Allerede på begynnelsen av 70-tallet omtalte man kristendomsopplæringen i skolen som *svakere* enn før, slik at kirken selv ville ta ansvar.⁸⁰ Dette hang nok sammen med at det i tilknytning til læreplanen av 1969 ble uttrykt fra departementets side at kristendomsfaget ikke lenger var kirkens dåpsundervisning. Dessuten var det nytt at den som skulle undervise i kristendom ikke lenger måtte være medlem av Den norske kirke.⁸¹ Disse endringene kan nok ha virket noe truende for kirken med tanke på kristendomskunnskapen hos den oppvoksende slekt. Hjemmet ble også nevnt i denne

⁷⁷ NOU 2000:26, s. 59,

⁷⁸ *Dåpspraksis og dåpsopplæring i Den norske kirke* s.79.

⁷⁹ *Ibid.* s.10.

⁸⁰ *Ibid.* s. 10.

⁸¹ *Ibid.* s. 48-49.

sammenheng. Det betyr at kirken hele veien har hatt forventninger til at foreldre skal gi barna opplæring i troen. Dåpssamtalens intensjon ser ut til å ha vært tosidig: Man har vært redd for at kirkens dåpspraksis skulle ”misbrukes” ved at foreldrene bare valgte dåp uten egentlig å tenke over hva det betydde. Man har dessuten også vært redd for at foreldre bare skulle døpe barnet, uten å følge opp med opplæring. Biskopene valgte som innfallsvinkel på saken å lage en plan for opplæring, slik at foreldre fikk se hva de kunne vente av kirken – eller hva de hadde rett til. Med dette tiltaket viste kirken vilje til å legge til rette for en bedre kommunikasjon mellom kirke og hjem; en plan og en samtale. Når kirken nå står midt i en ny reform, er det igjen med et ønske om en bedre kommunikasjon mellom kirke og hjem. En opplæring i troen tar altså sitt utgangspunkt i dette allerede i dåpssamtalen.⁸²

Utredning om Dåpspraksis og dåpsopplæring i Den norske kirke

Dåpssamtalen er grundig omtalt i utredningen *Dåpspraksis og og dåpsopplæring i Den norske kirke*, som kom i 1982. Dette er en sammenfatning av flere mindre utredninger. Her gis det bl.a. uttrykk for hva hovedintensjonen med kirkens dåpspraksis må være: *den må rettes inn mot å gi foreldrene innsikt i og forståelse for hva dåpen betyr for barnet og dem selv. Det vesentlige blir da å møte foreldrene slik at de får mulighet til å treffe et ansvarlig valg.*⁸³

Utredningen fra 1982 peker altså på den nære sammenheng mellom samtale, dåp og opplæring videre. Slik den er skrevet framgår det i noen avsnitt et behov for å *legge alvoret innover* foreldrene. Dåpen betyr noe bestemt, og kirken forventer at foreldrene setter seg inn i dette og følger opp. I et av avsnittene kommer det fram en annen og mer nyansert tone i uttalelsen: *Dåpssamtalens hensikt er nettopp samtale, hvor dåpens gave og oppgave må gjøres nær og virkelig. Dersom samtalen legges opp som kontroll, kan man fort havne i en gjensidig mistenksomhet som låser situasjonen. Vi skylder å ta foreldrenes vilje til å døpe barna på alvor og regner med at de ønsker å følge opp dåpen i oppdragelsen. At vi også vil støte på uvitenhet og lite kristelig modenhet, får også kirken bære sin del av ansvaret for.*⁸⁴

Av denne uttalelsen går det fram at det var ulik motivasjon for kirkens nye tiltak. Noen holder fram *kontrollen* overfor foreldrenes intensjon og oppfølging. Andre understreker betydningen

⁸² NOU 2000:26, s. 59.

⁸³ *Dåpspraksis og dåpsopplæring i Den norske kirke*, s. 66.

⁸⁴ *Ibid.* s. 81.

av å tenke *positivt framover*, og holder derfor fram den gjensidige og gode samtalen og dialogen, som det beste for saken.

Under overskriften *innhold* i dåpssamtalen sies det at hovedsaken med samtalen er at foreldrene får forståelse for hva de gir sitt *ja* til i kirken ved dåpen. Det vil si om de vil at barnet skal døpes, og om de vil at det skal oppdras i en kristen forsakelse og tro. Viktig er det også å invitere til gudstjenester og gi informasjon om barnearbeid og Unge Hjem. Praktisk orientering om selve dåpen og gudstjenesten, samt liturgien og hva den betyr skal også inn i samtalen. Tilslutt nevnes det at en må komme inn på kristen oppdragelse og praksis i hjemmet.

Her gis det, på den ene side uttrykk for at kirken, ved sine biskoper primært ønsket å lage en plan for dåpsopplæring for å vise foreldrene hva de kan ha rett til å forvente av kirken. Selve utredningen derimot, vektlegger kunnskapen og forklaringen som skal gis til foreldrene slik at de kan treffe et *ansvarlig valg* for dåp. Samtidig sies det også klart at hensikten med dåpssamtalen er *samtalen* om dåpens gave og oppgave. Med utredningen fra 1982 ser vi at kirken har hatt et mangfoldig ønske med dåpssamtalen helt fra starten av. Konsekvensen har blitt en innholdsmettet og overlesset samtale som derfor antakelig ikke har fungert etter sine intensjoner for noen av partene. Dette så de allerede på slutten av 70-tallet da de ga uttrykk for at *dåpssamtalen ikke så ut til å ha noen særlig betydning* og at den *dermed ikke hadde noen betydning for hverdagen*.⁸⁵ Til tross for dette har dåpssamtalen overlevd. Den er blitt en *institusjon* i vår kirke, og i vår kultur. Med den er det etablert en arena for samtale mellom hjem og kirke. Når man da i reformdokumentet NOU 2000 legger opp til to dåpssamtaler, høres det umiddelbart klokt ut på bakgrunn av overnevnte erfaringer. Men det gjenstår å se om foreldre vil være like lojale i sin deltakelse i en tilsvarende samtale 2.

Dåpssamtalen slik den er – utdrag fra en spørreundersøkelse blant prestene

Ved kongelig resolusjon av 16.juli 1999 ble det nedsatt et utvalg som skulle kartlegge og beskrive behovet for en ny, organisert kirkelig dåpsopplæring. Det var nå gått noen år siden forrige utredning som kom i 1982. Arbeidet skulle ferdigstilles innen 1.september 2000. Som et ledd i dette vedtok Kirkerådet, IKO, Kateketforeningen og Presteforeningen seg for å gå de nye utfordringene i møte med et samarbeid om dåpsopplæringens første fase. Det var da først

⁸⁵ Dåpspraksis og dåpsopplæring i Den norske kirke

og fremst dåpssamtalen det ble fokusert på. Under tittelen ”Inn i kirken – med dåpssamtalen som utgangspunkt ” tilbød man sentrale og regionale kurs der dåpssamtalen sto i fokus. Samtlige bispedømmer deltok med sine prester og kateketer. Noen diakoner deltok også. Det ble dessuten gjennomført mange prostivise samlinger og kurs med samme tema. Artikkelsamlingen *Himmelgaven* ble utarbeidet som ett av flere arbeidsredskap. En del prostilag fulgte dette opp med et studieopplegg.

- **”Inn i kirken”**

I forkant av en så stor reform som dåpsopplæringen så ut til å bli, meldte det seg et behov for å ta opp allerede innarbeidede tradisjoner til nærmere vurdering og evaluering. Siden det var lenge siden man hadde stoppet opp ved dåpssamtalen ble det naturlig å vende tilbake til den for å se på form og innhold. Gjennom mitt kjennskap til prestedtjenesten, hadde jeg innblikk i at prester jobbet alene med dåpssamtalene sine. De delte sjelden erfaringer med kolleger. For å få til en evaluering av dette viktige møtepunktet mellom kirken og hjemme, var det derfor nødvendig å få prestene i tale.

Som sentralt plassert i Den norske kirke fikk jeg anledning å reise rundt til prester på ulike steder i landet. Jeg møtte dem på fagsamlinger i regi av bispedømmekontorene, og jeg møtte dem på et tilfeldig utvalg av prostisamlinger i bispedømmene Tunsberg, Borg, Hamar, Oslo, Møre og Nidaros. Dette gjorde jeg for å framhente erfaringer, og dermed ideer til forbedringspunkter.

På grunnlag av notater jeg gjorde i møte med ca 300 prester, supplert med skriftlige besvarelser fra 66 av dem, fikk jeg et materiale vi kunne reflektere rundt. Noen av erfaringene ble nedskrevet i artikkelen ”Dåpspraksis i dag”⁸⁶. Mine samtaler og mine skriftlige spørsmål var ikke ledd i en autorisert, empirisk undersøkelse. Jeg vil derfor ikke bruke materialet slik. Mitt arbeid var heller et ledd i en refleksjonrunde der temaet var ”dåpssamtalen”. Sånn sett var den en kvalitativ undersøkelse, som ga meg del i manges erfaringer og tanker. For å kunne belyse hva som virkelig skjer i dåpssamtalen, i forhold til hva man i sin tid tenkte med den, anser jeg dette som et nyttig materiale.

⁸⁶ *Himmelgaven* 2002, s. 171-172.

I samtalen med prestene fikk jeg dem til å sette ord på hva de ønsket med samtalen i forhold til hvordan det virkelig ble. Jeg utfordret dem på hva de syntes var viktig å få til, men også på det som var vanskelig. Med tanke på å finne fram til forbedringpunkter for dåpssamtalen vil jeg trekke inn noe av de erfaringene som materialet synliggjør, og som jeg mener er relevant for min oppgave her:

Tid og sted for dåpssamtalen ⁸⁷

Det viste seg at de fleste prestene brukte 30 – 45 minutter på dåpssamtalen.

De fleste var fornøyd med det, fordi de hadde forsonet seg med at det er den tiden de hadde til rådighet for dette arbeidet. Nesten halvparten av de spurte hadde dåpssamtalen i barnets hjem, og meldte da tilbake at de brukte lengre tid når de gikk hjem til familien - fra 1 til 2 timer. Den andre halvparten gjennomførte samtalen på kontoret. Kun noen få brukte kirkerommet. Det så ikke ut til å være en klar forskjell mellom bygd og by. En ny trend syntes jeg å se når flere sa at de egentlig ville ha gjennomført samtalen i hjemmet, og flere sa at de egentlig ville ha brukt kirkerommet på bekostning av kontoret. Det er arbeidstiden som er begrunnelsen for at de ikke gjorde det. De som valgte å dra hjem til familien gjorde dette bevisst. De mente det var lettere å få til en samtale på en arena der foreldrene var tryggere. Når flere prester gjerne skulle ha foretatt samtalen i hjemmet ble det bl.a. begrunnet med et ønske om å få til en bedre *samtale* om dåpen, og om oppfølgingen. Når kirkerommet ble brukt til dåpssamtale, var også det bevisst valgt. Her kunne de vinne tid ved å samle flere foreldrepar. Det var praktisk å være i kirkerommet med tanke på gjennomgang av det som skulle skje i dåpsgudstjenesten. Dessuten ga kirkerommet anledning til å tenne lys, lese et ord, synge en salme, be en bønn – som de selv uttrykte det.

Dåpssamtalens innhold ⁸⁸

Flere prester ga i samtalen med meg uttrykk for at de trodde foreldrene ønsket mest praktisk informasjon i dåpssamtalen. På den annen side følte de at det var forventninger fra kirken om at de skulle si noe mer. Når det gjaldt innholdet i samtalen viste det seg at de aller fleste brukte å gjennomgå dåpsliturgien, og kombinerte det med teologi og praktisk gjennomgang. Innenfor dette fantes det noen varianter, men det var ikke mange i mitt materiale: et par sier de gjennomgikk dåpsliturgien, men at de brukte mest tid på å snakke om dåpssalmer. De lot

⁸⁷ Ibid. s. 172-175.

⁸⁸ Ibid. s. 177-180.

foreldrene få velge hvilken dåpssalme de skulle syng i dåpsgudstjenesten. På den måten kom de naturlig inn på tro – både hva som var kjernestoff i den kristne tro, og hva den enkelte opplevde som viktig for seg selv og sin tro. Et par andre sa de snakket om aftenbønnen, for på den måten å få til en samtale om egne troserfaringer. Samtalen startet gjerne opp med spørsmålet om de hadde tenkt på en aftenbønn de vil lære barnet. En prest nevnte at han rett og slett snakket med foreldrene om deres ekteskap og deres forhold. Han ønsker å gi dem en anledning til å sette ord på tanker og opplevelser når de hadde en tredjeperson til stede - en som hadde taushetsplikt. Når i livet fikk man en slik anledning – var hans motiverende utgangspunkt. I min samtale med nesten 300 prester er det kun en håndfull av dem som hadde dåpssamtalen på kontoret eller i hjemmet som sa at de ba i dåpssamtalen. Mange vegret seg for dette, da de var redde for å virke påtrengende. Dette kom særlig til uttrykk hos prester som hadde dåpssamtalen i hjemmet.

Utdeling av produkter⁸⁹

Det er blitt en tradisjon at kirken deler ut ett eller flere produkter til dåpsfamiliene i løpet av samtalen. Over halvparten av de prestene jeg snakket med delte ut bøker, noen få brukte bilder som hadde en aftenbønn, og noen hadde en dåpsperm. I dåpsgudstjensten var det svært mange som delte ut dåpslys i tillegg. Svært mange foreldrepar som kom til samtale var samboende. De fleste prester sa at de ikke fokuserte på dette i samtalen, men fant gjerne en lett og humoristisk innfallsvinkel til dette temaet ved at de f.eks sa: ”jeg kan godt ordne en vielse med det samme.” Flere sa at de hadde opplevd at foreldrene hadde respondert positivt på temaet – særlig barnets mor. Noen hadde opplevd at dette hadde ført til at ekteskap ble inngått. Svært få sa at de brukte noe særlig tid på å snakke om dåpsopplæringen i dåpssamtalen. De forklarte dette med at de rett og slett ikke fikk tid nok. De som tok opplæringen gjorde dette gjerne i tilknytning til at de delte ut noen brosjyrer og lignende.

Hva er viktig og vanskelig i dåpssamtalen?

Over halvparten av prestene sa at *det viktigste* i møte med dåpsforeldre var å skape en atmosfære av trygghet og tillit. Det som deretter fulgte som viktig var å snakke om dåpens betydning – altså teologi. Bønnen og forpliktelsen fikk laveste skår. Der i mot kom den kristne opplæring/oppdragelse som nummer tre.

⁸⁹ Ibid. s. 182.

Teologien, oppfølgingen og selve dialogen ble sett på som det *vanskeligste*. Samtidig var prestene tydelige på at dialogen og tryggheten var det viktigste, og at teologien også var veldig viktig. På bakgrunn av disse erfaringene spurte jeg meg om dette betydde at dåpssamtalens gode intensjoner ikke var mulig å forene. Kan en prest få til en dialog med foreldre, der dåp og dåpstteologi var samtaleemne? Hva skulle i tilfelle til for å skape den trygghet som prestene mente var det viktigste i møte med foreldrene? Hvordan kunne en prest best skape en god dialog? Prestene syntes også det var viktig å snakke om dåpsopplæring, men erfaring viste at dette ble det liten tid til innenfor samtalens tidsramme.

Avsluttende kommentar

I tidligere utredninger om dåpssamtalen fra 1982, sies det at prester skal formidle kunnskap om dåpens teologiske innhold. De skal også si noe om hva kristen oppdragelse er i dag. Mitt møte med prestene viste at dette var de lojale mot, men mange innså at dette lyktes de ikke med. Dåpssamtalens mange gode intensjoner så ikke ut til å være realistiske. Man ville noe, som man mente skulle åpne for et godt samarbeid mellom hjem og kirke, men kirken erfarte at mange foreldre ikke kom tilbake til kirkens dåpsopplæring. Kirken ville få til en hyggelig og god samtale med foreldrene. De ville informere dem praktisk om det de skulle være med på i dåpen. De ville hjelpe dem til å forstå hva som skjedde i dåpen, rent teologisk og hvorfor det skjedde slik. De ville også presentere menighetens mange gode tiltak for barn, og de ville også gjerne prøve å få sagt at dette forventet de at foreldrene fulgt opp. Menighetene var også rause på den måten at presten alltid delte ut en bok, et hefte eller en CD som egnet seg for dåpsopplæringen i hjemmet.

Når kirken nå står midt i en stor dåpsopplæringsreform, med en forsøksperiode som går mot slutten, og et begynnende planarbeid som er i emning, er det naturlig å gå tilbake igjen til dåpssamtalen der man begynte - med tanke på tilpasninger og forbedringer. Mitt materiale fra den innledende kursrunden, og min samtale med prester ser jeg på som gode og nyttige innspill til en nødvendig evaluering. I NOU 2000 legges det opp til flere nye mål for samtalen; foreldrene skal få støtte og frimodighet til å være dåpslærere i hjemmet, og kirken skal lytte til foreldrenes behov for støtte.⁹⁰ I et planoppsett går det også fram at dåpssamtalen skal være det første leddet i kirkens dåpsopplæring – selve portalen til veien videre.⁹¹ *Hvordan*, sies det

⁹⁰ NOU 2000:26, s. 59.

⁹¹ Ibid. s. 62.

foreløpig ikke noe om. Nå når kirken har fått et nytt grunnlagsdokument, og kirken står midt i en reform der man vil tenke nytt, vil det være nyttig å sjekke at ”hjørnesteinen” ligger på plass, og at den har en form og en konsistens som lar seg bygge videre på.

2.4 Kirkens dåpsopplæring

NOU 2000:26 ... til et åpent liv i tro og tillit, er rapporten som ble levert Kirke,- utdannings- og forskningsdepartementet høsten 2000. Her blir det lagt opp til en lovfestet rett til dåpsopplæring for døpte i Den norske kirke. Hovedmålsettingen med opplæringen er å gi unge livshjelp dvs. hjelp til å tolke og mestre livet i lys av den kristne tro.⁹² Hittil har kirken hatt konfirmantundervisningen, som de fleste døpte ungdommer har tatt del i. Formidling av kristen kunnskap og kristne verdier i barnehage og skole har dessuten gjort at de fleste, eller *bredden* av norske barn har fått god allmenkunnskap om den kristne tro. Samfunnsendringer de siste 10 årene har ført til et mer mangfoldig samfunn, der ulike religiøse retninger har fått større plass. Dette har innvirket på den norske, kristne kultur generelt, men også på kristendommens plass både i barnehagens og skolens formidlingstradisjon⁹³ Kirkens erfaring er også at det er en stadig mindre oppslutning om kirkelige og kristelige opplæringstiltak.⁹⁴

Rapporten bruker begrepet ”dåpsopplæring” og mener med det trosundervisning på grunnlag av, eller med tanke på den kristne dåp. Det sies videre at ”dåpsopplæring er undervisning og oppdragelse som skal hjelpe barn og unge til å tilegne seg den kristne tro, finne sin plass i menighetens fellesskap, og leve i samsvar med kristen livstolkning”.⁹⁵ Dette skal gjelde for alle uansett hvor i landet de bor, og uavhengig av personlige forutsetninger for læring. En viser også i innledningen til at en dåpsopplæring for alle er grunnleggende for å videreføre en levende folkekirke i framtiden. Og den er også viktig for at kristen kultur og etikk fortsatt skal være en bærebjelke i det norske samfunnet.⁹⁶ Dåpsopplæringen har sånn sett både en individuell verdi, og en samfunnsverdi. For kirken har det alltid vært en nær sammenheng

⁹² Ibid. s. 3.

⁹³ Ibid. s. 31.

⁹⁴ NOU 2000: 26, s. 31.

⁹⁵ NOU 2000:26, s. 10

⁹⁶ Ibid. s. 10.

mellom dåp og opplæring. Vi kjenner det fra Det nye testamente 1. Kor 3,1-13; Hebr 5, 11ff; Apgj 13,11; 1.Kor 12,28ff., og vi kjenner det fra kirkehistorien.⁹⁷

Foreldrene

Når det gjelder foreldre og foresatte, sies det at dåpsopplæring må skje på mandat fra foreldre og faddere som har ønsket dåp. Hjemmet løftes fram som en viktig arena for opplæringen og samarbeidet mellom hjemmet og kirken understrekes spesielt. I utredningen tar en også høyde for det høye tempoet i vår tid. Det sies eksplisitt at kirken ikke må legge opp til en opplæring som oppleves som et ytterligere press på familiens tidsklemme. Tvert i mot vil en at kirken heller stiller opp og bistår hjemmet.⁹⁸

I et skjematisk oppsett er dåpsopplæringen delt inn i aldersbolker.⁹⁹ For barn i førskolealder understrekes hjemmet som en viktig arena sammen med kirken. Det er også nevnt flere dåpssamtaler: ”Dåpssamtalene gjennomføres individuelt, fortrinnsvis i barnets hjem. Omfang ca én time. Samtalene foretas før og etter dåpen. I tillegg kan en samle flere dåpsfamilier for å gjennomgå ritualet og gudstjenesten. Målet med foreldrekontakten er å gi støtte og frimodighet i foreldrerollen – både til å være tydelige oppdragere, og til å innarbeide gode vaner for den kristne oppdragelsen. Foreldrene tilbys også kurs med enkel innføring i kirkens tro og liv.

I rapporten holdes dåpssamtalen fram som et viktig møtested mellom foreldre og kirke. Det sies at det er viktig både hvordan kirken møter hjemmet, og hva den sier. Her har kirken et ansvar for å åpne opp for dialogen, slik at det blir lagt for dagen en gjensidig respekt og anerkjennelse. Det understrekes også at det er viktig at kirken legger til rette for en god kontakt med hjemmet i barnets oppvekstperiode.¹⁰⁰

I utredningen vises det til undersøkelsen *Folkekirke 2000* i flere sammenhenger med henblikk på å forstå dåpsforeldre bedre. Her sies det bl.a. at undring og tro nok oppleves som sentrale begreper i møte med dåpen. På bakgrunn av disse erfaringer trekkes dåpsritualets betydning

⁹⁷ *Dåpspraksis og dåpsopplæring i Den norske kirke*. S. 28-30.

⁹⁸ Ibid. s. 58-59.

⁹⁹ Ibid. S 14-15.

¹⁰⁰ Ibid. s. 58.

fram fordi det kan gi ord til tanker og følelser, der vi mennesker mangler dette. Det uttrykkes også at et ritual kan framstå som en bekjennelse når man deltar i det, og ønsker at barna skal få del i det.¹⁰¹

Utvalget foreslår å utvide rammen for dåpsamtalen slik at det gjennomføres en oppfølgende samtale etter dåpen. Samtidig blir det pekt på at det er viktig å utvikle kvaliteten på dåpssamtalene, slik at det blir en reell samtale der trygghet og åpenhet preger møtet. Foreldre må bli møtt på sine spørsmål, slik at kirken må lytte og samtidig gi støtte til dem som oppdragere – ja – til at de er de *beste dåpslærere*¹⁰² for barnet. Dåpssamtalene må dessuten inneholde en gjennomgang av menighetens opplæringsprogram.

Avsluttende kommentar

I *NOU 2000: 26* prøver kirken fortsatt å få til en helhetlig dåpsopplæringsplan for å vise hva foreldre har rett til å vente av kirken. Sammenhengen mellom dåp og opplæring har alltid vært tilstede. NOU 2000 viderefører sånn sett det som sies så flott i utredningen s.81: ”dåpssamtalens hensikt er nettopp samtale, hvor dåpens gave og oppgave må gjøres nær og virkelig”. I den nye planen presiseres ordet *samtale* med dialog. På denne måten får en fram at det er to likeverdige parter som møtes. Dvs at kirken vil lytte, støtte og gi frimodighet til kristen oppdragelse mer enn å forklare og sikre seg forståelse, slik det er uttrykt i teksten. Ved å ordlegge seg på denne måten får kirken fram, mer enn før, at den vil ta foreldre på alvor som barnets nærmeste, og dermed beste dåpslærere.

Prestene ga også uttrykk for at de også ønsket å skape dialog, men pekte på at dette var dåpssamtalens største utfordring slik den fungerte. Tidsrammen var kort og programmet for samtalen var stort.¹⁰³

¹⁰¹ Ibid. s. 45

¹⁰² Ibid. s.11 og s. 59. Begrepet *dåpslærer* brukes her om foreldre. Begrepet er ikke forklart i utredningen, men slik det er brukt forankres ansvaret for dåpsopplæringen hos foreldrene. Som foreldre har de båret barnet til dåpen og har ønsket noe med dette. Kirken skal gi sitt, men det understrekes at foreldrene som oppdragere generelt er de nærmest til å gi barn opplæring i troen.

¹⁰³ *Himmelgaven 2002*, s. 181.

Et annet viktig punkt for samtalen på 70-tallet var kirkens kontrollfunksjon i forhold til foreldres motiver. I den nye planen er ikke dette lenger et tema. Kirken går heller i seg selv, og viser at de er opptatt av hva de kan gi foreldrene der og da, og videre.

Det som kanskje trer tydeligst fram i dag i forhold til planer for dåpssamtalen på 70 -tallet er respekten for hjemmet – både for det valget foreldre har tatt når de bringer barnet til dåp, og ved å vise dem tillit til at de er egnet – ja, at de er de beste til å gi barna del i troen (dåpslærer). ¹⁰⁴Dette tror jeg er et veldig godt utgangspunkt for dialogen videre, og for at kirken skal kunne lykkes bedre med å nå ut til bredden av de døpte med ”dåpens gave og oppgave”. Hvordan dette helt konkret kan gjøres best i vår tid er likevel selve utfordringen.

Oppsummering med utfordringer

Ut fra kirkens planer ser det ut til dåpssamtalen er kommet for å bli. Kirken etablerte dåpssamtalen som en nødvendig samtale med hjemmet, for at ikke dåpens innhold og intensjon skulle bli borte. Kirken og prestenes erfaringer er også at dåpssamtalen er en fin anledning til å hilse på unge familier, som man ellers ikke ser så ofte ser i kirken. Kanskje opplever kirken dette første møtet så viktig, og anledningen så stor at man ikke ”helt vet hva godt man kan gjøre” ut av det. Som planene har vist, og min samtale med prestene bekrefter, har det vært en fare for at man vil for mye. Det er grunn til å tro at samtalen ikke fungerer etter sin intensjon, og at den dermed ikke kan være den ”hjørnesteinen” eller den ”portalen” for dåpsopplæringen som kirken ønsker. Målsettingen er antakelig for omfattende og tidsrammen for snever, som vi så i forrige delkapittel.

Både Reimers og Høeg viser til at dåpsforeldre opplever møte med kirken som veldig positiv. De deltar i handlingene, bruker kirkens symbolspråk og finner dette meningsfullt. De spør ikke etter teologiske forklaringer og forståelse. Men de uttrykker at de opplever dåpen som en bekreftelse på Guds omsorg og velsignelse og som et hellig, høytidelig, vakkert og annerledes øyeblikk. Begge viser også til at foreldre lager sine egne ritualiseringer som de tillegger mening f.eks i forberedelser, valg av faddere, hvem de ber til selskap, valg av dåpskjole, valg av kirke, dåpslyset, babyløftet, for å nevne noe. Kombinasjonen med livsfase, kirkelig handling, slektstilknytning og kirkehistorisk tilknytning uttrykt gjennom ritualer, tradisjoner

¹⁰⁴ *NOU 2000:26*, s. 59

og deltakelse ser ut til å bety mye for foreldrene. Når kirken nå ønsker å bekrefte foreldrene og møte deres behov, kan disse erfaringene være med å gi innspill til dåpssamtalens form og innhold.

Med NOU 2000 26 prøver en å dreie fokus i dåpssamtalen mot dialogen og den gode samtale – uten at den egentlig tar bort noen andre elementer. Det er bare den teologiske forklaringen av dåpens innhold som ikke er eksplisitt nevnt lenger. Nytt er det derimot at kirken ønsker to dåpssamtaler – en før og en etter dåp. Dette gir rent faktisk kirken mer tid sammen med hjemmet i en viktig fase av ekteskapet, og i en viktig fase av barnets liv ikke minst med tanke på troens plass i hjemmet og dåpsopplæringen. Mulighetene for å etablere en bedre kontakt for et samarbeid videre er dermed også lagt. Til tross for dette er det en fare for at kirken kan komme til å få to like dåpssamtaler, hvis ikke man tar både form og innhold opp til nærmere vurdering.

Kirken etablerte med dåpssamtalen en mulighet for dialog. Man klarte med den, det man nå ønsker for dåpsopplæringen - å nå bredden av de døpte. Kirken innførte dette som en ordning for hele landet – lik i form og lik i innhold. Samtalen ble med andre ord institusjonalisert, og den ble mottatt og fulgt opp som en utvidelse av dåpstradisjonen. Med denne samtalen etablerte kirken et møtepunkt mellom kirke og hjem – en arena for dialog, for trosutøvelse, for forkynnelse, for opplæring og for sjelesorg m.m.

Det er lenge siden 1970. Samfunnet og den kulturelle situasjonen har endret seg. Men fortsatt kommer alle dåpsforeldre til samtale. Vil de fortsette med det? Hva skjer når kirken utvider rammen til to samtaler? Vil de komme til den første og ikke til den andre? Eller vil den andre sparke ben under den første slik at en god tradisjon forvitrer? Hvis de kommer til begge to kommer de da til to informasjonsmøter? I min oppgave vil jeg ikke kunne gå videre på disse spørsmålene, men jeg ønsker med min analyse å oppdage nye muligheter for en levedyktig dåpsamtale – en dialog som åpner for et samarbeid mellom kirke og hjem, og som samtidig bekrefter foreldrene som de beste dåpslærere.

Både kirken som institusjon, og dåpsforeldre som enkeltmennesker er en del av et samfunn, et miljø og en kultur. Det vil på den ene side si at man påvirkes av det, samtidig som det på den annen side vil si at man preges av det. Vår tid kalles den senmoderne tid eller den postmoderne tid. I dette ligger at vårt samfunn, som alle andre samfunn er preget av noen

strømninger, og har noen kjennetegn som er karakteristiske. For å få et enda bredere grunnlag for å forstå dåpsforeldre, og dessuten et bedre grunnlag for å se hvilke utfordringer kirken har i dag med tanke dåpssamtalen, vil jeg se nærmere på den postmoderne tid.

3.0 DEN POSTMODERNE TID

3.1 Innledning

Kirken vil til enhver tid utfordres av det samfunnet den er en del av. Slik også med kirken i vår tid. Hva kjennetegner samfunnet i dag? Hvordan er det å være menneske i vår tid – hvordan er det å være dåpsforeldre? Hvordan er det å være kirke? Den norske kirke er en institusjon på linje med andre institusjoner i samfunnet. Institusjoner er på den ene side premissleverandør for den rådende kultur dvs for kunnskap, oppfatninger, tolkninger og holdninger. På den annen side er institusjonenes betydning og innflytelse avhengig av strømninger i tiden. Moderne kommunikasjon har gjort verden stadig mindre. Det betyr igjen at det norske samfunnet også er preget av økonomiske og kulturelle strømninger ute i verden.

Uttrykket *den postmoderne tid* brukes om det samfunnet vi er en del av i dag. Selve begrepet synliggjør en relasjon til den moderne tid – samtidig som det markerer at det er noe som følger etter. Begrepet har sin opprinnelse innenfor kunsthistorie og arkitektur, og har i løpet av en tjuetårsperiode blitt tatt i bruk i de fleste kulturer – og samfunnsvitenskaper. Enkelte talsmenn for moderniteten vil nok ikke sette et stort skille mellom modernitet og postmodernitet, men heller snakke om en form for utvikling av ”den klassiske modernitets epoke”.

Postmaterialisme er et annet begrep som blir brukt for å si noe karakteristisk om vår tid. Samfunnsforskeren Ronald Inglehart, peker på at det skjer verdiendringer i den vestlige verden, og mener det henger sammen med gode økonomiske tider. Når folk har oppnådd en økonomisk trygghet og velstand vender de seg til andre verdier som estetikk, selvrealisering og miljøbevisst tenkning. Overført på det religiøse område mener Inglehart at dette fører til lavere oppslutning om organiserte, konvensjonelle religiøse tradisjoner, men samtidig en fornyet interesse for *det hellige* og for spiritualitet og åndeligheten i en mer åpen og søkende

forstand.¹⁰⁵ Hvorvidt han har rett i dette, og i tilfelle hvordan dette viser seg, vil jeg se nærmere på.

Det foreligger også en sosiologisk undersøkelse fra England der man har tatt utgangspunkt i påstanden om at vestens kristne tradisjon er i ferd med å forsvinne til fordel for en ny åndelighet. Erfaringer fra denne empirien, som jeg mener vil være relevant for min sammenheng, vil jeg trekke inn.

Det snakkes om at religionen har mistet sin innflytelse i den vestlige del av verden. At den har gjort det, er ikke noe nytt ved den postmoderne tid. I løpet av de siste 250 år har dette skjedd gradvis, og vi kaller det en sekulariseringsprosess. Med *sekulariseringsprosess* menes at den etablerte religionen har fått mindre plass og betydning i samfunnet. Den har forsvunnet mer og mer fra det offentlige rom, og har etter hvert blitt redusert til en sektor med liten innflytelse. Kristendomsfagets endring i skolen er et eksempel på dette – en endret bruk av helligdager og høytidsdager og la vereoppslutninger om kirkelige aktiviteter generelt. Men religionen har altså ikke forsvunnet helt, slik noen antok. Den er i samfunnet, men ikke synlig på samme måte som før. Den ser ut til å ha funnet nye uttrykksformer i det offentlige rom, og den ser også ut til å ha blitt mer privat.¹⁰⁶ Parallelt med denne endringen er det at nye religiøse bevegelser har dukket opp – bevegelser som er mer preget av østlig religiøsitet.¹⁰⁷ Ved å løfte fram ulike beskrivelser av vår tid, vil jeg prøve å finne dåpssamtalen og kirkens plass i dette landskapet. Hvordan utfordrer den postmoderne tid kirkens kommunikasjon med unge foreldre som kommer til dåp? Før jeg griper tak i dette vil jeg se nærmere på sekulariseringsbegrepet og sider av det postmoderne samfunn som foreldrene og kirken er en del av.

Sekularisering, avsakralisering og resakralisering

Noen snakker om at samfunnet vårt har fått mer *løs tro*. I begrepet aner vi både en uro og en utfordring. Mange uttrykker *at løs tro* og sekularisering er det samme som avkristning. Og de

¹⁰⁵ Furseth og Repstad, 2003, s 94-97. *Innføring i religionssosiologi*. Universitetsforlaget, Oslo.

¹⁰⁶ Henriksen, Jan-Olav, 1999. s. 17.

¹⁰⁷ Thelle Notto R. *Hvem kan stoppe vinden? s.13-14*, Universitetsforlaget, Oslo 1992.

uroer seg for de konsekvenser dette får for kirken, og den etablerte religionen. Men at *troen er løs* kan også leses på andre mer positive måter som f.eks at troen er blitt mer synlig på nye arenaer, som f.eks i media - i artikler og i programmer, og i teater og i skjønnlitteratur. Dette åpner for nye muligheter. Som Inglehart påpekte ser vi at det dukker opp nye ritualer og tradisjoner, som bl.a. markeringer ved trafikkulykker med lystenning og seremonier. Folk tar del i slike trosutøvelser der elementer fra den kirkelige tradisjon, lokale tradisjoner og elementer fra hverdagslivet settes sammen for å møte egne behov og ønsker. Pilegrimsvandring er blitt vanlig, og mer utbredt – også i Norge. Nordmenn tar del i vandring, og andre religiøse tradisjoner i nye fellesskap. Dette viser at selv om religionen har mistet plass i det institusjonelle maktapparat i samfunnet er den der - men har fått nye uttrykksformer. Når man i kristelige og kirkelige kretser omtaler sekulariseringen, kun som en negativ utvikling for kirken, og for religionens plass og betydning i samfunnet, synes jeg det er spennende å fokusere annerledes. Sekulariseringen har nemlig også ført noe nytt med seg, åpnet opp for noe – bl.a. for det religiøse. Når nye ritualer og religiøs og kristen symbolikk vokser fram slik nedenfra er det nærliggende å tenke at religionen er noe som hører menneskelivet til. Det forsvinner ikke, men det ikles en ny språkdrakt eller det rekonstrueres. Et ukritisk blikk på samfunnet i dag kan altså lett lede til den forhastede konklusjon at kristendommen er forsvunnet. Flere samfunnsforskere har derfor grepet tak i sekulariseringsbegrepet. De har foretatt egen forskning for å komme på innsiden av sekulariseringsprosessen i flere Vest-Europeiske land. Man har prøvd å komme dypere inn i hvordan mennesker oppfatter kristen tro, hvordan de deltar i gudstjenesten, ber og lignende for å se om de kan kalle et land for *et kristent land* eller ei.

En av forskjellene på et sekularisert land og et ikke-sekularisert land er mulighetene til å velge, eller ta ansvar selv. Tidligere ble man født inn i et samfunn som la livsløpet for den enkelte dvs. uten valgmulighet. Nå opplever man at man *må* velge og ta ansvar selv. Identiteten til mennesker er ikke lenger gitt, men blir til gjennom selvrefleksjon og valg.¹⁰⁸ Sånn sett kan samfunnet også omtales som *differensiert* i stedet for sekularisert.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Reimers 1995, s. 19.

¹⁰⁹ Reimers 1995, s. 22.

Fravær av kristendom i et felles maktapparat kan ikke uten videre lede til den konklusjon at folk er mindre religiøse. Religionen er fortsatt i samfunnet, men den er mer hos enkeltmennesket, og folk er mer *religiøse på sin egen måte*.¹¹⁰ Lysseremonier ved sorg og død, pilegrimsvandring, navneseremonier, jegermesser, gudstjenester ved skolestart, vielser på fjelltopper, Halloween-arrangementer og lignende er alle uttrykk for at det religiøse er her, men har fått nye uttrykksformer. De tolker livet og finner mening i lys av det religiøse, men ved hjelp av nye konstruksjoner.

Det finnes også beslektede begreper til uttrykket sekularisering. I kirkelige, akademiske kretser brukes ord som *avsakralisering og resakralisering*.¹¹¹ Slik prøver en å gi uttrykk for at om kirkesøkningen ser ut til å avta, så er den ikke borte. Den etablerte religion kommer ikke til syne som før (avsakralisering), samtidig ser en nye former for åndelighet (resakralisering). Jeg vil ikke kunne gå dypere inn i en analyse av disse to begrepene, men jeg vil ta utgangspunkt i dem som en realitet i den postmoderne tid sammen med begrepet sekularisering.

3.2 Dåp og dåpsopplæring i en sekularisert tid

Parallelt med sekulariseringsprosessen i samfunnet generelt, ser en også at den kristne tro og de solide og entydige kristne tradisjoner, som har preget kulturen vår gjennom århundrer "rør på seg". Andre religioner og nyreligiøse strømninger er mer og mer en naturlig del av det religiøse Norge, og det er naturlig å tenke seg at dette innvirker på kirkemedlemmenes trosliv, og deres deltakelse i menighetens aktiviteter. Vi erfarer altså at skole og kirke ikke lenger er de eneste premissleverandører for den "rette lære". Men vi ser fortsatt at kristentroen er godt fundamentert i det religiøse Norge - ikke minst når det gjelder oppslutningen om dåp, konfirmasjon og julegudstjenester. At nesten halvparten av alle fireåringer i Norge møtte opp i kirken for å få sin *kirkebok* i 2007, sier noe om kristentroens plass i folket. Når vi samtidig vet at det for 35 år siden ikke eksisterte noen fireårsbok, sier det også noe om at tradisjoner kan etableres og leve godt i vår tid. Dåpsamtalen kom også for over tretti år siden. Den ble raskt innarbeidet som en tradisjon. I kirkene ser vi at foreldre stadig bærer barna sine til dåp. Rundt 90 prosent kommer helt uoppfordret fortsatt. De kommer også til dåpsamtale. De

¹¹⁰ Reimers 1995, s. 21.

¹¹¹ Henriksen, Jan-Olav, 1999, s. 18.

velger ut faddere for barnet. De pynter seg i bunad, og kommer med hele familien til søndagsgudstjeneste for å ta del i dåpshandlingen. Barnet pynter de i en vakker dåpskjole, som enten er brukt i familien gjennom flere generasjoner, eller som er møysommelig sydd, heklet eller strikket. Familie og venner pynter seg. Deretter holder de dåpsselskap. Slik har det foregått i uminnelige tider. Så til tross for at den etablerte religion ikke er synlig på samme måte som før i det offentlige system, og at færre tar del i kirkens søndagsmesse, later det til at dåpstradisjonen med sin form og hele sitt innhold fortsetter som før. Helt uoppfordret tar foreldre kontakt med kirken for å døpe barnet sitt, og for å ta del i hele seremonien, slik kirken har lagt den opp. Vi kan nesten lure på hva som er *hemmeligheten* – når det ellers kan være vanskelig å samle folk til kirkelige aktiviteter og arrangementer. Vil denne tradisjonen bare fortsette? Og i hvilke grad vil tradisjonen påvirkes av at kirken går gjennom en reform og endrer på dåpssamtalens form og innhold?

Den norske kirke har hittil kunne ta den store oppslutningen om dåpstradisjonen som en selvfølge. Hvorvidt den i like stor grad kan gjøre det videre, gjenstår å se. I kirkens planer for dåpsopplæring gis det nå klart uttrykk for at kirken vil fortsette å bygge sin opplæring på dåpstradisjonen dvs. på dåpssamtalen og dåpen. Ja, kirken vil sågar gjøre en dåpssamtale til to, og den vil la dette være utgangspunktet for trosopplæringen. Det er for så vidt dristig av kirken å endre på en tradisjon som har så stor oppslutning. Og man kan spørre seg om hva og hvordan dette best skal gjøres. *Kirken vil sikre alle foreldre et tilbud om dåpsopplæring*¹¹² Videre står det at det er i dåpssamtalen foreldrene skal bli orientert om den lokale dåpsopplæring som tilbys barnet.¹¹³

Dette må bl.a. bety at kirken er avhengig av å få til en god kommunikasjon med hjemmet generelt og i dåpssamtalen spesielt. Det må være en kommunikasjonsform, og et innhold som vil motivere foreldrene til å slutte opp om kirkens dåpsopplæring videre. Møtet mellom prest og foreldre må bli en positiv opplevelse for foreldrene, og de må i tillegg få øynene åpnet for at denne dåpsopplæringen har en verdi for barnets liv videre.

Som karakteristiske kjennetegn ved samfunnet tidligere var ofte felles regler og normer. Det var vanlig å se seg selv som en del av helheten, og fellesskapsfølelsen ga håp om en stadig

¹¹² NOU 2006: 26, .s. 9.

¹¹³ Ibid. s.59.

bedre tid. Den enkeltes identitet ble formet og styrket ved at en så seg selv som en del av dette samfunnet, denne kulturen og denne tradisjonen. Den kristne tro og tradisjon var også en del av bildet som var med på å danne en helhet i samfunnet. Den helhet var også rammen om den enkeltes liv, og den enkeltes identitetsbygging. Det å ta del i kirkens tradisjoner ved dåp, konfirmasjon og vielse satte den enkelte person og personens familie inn i en større ”familiesammenheng” og bidro på den måten til identitetsbygging. Sånn sett er det lett å forstå at det var stor oppslutning om kirkens ritualer. I den tretti-årsperiode som fulgte var vi vitne til at både konfirmanttallet og tallet på vielser i kirken gikk ned. Dette har i de senere år tatt seg opp. Dåpstallet derimot, har holdt seg relativt stabilt i forhold. Dette til tross for at ingen større ny-konstruksjon av form og innhold fra kirkens side har skjedd. Når kirken nå tenker seg å utvide dåpsfasen, og dermed gjøre endringer på en god tradisjon, blir det viktig å gjøre et godt grunnlagsarbeid for å finne det gode grepet.

3.3 Kulturendring i samfunnet. Fra modernitet til postmodernitet

En konfirmantbok på 70-tallet hadde tittelen *Utgangspunkt* og inneholdt en brevveksling mellom to ungdommer. Disse brevene skulle, som tittelen sier, være utgangspunkt for samtale i konfirmanttimen. Boken var et tegn i tiden. Noe var i ferd med å endre seg i kulturen.

På 70-tallet bryter det fram noen nye undervisningsformer der samtale, undring og spørsmål får plass på bekostning av innlæring av bud, salmevers, Luthers forklaringer og dogmer. Noe som hadde preget undervisningen både i skole og i kirke. Nå vokser det fram et behov for å *forholde seg aktivt til, og reflekterer over hvordan man kan utvikle og rekonstruere det som er gitt oss gjennom tradisjon og overlevering.*¹¹⁴ Presten måtte våge dialogen i konfirmanttimen. Han måtte våge å bruke erfaring og kunnskap for å prøve det gamle og etablerte – med tanke på å finne fram til det som passet for konfirmantene i Oslos drabantby på 70-tallet.

- **Kritisk lys på tradisjoner og overleveringer**

Hittil hadde man, i vår del av verden, vært opptatt av å gi videre de ”rette svar” på en effektiv undervisningsmåte. Svarene framstod som felles og allmenngyldige. Man viste til vitenskapen, og mente at ved de rette metoder kunne man finne fram til de virkelige sannheter og avsløre det falske. Noen vil omtale den *moderne tid* som mer formålsrasjonell – der man gjennom opplysning, moral og fornuft ville nå sine ambisjoner og mål. Den nye tid møter

¹¹⁴ Henriksen 1999, s.16

disse bestrebelsene med skepsis og kritikk. Man tror ikke lenger at ultimate sannheter avdekkes ved de rette vitenskapelige metoder. Zygmunt Baumann skriver i *Postmodern Ethics* om menneskets sosiale rom, der han bl.a. sier at man i den moderne tid tenkte at mennesket var i stand til å konstruere, administrere og beherske den verden vi lever i. Mens den nye tid, som man kaller *Den postmoderne tid*, betviles dette. Baumann omtaler det sosiale liv som en konstruksjon. Han mener videre at det sosiale rom blir til i et samvirke mellom tre prosesser som han kaller *cognitive*, *aesthetic* og *moral Spacing*, men at i en gitt epoke vil en av disse elementene kunne ta overhånd. Ut fra dette hevder han at moderniteten utgjorde et mer kognitivt rom, mens postmoderniteten utgjør et mer estetisk rom.¹¹⁵ Konfirmantundervisningen og skolens kristendomsundervisning gjennom tidene har generelt sett vært fokusert på fakta, dogmatikk, bud – altså det kognitive. Det har også dåpsopplæringen i kirken. Men i kirken har en lettere kunnet supplere det kognitive med liturgi, lek, fellesskap, og har dermed kunne gi barn del i kristendommens ulike erfaringer.

Dåpssamtalen har også vektlagt det kognitive. Her har selve rammevilkårene for samtalen gitt føringer. Presten har *undervist* foreldre og *forklart* teologi dåpsopplæring. Selv om prestene har ønsket dialogen, har situasjonen, tidsrammen og tematikken resultert i det som likner mer på en enetale. Kirken etablerte dåpssamtalen på slutten av 60-tallet for å *forklare* dåpen for foreldrene, sikre *forståelse* for hva de sa *ja* til.¹¹⁶ Sånn sett falt dåpssamtalen inn i en tradisjon for sin tid, der man la vekt på å gi videre de ”rette svar”. Ved hjelp av opplysning og forklaring ville man holde fram ”den rette lære” om dåpen, slik at foreldrene dermed kunne forstå hva kirken ville og hva den lærte. Når man nå står i en dåpsopplæringsreform, og ser dåpssamtalen i forhold til det, og i forhold til den postmoderne kultur vi er en del av vil det være nærliggende å la noe av den refleksjon og nytenkning som preger tiden få falle innover kirkens samtale. Gjennom dåpssamtalen når kirken ”bredden” dvs flertallet av alle unge foreldre. Kirken vil for framtiden bygge sin dåpsopplæring på denne samtalen. Det er da viktig at den tilpasses den kulturen den er en del av slik at den forankres videre som den gode tradisjon den allerede er. *NOU 2000:26* har utelatt setningen om at hovedintensjonen med dåpssamtalen er *å gi foreldre innsikt i og forståelse for hva dåpen betyr for barnet og dem*

¹¹⁵ Referert etter Dag Nordbø 1995 s. 348 – 350. *Arv og utfordring*. Universitetsforlaget, Oslo

¹¹⁶ Dåpspraksis og dåpsopplæring 1982, s.81.

selv.¹¹⁷ Utredningen understreker derimot betydningen av den likeverdige samtale, der presten gir foreldrene trygghet i rollen som oppdragere og der foreldrene må bli bekreftet som de beste dåpslærere for barnet.¹¹⁸ Utredningen konkretiserer ikke dette ytterligere, men de bruker formuleringer som åpner for ”samtaler” som konstrueres annerledes dvs. i et språk som er tilpasset vår tid.

Som alt annet i tiden blir kirken og kirkens teologi også vurdert med nye øyne. Det betyr bl.a. at kirken blir utfordret på både form og innhold. Teologen Kaufman understreker at både kirken og teologien må leve med en viss ydmykhet med henblikk på hva som er rett og sant. En kirke kan ikke slå seg til ro med *gamle svar*, men må være åpen for å møte *den fremmede* og den ukjente. Det vi i teologien kaller for ”den andre”. Som all annen kunnskap må teologien la seg belyse av stadig ny erfaring, for så å bli revidert og omkonstruert. Underforstått mener Kaufmann at *teologi hviler på menneskelige og reviderbare konstruksjoner*.¹¹⁹

I mitt konfirmanteksempel ble kjente og selvsagte undervisningsformer byttet ut for at konfirmantene skulle se at kristentroen angikk dem og livet deres. Prestene ble utfordret til å tenke nytt innenfor sin kontekst. Slik utfordres fortsatt kirken og kristendommen av den postmoderne kultur og tenkemåte - til å tenke nytt og annerledes – til å ta i bruk undervisningsmetoder og samværsformer der elementer av kristendommen settes sammen annerledes slik at man får ny forståelse, som igjen gir ny mening. Henriksen sier om dette fenomenet at *kristendommen blir gjenstand for nye konstruksjoner gjennom å inngå i nye kulturelle former og bryter inn i nye kulturelle mønstre og uttrykk*. Han sier videre som Kaufmann at teologi rett og slett er noe vi *konstruerer*.¹²⁰ Med denne forståelsen av teologi må kirken alltid måtte leve med i tiden og justere sine samværsformer for å kommunisere sitt budskap.

- **Fra enhetskultur til pluralitet og fragmentering**

¹¹⁷ Ibid. s. 81

¹¹⁸ NOU 2000:26, s. 58-59

¹¹⁹ Referert etter Henriksen, 1999, s. 17

¹²⁰ Ibid. s 15

De tradisjonelle institusjoner som skole og kirke var i den moderne tid enerådende, og dermed sterke premissleverandører når det gjaldt hva folk skulle lære, og hva folk skulle tro. Den trygge enhetskulturen som disse institusjonene sto for var både et fundament, og en trygg ramme for livet. Etter hvert ser vi at dette har endret seg. Institusjoner som autoriteter i samfunnet har ikke samme tyngde. Samfunnet er blitt mer oppstykket, eller har fått en annen inndelig om man vil. Det selvfølgelig er ikke lenger så selvfølgelig, og det forutsigbare er ikke lenger så forutsigbart. Kulturen vår er mer preget av medias fragmenterte bilder og tekster, og vi som enkeltpersoner er preget av våre egne valg. Det snakkes om en *subjektivering* eller en *subjective turn* i samfunnet. Med det menes at subjektet, eller vi som enkeltmennesker står i sentrum, gjør våre egne valg. Institusjonene har ikke den samme innflytelse over oss, og dermed framstår heller ikke det postmoderne samfunnet så enhetlig som den moderne tid.¹²¹

Den tyske pedagogen Thomas Ziehe bruker uttrykket *kulturell frisetting* om denne prosessen. Tradisjonen og andre elementer, som tidligere har skapt et trygt livsgrunnlag for identitetsutviklingen, er nå skjøvet tilside for at subjektet selv skal velge. Det gir den enkelte en frihetsfølelse, men resultatet av en veldig fokusering på subjektet og de frie valg er ikke bare positivt. Det enkelte mennesket blir mer sårbart, alene og ensomt. Dette igjen får nye konsekvenser som også har sin pris. Ziehe mener også å se at det postmoderne mennesket på denne bakgrunn anvender tre strategier for å mestre livets utfordringer:

- * subjektiverer: betegner lengselen etter nærhet eller psykisk intimitet
- * har lengsel etter en overordnet mening
- * estetiserer: det kjedsommelig liv erstattes av spenning¹²²

Man kan ane at unge mennesker leter og søker idag, men vet ikke helt etter hva. Vi erfarer også jakten på spenning – på eventyr, på det ekstreme, som risikosport, og annet der man tøyser grenser for hva vi mennesker kan mestre. Vi vet ikke helt grunnen til dette, men registrerer at dette er tidstypiske aktiviteter. Det skjer en resakralisering i samfunnet knyttet til religiøse markeringer ved ulykker, pilegrimsvandring m.m. Det ser ut til at spesielle hendelser og livssituasjoner utløser et behov for å finne en overordnet mening i det

¹²¹ Henriksen, 1999, s. 33

¹²² Referert etter Bjørn Wiedel, *Personlig livstolkning och religiös tradisjon*. S.45, VERBUM, Stockholm,1999

meningsløse. Dette skjer samtidig som vi ser en avsakralisering i samfunnet. *Den kristne barnelærdom* har fått mindre rom i barnehage og i skole. Religionen har i det hele tatt fått mindre plass og betydning i det offentlige rom, og dermed har den ikke kunnet bidra til identitetsbygging for den enkeltes liv. Vi vet at unge mennesker i dag har liten kristen kunnskap og erfaring fra kristen livstolkning. Dette faller også sammen i tid med nedgang i barne –og ungdomsaktiviteter i kristne organisasjoner og menigheter.

Når tradisjoner blir borte blir også ritualer og symboler borte. Slike felles ritualer knytter mennesker sammen, bygger relasjoner, skaper trygghet og forutsigbarhet. Tradisjoner skaper også orden og mening – og de kan også gi rom for å bearbeide og tolke livet. Jeg har tidligere beskrevet at det hellige ofte uttrykkes i form av riter, symboler, sakramenter, kunst og lignende. Nettopp disse elementene tror jeg er viktige for menneskets livsvei. Gjennom tradisjoner og riter der symboler og sakramenter inngår får den enkelte hjelp til å se seg selv inn i en større sammenheng. Når verden sekulariseres, slik at religionen og religiøse handlinger marginaliseres i det offentlige rom, får det postmoderne mennesket mindre tilgang til disse symbolene. Man får heller ikke den tilgang på å møte det hellige eller transcendent som man som menneske har behov for. Dette igjen gjør at man bl.a. får færre anledninger til å bearbeide livsproblemer. Den svenske dikteren Göran Tunström sier: *Men uten Gud må så mange ord dø: de som ikke lenger finner noe feste.*¹²³

Fragmentering og pluralisering virker altså på det religiøse og livssynsmessige også. Skolens morgensalme og dagens ord på 70-80-tallet er blitt borte. Søndag som kirkedag og helligdag er ikke lenger en del av en felles folkekultur. Barn som vokser opp i dag har verken kjent på enhetskulturens trygge ramme eller klamme hånd. Mangfold er hverdagsordet enten det gjelder hvordan familien er satt sammen eller hva familien gjør. Hva familien tror på får dessuten lite oppmerksomhet, for i vårt land tror noen sånn og andre sånn. Det er ikke bare fordi de kommer fra et annet land, men det er fordi de har valgt det. Folk velger i vår tid. Barn velger og voksne velger. På det beste er dette resultater av den gode demokratiske ånd. På det verste er det individualisme, selvpptatthet og egoisme. Men midt i dette mangfold ser vi fortsatt sterke elementer av kontinuitet og tradisjon, ikke minst på det religiøse området. Det religiøse grunnfjellet i Norge ligger nok fortsatt fast, som noen uttrykker det. Vi merker

¹²³ Wikström, Owe. *Det hellige som nekter å forsvinne*. s. 156 – 157, Genesis Forlag, Oslo 2005

fortsatt en høy grad av den folkelige religiøsitet som har preget generasjoners kristne livssyn. Det kommer som sagt til uttrykk på nye måter. Men vi ser det også i fortsatt stor oppslutning om de kirkelige ritualene – da særlig om dåpen. Dåpen som tradisjon, som rite, som sakrament, og dermed som meningsbærende og helende for den enkelte, er kanskje derfor viktigere i en postmoderne tid enn vi ofte tenker over. Kanskje en ved å tilpasse eller rekonstruere dåpsritens form og innhold kan kirken være med på å møte behov i tiden, og dermed legge til rette for at kirkemedlemmer stadig velger kirkens dåp og dåpsopplæring?

- **Mistro til de store identitetsbyggende fortellingene.**

Når institusjoner mister sin makt, tradisjoner brytes opp og etablerte leveregler settes tilside som uaktuelle for vår tid, blir etikk og moral også overlatt til den enkeltes overbevisning og ansvar. Nedarvede plikter og oppgaver blir mer nedtonet til fordel for egen frihet og rettigheter. Noen peker på at dette faller sammen med at overbyggende fortellinger i samfunnet, som har virket som rammer for kunnskap og identitetsbygging, har mistet sin plass. Jean-Francois Lyotard belyser denne siden av postmoderniteten i *The Post-modern Condition*. Her sier han bl.a. at når verden pluraliseres, og ikke oppleves enhetlig, mister det moderne muligheten til legitimasjon. Det typiske for vitenskapen var at den legitimerte seg ved å henvise til en stor og overbyggende fortelling, som på den måten ga samfunnsmessig legitimitet, fortellingen om framskrittet. Opplysningstidens store fortelling forsøkte å forene vitenskapelig sannhet og fred, og dannet slik en forestilling om det enhetlige subjekt. Postmoderniteten derimot, viser mistro til de store fortellingene. Pluraliteten i samfunnet gjør at det moderne mister muligheten for å bli legitimert, og verden framstår ikke så enhetlig som før. Lyotard er selv talsmann for å ønske flere stemmer velkommen slik at ikke én stemme får dominere og dermed definere virkeligheten.¹²⁴

I et samfunn, som gjennom flere hundre år har vært preget av en stemme og en toneangivende fortelling vil det oppleves av mange som en stor utfordring å skulle sidestilles med flere. Kirken blir aktør på linje med flere aktører. Den blir avhengig av å nå fram med budskapet sitt, og må konkurrere i livssynsmarkedet. Slik utfordres kirken på troverdighet, på språk, kommunikasjonsevne m.m. Kirkens fortinn i vår tid er likevel at den er en *etablert institusjon* med mange medlemmer. Den er en sterk tradisjonsbærende institusjon, og mange kjenner den

¹²⁴ Referert etter Henriksen,1999, s.34-36

store fortellingen. Utfordringen er alle *støyfaktorene* i tiden, som gjør at kirken risikerer å sakke akterut til fordel for *ny-religiøse* fellesskap, andre trossamfunn eller rett og slett til fordel for andre sekulære tilbud.

Med pluralitet og fragmentering i samfunnet, og med nedtoning av den gode arvs betydning – som tradisjoner og fortellinger, læresetninger og dogmer blir en av konsekvensene at *sannheten* også kommer i et annet lys. Den postmoderne tid forholder seg til sannhet som noe som endres over tid. Teorier, sannheter og læresetninger blir vurdert som situasjonsbestemte, tradisjonsbestemte, historiske – og dermed betvilt som gjeldende i dag. I alle fall så må de vurderes og tolkes ut fra vårt ståsted. Kanskje vil også nye tolkninger gi flere svar som vil måtte leve side om side. Det som oppleves sant og rett for én behøver ikke og oppleves sant og rett for en annen. Det typiske for vår tid er åpenhet for ulike svar og tolkninger – og hver og en må selv finne fram til det som er viktig og sant for seg. Dette utfordrer teologien på minst to måter – for det første at den våger å gå inn i en dialog med andre, der den prøves på sin form og sitt innhold. Dessuten blir det viktig for kirken selv å gå i dybden på hva som virkelig er kjernen i sannheten og i fortellingen, slik at den kan åpne for de rekonstruksjoner og nye konstruksjoner som vil være tjenlige for å kunne kommunisere sitt budskap inn i en postmoderne tid.¹²⁵

Avsluttende kommentar

Dåpssamtalen ble til i skjæringspunktet mellom moderne og postmoderne tid. Kanskje derfor var ønskene ikke bare samtale i form av dialog, men samtalene måtte benyttes til å sette grenser, innskjerpe og kontrollere. I *NOU 2000:26* gis det nå en tydelig retning på dåpssamtalen. Dialogen og samtalen holdes fram. Kirken skal lytte til foreldrene i samtalen – hva de har behov for, og hva de er opptatt av. Kirken skal bekrefte dem som de beste dåpslærere, og støtte dem som oppdragere.¹²⁶

Kirken må til enhver tid følge med på, og forholde seg til det samfunnet den er en del av. Strømninger i tiden farger omgivelsene. Kirken kan derfor ikke være noe statisk som har funnet sin form en gang for alle. Å være kirke i krig og nedgangstider er noe annet enn å være kirke i et samfunn med velstand og oppgangstider. Å være kirke er derfor å være i bevegelse,

¹²⁵ *ibid.* s. 41.

¹²⁶ *NOU 2000:26* s. 59.

kjenne på uro og la seg utfordre. Først når kirken ser nærmere på det samfunnet den er en del av, vil den kunne se hvordan kirkens diakoni, undervisning og gudstjeneste utfordres av dette. En kirke skal leve med i folks glede og sorg – både den kollektive og den private. Kirken har et budskap å bringe videre. Den er bærer av teologien, som igjen er et redskap for mennesker til alle tider. Kirkens grunnleggende utfordring er derfor å være i stand til å kommunisere sitt budskap og sin teologi slik at folk kan få hjelp til å tolke livet, og komme til rette med livet og sin livshistorie.

Den postmoderne tid er en stor utfordring for kirken på flere plan. Kirken har vært en stor maktfaktor i vår del av verden – kanskje den største. Med stor autoritet har den vært premissleverandør for tro og lære. Gjennom sin posisjon i samfunnet har den på den ene side kunnet nå alle ved viktige milepæler i livet. Den har kunnet formidle gode og glade bibelfortellinger, samt holde salmeskatten varm for alle i landet. Den har sånn sett bidratt til identitetsbygging for den enkelte. Gjennom sin diakonale virksomhet har den også tatt mange inn i varmen. Derfor framstår den for mange som et sted det er godt å være. På den annen side har den også vært med på å sette grenser for livsutfoldelse. Som barn av sin tid – med liten eller ingen tradisjon for å lytte, har den vært med på å gi skyldfølelse og skam der den heller burde vise kjærlighet og gi håp. Med sin iver etter å nå ut med den rette lære har den trukket forhastede konklusjoner, som har skapt vonde skiller mellom mennesker. Dette kan historien gi eksempler på, og mennesker snakke seg varme om. Kirken har med andre ord vært en del av den moderne tid, og har vært med på å holde samfunnet sammen ved hjelp av regler og normer, belæring og forklaringer.

Den postmoderne kultur der i mot, utfordrer nå kirken til å tenke nytt og annerledes. Kirken har ikke lenger den maktposisjon den hadde, og den har heller ikke den autoritet og innflytelse den hadde. Men den har fortsatt mange medlemmer som jevnlig søker kirken, og gjør det med den største selvfølgelighet. Ikke minst ser vi dette fortsatt ved de store milepælene – kanskje aller mest ved dåp av nyfødte barn. Hvordan kan så kirken bidra best mulig overfor disse i vår postmoderne tid? Hvordan kan kirken bruke sin teologi slik at den kommuniserer med folk i dag? Hvilke elementer skal den løfte fram og hvilke skal den la ligge? Dette henger igjen sammen med hva kirken ser som sin viktigste oppgave. Kanskje utfordres kirken i vår tid mest på det den er svakest på nemlig på dialogen – den likeverdige samtale – der begge parter er med på sine premisser, og sammen finner de fram til større erkjennelse.

Kirken skal finne sin plass og sin form innenfor den rådende kultur. Dåpssamtalen er fortsatt en godt befestet tradisjon, men når den nå skal reformeres og justeres bør det skje i lys av tiden. Sosiologene Paul Heelas og Linda Woodhead har et interessant materiale å vise til når det gjelder å forstå det religiøse liv i England. I år 2000 foretok de en empirisk undersøkelse som viser hvilke former for åndelighet som kommer til syne i dag, og hvilke tanker folk gjør seg om dette.

3.4 Hellighet og hverdagsliv i England i år 2000

Religionssosiologene Paul Heelas og Linda Woodhead foretok i år 2000 en empirisk undersøkelse. Her tok de utgangspunkt i en empirisk testbar påstand, som uttrykker at vestens kristne tradisjon er i ferd med å forsvinne, til fordel for en ”nyåndelig mangfoldighet”.¹²⁷ Samfunnet på sin side er preget av en dreining mot subjektive livsformer, som de kaller kaller de *the subjective turn*. Det vil si en bevegelse fra plikter, tradisjoner og autoriteter (*life-as* livsformer) til livsformer der folk søker inn i seg selv, og der en setter sin egen erfaring og følelse som en ny autoritet (*subjective –life* livsformer).¹²⁸

Med utgangspunkt i det de kaller en *massive subjective turn* ønsket forfatterne å se i hvilken grad denne samfunnsendring også virket inn på det religiøse liv. De tenkte at hvis den subjektive vendingen preget kulturen og samfunnet for øvrig, så ville det være naturlig å tenke seg at dette også satte sitt preg på det åndelige livet. Ut fra *life-as* og *subjective –life* utledet de begrepene *life –as religion* og *subjective –life spirituality*. *Life-as* religion har ordninger som tilsvarer *life-as* , dvs at det subjektive underordnes en høyere autoritet, en transcendent mening. Jeg vil her kalle det *den hellige*. Mens *subjective –life spirituality* sakraliserer *subjective- life* – altså selve hverdagslivet eller det profane. De formulerte to påstander på bakgrunn av dette for å undersøke nærmere hvordan det ene hang sammen med det andre. Påstanden var:

¹²⁷ Heelas, Paul and Woodhead, Linda. *The spiritual Revolution*. S. 1-2. Blackwell Publishing USA, 2005

¹²⁸ Ibid. s. 2-4.

1. *Life-as* former for hellighet, knyttet til kirken eller *the congregation domain*, ser ut til å avta eller gå tilbake
2. *Subjective-life* former for hellighet, knyttet de til det alternative miljøet, som de kaller *The holistic milieu*, ser ut til å vokse¹²⁹

Sosiologenes funn

Gjennom sitt arbeid i Kendal har Woodhead og Heelas sett at *the holistic milieu* har økt og at *the congregational domaine* har gått tilbake. Dette forklarer de med at det *subjectiv turn* eller *subjektivering* i samfunnet også har virket inn på det religiøse livet i Kendal. Det har med andre ord skjedd en forskyvning fra *life-as religion* til *subejctive–life spirituality*. Men ikke alle, som har gått ut av det *congregational domaine*, har gått inn i det *holistic milieu*. De mener derfor å se at subjektivering både har ført til en sekularisering og til en *resakralisering*. Sakraliseringen har først og fremst skjedd i *selve livet* knyttet til *the holistic milieu*. De som forlater det religiøse miljøet i menighetene gjør det fordi *the holistic milieu* er et bedre alternativ for dem som vil finne ut av livet selv. Disse personene mener at her er det mer rom for egne erfaringer, og de pådyttes ikke dogmer og læresetninger.¹³⁰

Når det gjelder framtiden, og utviklingen videre konkluderer sosiologene med at så lenge subjektivering i samfunnet fortsetter, vil dette også fortsette å prege selvforståelsen. Den autoriteten som en religion har når den presenterer *sannheten*, stemmer ikke for folk når samfunnsbildet viser at det er mange religioner og *sannheter*. Dette, tror de fører til at folk fortsetter å søke sannheten i seg selv. Friheten til å gjøre sine valg, og leve sitt åndelige liv er blitt viktig for folk, og derfor finner de seg ikke til rette i en menighet som ikke gir rom for den enkeltes behov. De mener å se at det postmoderne mennesket søker mer enn overflatisk velvære, og de tror derfor *the holistic milieu* vil fortsette å vokse såpass mye at man kan snakke om en *spiritual revolution*. De sier at miljøet er ikke så diffust og individualistisk som man gjerne tenker, men mener å se at det har vel så mye sin styrke i ulike former for relasjonsbygging. Oppblomstringen av holistiske og mer spirituelle alternativer har dessuten generert en *spirituell kapital*, som igjen har virket inn på den mer *etablerte kristne tro*.¹³¹

¹²⁹ Ibid s. 6-7.

¹³⁰ Ibid s. 120-123

¹³¹ Ibid. s. 134

Samtidig har Woodhead og Heelas sett at en del konservative menigheter vokser. Dette forklarer de med at noen mennesker tar avstand fra subjektivering. De holder fast på *life-as* verdier og søker heller sterkere til menigheter der de opplever tydelig ledelse, klare roller og tydelige rammer. For denne gruppen mennesker kan en konservativ og mer autoritær religionsutøvelse oppleves som trygg og helhetlig, når samfunnet rundt er preget av pluralitet og sekularisering. I menigheten opplever de *det gode liv* ved at de gjør sin plikt, tjener andre og adlyder Gud.¹³²

Aldersgruppen, som preget *the holistic milieu*, var de over 45. Det var den del av befolkningen som hadde vokst opp med en "religiøs tro" i hjem og i skole, men som var desillusjonerte kristne. Unge mennesker som vokser opp i dag har ikke vokst opp med religionen som en synlig og nærværende autoritet på samme måte. På denne bakgrunn, sier sosiologene at man kan tenke seg at *the holistic milieu* etter hvert vil få vanskeligheter med rekruttering fordi det vil være færre *troende* som vil søke alternative religiøse miljøer.¹³³ De mener å se at samfunnet ikke har fått flere ateister.

De antar at *the congregational domaine* vil fortsette å synke etter hvert som de trofaste kirkegjengerne dør ut.¹³⁴ Likevel har de pekt på at noen menigheter vil fortsatt kunne være vitale, og noen vil også kunne vokse, og de peker på tre grunnleggende momenter for at dette skal skje: De må ha noe å tilby mennesker som søker *life-as* verdier, de må ha noe å tilby mennesker som søker *subjective-life* verdier, og de må ha noe å tilby mennesker som ser verdier i *life-as* religion, men som samtidig søker noen egne religiøse, og mer spirituelle erfaringer. Her tror de at menigheter som klarer å sakralisere livsfomer som oppleves attraktive for mange vil ha en positiv utvikling. Menighetene må også kunne holde fram verdier som folk flest opplever som gode for livet og hverdagen, og de må kunne tilby møtepunkter der mennesker opplever at de møter den transcendent Gud.¹³⁵ Her tenker de seg at en del konservative menigheter vil ha lite å tilby, da den har en autoritær religiøs form med lite eller ingen plass for de subjektive religiøse opplevelser. Menigheter som vektlegger nestekjærlighet og omsorg, der en ønsker å ta ansvar for hverandre, vil også gå tilbake, tror

¹³² Ibid s. 111-113, 123-125

¹³³ Ibid. s. 132-133

¹³⁴ Ibid. s. 139-141

¹³⁵ Ibid. s. 143-144

de. I disse menighetene mener de å se en utenforliggende og overordnet moral, som i liten grad gir den enkelte frihet til å gjøre sine egne valg. Derimot vil de menigheter som gir rom for at mennesket kan erfare Gud, den hellige selv, kunne fortsatt appellere til mennesker i dag. Den kristne tradisjonen, med sine liturgier, med sine mystiske og historiske elementer vil fortsatt kunne virke attraktivt på dem som søker hellige opplevelser og spiritualitet i de holistiske miljøene.¹³⁶ Hvorvidt disse menighetene vil vokse vil også avhenge av i hvilken grad foreldregenerasjonen har tatt med seg sine barn inn i menigheten, og i hvilken grad barna har kunnet sosialiseres inn i miljøet.

Oppsummerende konklusjon

Spørreundersøkelsen fra England viser resultater som også er interessante for å forstå de endringer og bevegelser vi ser i vårt samfunn. Det vil ikke være aktuelt å sammenlikne disse landene, men noen av resultatene vil kunne ha relevans for å forstå hva som også rører seg i det religiøse landskapet i Norge. Sekulariseringsprosessen i England og i Norge, har over tid ført til at den etablerte religion har fått mindre plass og betydning. Undersøkelsen fra Kendal bekrefter dette, men den peker samtidig på det som også andre har beskrevet, at religionen ikke har forsvunnet, men viser seg på nye måter. Bl.a. at den er blitt mer privat.¹³⁷ Inglehart mente å se at dette var en utvikling som naturlig fulgte av nye og gode velstandstider.¹³⁸ Oppblomstring av privat religiøsitet, på velvære, estetikk og selvrealisering i vår tid, kan være eksempler på dette.

I Kendal framheves det holistiske miljøet som en ny uttrykksform for det religiøse liv. Folk søker ut av det etablerte menighetsliv fordi de ikke finner de svar der som gir dem mening. I Norge vet vi også at dette skjer, selv om vi ikke kan vise til noe statistikk på det. Det som er mer omtalt i mediebildet i vårt eget samfunn er varianter av religiøse seremonier med elementer fra kirkelig symbolikk eller liturgi, som f.eks lystenning ved ulykker, samlinger på ulykkesteder, åpne kirker, tematiske gudstjenester, som f.eks jegermesser, pilegrimsvandring, bryllup og dåp ute i naturen, asken fra den avdøde som strøs i naturen m.m.¹³⁹

¹³⁶ Ibid. s. 144-145

¹³⁷ Henriksen, Jan-Olav, 1999, s. 17

¹³⁸ Jfr. s. 41 i denne oppgaven

¹³⁹ Jfr. s. 42-43 i denne oppgaven

Både erfaringene fra Kendal og nyere religiøse uttrykksformer, som vi ser i Norge er eksempler på det postmoderne mennesket som viser vilje til selvrefleksjon, som gjør sine egne valg og finner en religiøs og helhetlig mening i hverdagen. For den etablerte kirke og menighet er det lett å se at dette nye skaper en uorden i forhold til tradisjoner og ordninger. Men det er også noe spennende og utfordrende som ligger her – noe som inviterer kirken til å tenke nytt og annerledes, se nye muligheter og rekonstruere sine uttrykksformer slik at kirkens medlemmer ikke behøver å trekke bort fra kirken for å oppleve det hellige, få svar på sine spørsmål, finne den helhetlige mening osv.

Folk i Kendal følte seg ikke møtt eller berørt av kirken. Mange ønsket ikke lenger å bli fortalt hvordan de skulle tro og leve. Det at kirken også fortsatte på samme måte som før med å forfekte den *ene sannhet* – med lite rom for åpenhet og nytenkning, falt også vanskelig for noen. Woodhead og Heelas mente å ha funnet at den subjektive vendingen i samfunnet for øvrig, også virket inn på det religiøse liv. Folk tror, men vil tro på sin egen måte. Tiden har endret seg. Belæring og dogmer er nedtonet. Folk vil velge selv det de vil følge, og tro på. Tradisjoner og overleveringer forholder folk seg også spørrende til. De vil velge sin vei. Slik beskrives det postmoderne mennesket generelt sett, og slik bekrefter sosiologene at det er. Det religiøse mennesket vil også velge sine fellesskap og sine religiøse uttrykksformer. Gjennom sitt empiriske materiale fikk de bekreftet at det holistiske miljøet ga mer rom for den åndelighet som enkeltmennesker søkte. Der fant de mer spiritualitet, og der var det rom for de dypere, åndelige erfaringer. Samtaler, veiledning og annen form for relasjonsbygging var også en del av de positive opplevelsene miljøet ga.

I Norge ser vi også at de nye religiøse uttrykksformene har elementer av relasjonsbygging i seg. Det ser ut til at folk søker religiøse opplevelser, helhet og mening ut fra hva som berører dem, som oppleves som hellig og annerledes. Selv om deres valg er frie og subjektive i forhold til tidligere bånd, ser vi fortsatt at nye bånd knyttes og nye relasjoner bygges. I dette sammensatte samfunnet, der folk velger sin religiøse form, ser vi fortsatt at kirkens medlemmer kommer med barna sine og velger kirkens dåp.

Woodhead og Heelas har i sitt materiale funnet svar på hvorfor folk søker ut av kirken. Samtidig peker de i sin konklusjon også på de muligheter kirken har for å møte folk som tror, og som søker åndelighet, helhet og mening i livet. Selv mener de å se at de menigheter som klarer å tilpasse seg det postmoderne samfunnet, ved at de tillater en syntese av *life-as*

religion og *subjective-life* religiøsitet, eller spiritualitet, vil kunne leve videre. Dette er menigheter som gir rom for det hellige, og tar på alvor den indre religiøse lengsel og erfaring hos den enkelte. Helt konkret nevner de også at menigheter som vil sakralisere livsformer, og som dermed oppleves som attraktive for mange, vil ha en positiv utvikling. Det vil også menigheter som holder fram verdier som folk er opptatt av for livet og hverdagen. Menigheter må dessuten kunne tilby møtepunkter der mennesker får oppleve å erfare den transcendentale Gud.

For en kirke, som vil holde kontakten med dåpsbarna og familiene deres, vil det ligge muligheter for nytenkning i de erfaringer som Woodhead og Heelas kan vise til - både for dåpssamtalen og for dåpsopplæringen videre. Kirken har selv sagt i sine planer for dåpssamtalen at den vil lytte til foreldrene og deres behov for å kunne gi dem det de trenger. Bekrefte dem som de beste dåpslærere, og gi dem støtte videre.¹⁴⁰ Dette er i tråd med det innbyggerne i Kendal ønsket av sin kirke. Den norske kirke har en arena for å få dette til i dåpssamtalen og i dåpen. Nå skal den bygge videre på dette møtetpunktet, slik at nye møtetpunkt kan støtte hjemmet videre. Den norske kirke har dessuten en mulighet til å nå langt ut - til hele bredden av døpte fordi dåpen er en tradisjon som har svært stor oppslutning. I tillegg til dåpen har Den norske kirke dåpssamtalen som er et institusjonalisert tiltak med like stor oppslutning. I den samtalen kan kirken møte foreldrene, se dem, lytte og bekrefte dem.

I det postmoderne samfunnet er folk fortsatt religiøse, men på sin egen måte. Folk velger sine egne uttrykksmåter og tilpasser det sine egne behov. De søker det som gir mening for dem. Felles *sannhet*, felles læresetninger og lignende stykkes opp og settes sammen av den enkelte. Mennesket blir sånn sett mer overlatt til seg selv, og følelse av ensomhet, utilstrekkelighet, meningsløshet er nærliggende erfaringer for den enkelte i vår tid.¹⁴¹ I dette landskapet står kirken fortsatt sterkt, men den ufordres stadig på form og innhold. Først og fremst på sitt språk og sin kommunikasjonsevne, slik at den kan være kirke i tiden og møte de behov som det postmoderne mennesket søker.

3.5 Den postmoderne tid utfordrer teologien

¹⁴⁰ Nou 2000:26, s. 59.

¹⁴¹ Jfr. s. 49 i oppgaven.

Det sekulariserte samfunn, eller det differensierte samfunn er preget av selvrefleksjon og valg. Det stilles spørsmål ved den *autoriserte lære*, og man vurderer den som tilhørende en annen tid og derfor uaktuell. Samfunnet er blitt mer uensartet og uoversiktlig. Spennende og utfordrende for noen. Litt mer skremmende og fremmed for andre.¹⁴² Dette berører også kirkens ordninger, dogmer og læresetninger. Den *autoriserte lære* møtes med skepsis. Det som var entydig relativiseres. I stedet setter man sammen det som oppleves sant og meningsfullt for den enkelte. Folk tror, men på sin egen måte, også kirkens medlemmer.¹⁴³

Kristentroen har ikke mer og mer forsvunnet, som enkelte forskere spådde, men den berøres av en ny tenkning, og framstår på en annen måte.¹⁴⁴ Kristendommen har flyttet ut av klasserommet. Gamle, kristne tradisjoner i det offentlige rom er redusert. Samtidig ser vi at kristentroen også beveger seg ut av kirkerommet, fragmenteres og flyttes inn i nye sammenhenger – også i det offentlige rom. Våre nye samfunnsbetingelser berører våre kristne tradisjoner og utfordrer dem. Som mye annet rundt oss blir de prøvet, vurdert og justert, tilpasset og nykonstruert.

Det postmoderne mennesket søker det hellige, det spirituelle utenfor de etablerte religiøse samfunn. Samtidig kommer unge foreldre til kirken med barna sine for dåp. Det er i dette landskapet kirken må lytte, lære og tenke nytt. Nå vil kirken få til en dialog og et samarbeid videre. Hver tid har sine kulturuttrykk. Kjentetegnet ved den postmoderne kultur er at den setter sammen ulike elementer – også på det åndelig og religiøse området. Dette utfordrer kirkens språk og uttrykk.

Hvis foreldre skal få være foreldre – bli lyttet til og respektert i dåpssamtalen, er det også viktig at kirken våger å være kirke med sine gamle fortellinger, sitt symbolspråk og sine ritualer. Tiden tåler tydelighet. I det pluralistiske samfunnet er det plass til mange, og kirken står fortsatt sterkt i det norske folk. Foreldrene har bevisst valgt dåp i kirken fordi det betyr noe for dem.¹⁴⁵ Vi har sett at de gjør sine egne tolkninger, og setter sammen elementer, men

¹⁴² Furseth og P. Repstad 2003, s 87-90.

¹⁴³ Reimers 1995, s. 19.

¹⁴⁴ Reimers 1995, s.21.

¹⁴⁵ Høeg, Hegstad, Winsnes 2000, s. 48-51.

deres svar avdekker at de fortsatt har kunnskap om Bibelen og kirken.¹⁴⁶ Kristendommen utsettes for nye konstruksjoner som igjen berører teologien og dens uttrykksformer.¹⁴⁷ Disse postmoderne kulturuttrykk utfordrer kirken på hva som er viktig for den å nå fram med i ethvert møtepunkt mellom hjem og kirken. Jeg vil bare peke på et par av de utfordringer som ligger der.

- **Teologien må rekonstrueres for livstolkning og livshjelp**

Dåpssamtalen er første ledd i en dåpsopplæring, som skal hjelpe barnet og familien til å *tolke og mestre livet i lys av den kristne tro*.¹⁴⁸ Dette målet utfordrer kirkens teologiske uttrykksformer. Hvis teologien skal være et redskap for å hjelpe mennesker med livet, kan den ikke sette seg på siden, men ta del i dialogen¹⁴⁹. Teologien må derfor ikke leve sitt eget liv, men gjøre bruk av de kulturelle uttrykk som mennesker kjenner seg igjen i. Å bruke teologi på denne måten er ikke noe nytt. Bibelen er full av eksempler på dette og Mesteren selv viste vei gjennom hele sitt jordiske liv. Kirken har hittil brukt forklaring, belæring, informasjon og grensesetting i dåpssamtalen. Når foreldre har sagt at de ikke er opptatt av om de forstår teologien,¹⁵⁰ er ikke forklaring og informasjon gode momenter for nettopp dette møtet. Det postmoderne mennesket søker kirken med sin familie for å oppleve det hellige, motta velsignelsen, kjenne på Guds omsorg og trygghet i et annerledes øyeblikk.¹⁵¹ Kirken utfordres derfor til å bruke dåpssamtalen til noe annet enn forklaring og informasjon. Foreldrene har selv sagt at de vil delta og oppleve når de møter kirken. Erfaringene fra Kendal bekrefter også dette. Kirken på sin side er dessuten opptatt av å få til en dialog med hjemmet, der de skal lytte og bekrefte foreldrene slik at de kan få til et videre samarbeid om dåpsopplæringen. Dåpsopplæringen skal både gi kunnskap og erfaring. Kjennskap til bibelfortellinger, bønner

¹⁴⁶ Jfr. s. 23-24, i denne oppgaven

¹⁴⁷ Henriksen, Jan-Olav 1999, s. 15-16

¹⁴⁸ NOU 2000:26, s. 3.

¹⁴⁹ Henriksen, Jan-Olav, 1999, s. 17-19.

¹⁵⁰ Jfr. s. 25 i denne oppgaven.

¹⁵¹ Jfr. s. 25 i denne oppgaven

og liturgi nevnes. Dessuten settes det ord på at *ritualenes funksjon er å gi språk til troen og gi ramme for religiøse opplevelser*.¹⁵²

Når dåpssamtalen har en så begrenset tidsramme må det bety at kirken må gjøre et valg. Det mest nærliggende må være å møte foreldrene på det de er opptatt av, og på det de forventer i møte med kirken – å oppleve Guds og Jesu nærvær – *et hellig øyeblikk, et transcendent øyeblikk – bli berørt*. Det kan handle om å gjøre dåpssamtalen til en smakebit på dåpsopplæringen, slik at dåpssamtalen blir et konkret redskap for familiens dåpsopplæring videre. I stedet for at dåpssamtalen skal brukes til å forklare teologien brukes teologiens språk i form av dialog, liturgi, bønn, symboler, bibeltekst og lignende. Slik kan dåpssamtalen både bli en nær og hellig opplevelse for den enkelte familie, en opplevelse av dåpsopplæring, og samtidig en modell for dåpsopplæringen i hjemmet.

Gjennom symbolhandlinger som dette i dåpssamtalen er kirken med på å forsterke de opplevelser som foreldrene selv framhever som positive for dem. Ved at kirken i tillegg velger ut elementer som inngår i dåpsopplæringen knytter kirken der og da dåp og dåpsopplæring sammen. Ved å rekonstruere teologiens språk i dåpssamtalen kan kirken gi foreldrene et språk som danner et bedre grunnlag for livstolkning og livshjelp enn forklaring og kontroll. Erfaringene fra Kendal bekrefter dessuten at menigheter som vil kommunisere med mennesker i dag må både sakralisere livsformer, de må holde fram verdier som oppleves som gode for livet, og de må gi rom for et møte med den transcendenten Gud.¹⁵³

- **Teologien må rekonstrueres gjennom dialogen og møte med den andre**

Teologien skaper og omskaper. Sånn sett tenker jeg at en teologiens egenart er dialogisk. Når kirken skaper arenaer eller møterpunkter, er det for å la det levde liv møte bibelens tekst og historie slik at teologien blir levende. Gjennom en dialog som dette viser kirken at den anerkjenner de som kommer. Det er bare en slik trygg og åpen dialog som kan involvere, motivere for engasjement, forløse tanker og øke forståelsen.¹⁵⁴ En dialog som dette er ikke fastlåst i at én har del i den hele og fulle *sannhet*. En slik forståelse av sannheten møter

¹⁵² NOU 2000:26, s.46-47

¹⁵³ Heelas og Woodhead, s. 143-144.

¹⁵⁴ Henriksen 1999, s. 210-211.

skepsis i den postmoderne kultur. Tiden relativiserer sannheten, og ulike sannheter og erfaringer flyter sammen til en helhet som passer den enkelte. Dette kan man tenke på som en spesiell utfordring for kirken i dag, fordi kirken har en historisk sannhet om Jesus å fortelle videre. En sannhet som på den ene side ikke kan endres, men som på den annen side til enhver tid må *levendegjøres* i en språkform som kommuniserer med tiden. Det er derfor viktig for kirken å sortere hva som er *teologisk kjernestoff* dvs gyldig til alle tider, og hva som er former og metoder, innpakning, kulisser - knyttet til kulturelle svingninger i samfunnet.

En annen side ved sannheten er det som berører makt og kontroll, og som har en mer personlig dimensjon. Teologien skal åpne opp for Den andre. Den andre er da å betrakte som en instans utenfor en selv. Den andre begrenser vår egen makt og setter noen livsbetingelser. Den andre kan både stå for Gud og for mennesket. Begge betegner de en grense som en er utlevert til, og som en ikke kan kontrollere.¹⁵⁵ I dåpssamtalen er *Den andre* tilstede både som Gud – Den Hellige, og som foreldre. Begge disse betingelsene utfordrer samtalen som gitte konstruksjoner. Foreldrene kommer med sin bakgrunn, og skal respekteres og møtes. Gud er også gitt, slik vi kjenner Ham i Bibelen.

I dåpssamtalen har foreldrene møtt presten til en samtale om teologien i dåpen, samt praktisk informasjon. I NOU 2000 vil en for framtiden gjøre dåpssamtalen til en dialog – en reell og alminnelig samtale, der kirken også skal lytte til foreldrene og interessere seg for deres liv og historie.¹⁵⁶ Gjennom en likeverdig dialog som dette, der det gjøres rom for Den andre, kan det skapes noe nytt som får konsekvenser, noe som kan forme kirken på en annen måte enn en hadde tenkt, og som hjelper en til å se en sannhet en ikke var forberedt på.¹⁵⁷ En slik dialog – der kirken ser det enkelte mennesket, og tar dets liv inn i samtalen, vil indirekte også framheve to andre teologiske kjernebegreper som *kjærligheten* og *menneskeverdet*. En slik dialog kan berikes ved at kirken inviterer foreldrene til å delta i ritualer, i bønner, i lesninger og lignende. Ved å ta i bruk nye teologiske uttrykk som dette i dåpssamtalen, vil foreldrene involveres og ansvarliggjøres uten at forklaringer, informasjon og kontrollspørsmål. Dåpssamtalen blir da rekonstruert til en arena for dialog og dåpsopplæring.

- **Fortellingen kan levendegjøre budskapet, og skape identitet og helhet**

¹⁵⁵ Henriksen 1999, s. 19-21.

¹⁵⁶ NOU 2000:26, s. 59.

¹⁵⁷ Henriksen, Jan-Olav, 1999, s. 41

I den postmoderne kultur er ikke lenger den vitenskapelig og objektive kunnskap og fakta i søkelyset. Fortellingen, som før ga felles kunnskap og helhet, bygget identitet, ga håp og tro på framtiden, fortelles ikke og den oppsøkes ikke. Ulike verdier flyter side om side. Den enkelte må gjøre sine egne valg for seg selv og sin familie.¹⁵⁸ Relasjonen individ og fellesskap er forstyrret slik at individets behov, lyster og egen interesse tar tid/plass på bekostning av det som bygger de gode fellesskap, og som igjen gir tilhørighet og fellesskapsfølelsen.

Kirken har likevel fortsatt sin historie å fortelle. Den har en tekst som kan gi det som det postmoderne mennesket savner. Bibelfortellingen har et budskap om helhet, sammenheng, om håp og tro. Som andre fortellinger åpner den opp, binder sammen, bygger broer og peker på løsninger. Fortellingen formidler dessuten tradisjoner og verdier, samtidig som den åpner opp for egen refleksjon. Fortellingen er derfor en konstruksjon som kan kommunisere i dag, og som kan være med å berike dialogen i dåpssamtalen.

Teologen og psykologen James Fowler peker også på at teologer må integrere postmoderne erfaringer i sin egen refleksjon. Han peker på fortellingens og litteraturens mulighet. Den litterære klassiker er et menneskelig åndsuttrykk som er blitt til i en bestemt tid, og med en bestemt kontekst. Slike tekster kan åpne for en videre forståelseshorison, fordi den inviterer til ulike tolkninger. Den religiøse klassiker har en tilleggskvalitet til annen litteratur, fordi den gjør guddommelige åpenbaringer tilgjengelig for nåtidens lesere. Ved å sammenstille tolkninger av en nåtidig situasjon med den religiøse teksten kan det hos den enkelte vokse fram en opplevelse av at livet har en retning som samsvarer med Guds.¹⁵⁹

Dåpsopplæringsreformen legger opp til å gi dåpsforeldre redskap til å være dåpslærere i hjemmet. Gode bøker, med levende fortellinger kan være med på å gi den oppvoksende slekt nye veier som åpner opp for evangeliet. Slik kan evangeliet fortsatt gi fremtid og håp for nye generasjoner

4. DÅPSSAMTALEN UTFORDRES AV DEN POSTMODERNE TID

- FORTOLKNING OG DRØFTING

Innledning

¹⁵⁸ Jfr. s. 51 i denne oppgaven.

¹⁵⁹ Fowler, James, *Faithful Change*, s 184-186

Hvis vi går tilbake til kirken i Norge – til kirkens dåp, ser vi på mange måter et kirkelig *glansbilde*. Folk strømmer til kirken for å døpe barnet sitt. Ca 50.000 hvert år.¹⁶⁰ De fleste i Norge gjør det, og det er per i dag ikke mye annet som ser ut til å true denne tradisjonen. Foreldre uttaler seg positivt om dåpen, og møte med kirken. De gir uttrykk for at dette betyr noe for dem.¹⁶¹ Kirken opplever at foreldre i Norge, i en postmoderne tid velger kirkens dåp, og de forbereder seg godt på sin måte ved å velge faddere, velge dåpskjole, invitere til selskap og møte til dåpssamtale før dåp.

Den postmoderne tid utfordrer likevel kirkens dåpssamtale. Dåpssamtalen har hittil vært preget av teologisk forklaring, og gjennomgang av dåpen og dåpsritualet, samt informasjon til hjemmet. Dåpsforeldre har på sin side uttalt at de er lite opptatt av hva kirken legger i sine handlinger og symboler, og de føler ikke at de må ta stilling til disse teorier for å kunne døpe barna sine.¹⁶²

Vår tid er preget av selvrefleksjon og valg. Folks religiøsitet og deres religiøse uttrykksformer er også preget av det. Folk er mer religiøse på sin egen måte. Disse endringene bærer preg av at samfunnet er mer pluralistisk. Vi snakker om en sekularisering i samfunnet over tid, men også en differensiering og en resakralisering.¹⁶³

Disse kulturendringer virker inn på hvordan kirkens medlemmer også forholder seg til autoriteter og til innarbeidede tradisjoner. Det betyr at folk forholder seg mer utvelgende også til kirkens lære, dens dogmer og forklaringer, og de verken søker denne type fakta eller føler seg forpliktet på samme måte som tidligere. For den oppvoksende generasjon betyr dette at religionen ikke lenger er en selvfølgelig identitetsbygger. Barna får ikke så selvfølgelig tilgang på verken bibelfortellinger, symboler og ritualer, og de får ikke lenger gjøre seg sine egne religiøse erfaringer i klasserommet eller i andre offentlige sammenhenger. Sammen med fragmentering, mangfold av valgmuligheter, og dermed veldig fokus på enkeltmennesket, opplever vi at det postmoderne mennesket lett blir sårbart i forhold til å finne mening og

¹⁶⁰ NOU 2000:26 s. 3

¹⁶¹ Høeg, Hegstad og Winsnes 2000. S. 48-51

¹⁶² Jfr. s. 25 i denne oppgaven.

¹⁶³ Henriksen 1999, s.18 og Reimers 1995, s. 22.

sammenheng i tilværelsen.¹⁶⁴ Fortsatt er det stor oppslutning om de kirkelige ritualene – og foreldre uttrykker at de opplever det meningsfullt å bringe barna sine til dåp i kirken. Dåpsopplæringen videre blir like viktig, slik at kirken kan få være den identitetsbygger den ønsker gjennom sitt budskap. For at kirken og kristentroen skal bli en del av barnas liv, må kirken selv bygge opp flere arenaer for dialog mellom hjem og kirke. Ved hjelp av slike arenaer kan kirken nå ut til bredden med sitt evangelium. Det er derfor viktigere enn noen gang å møte og støtte foreldrene, sikre en god kommunikasjon slik at foreldrene stadig velger kirkens dåp og dens opplæring.

Den er likevel en fare for at kirken ikke skal lykkes. Først og fremst handler det om tillit. Kirken kan ikke fortsette med å betvile foreldrenes motiver når de kommer med barna. Kirken må dessuten ta dåpsforeldre på alvor som troende mennesker. Folk må føle seg sett, trodd og de må bli møtt. I Kendal gikk folk ut av menigheten og inn i nye åndelige sammenhenger. De opplevde at det ikke var rom for det hellige, for den åndelige opplevelse. Jeg mener å se at denne faren også ligger på lur i kirken. Kirken har en tradisjon for å forklare og informere med mange ord, og vil derfor bruke dåpssamtalen til det, i stedet for å bruke anledningen til å lage *et hellig øyeblikk* – rett og slett være kirke, som bare kirken kan. Prestene selv har sagt at de bruker mest tid på å forklare dåpen og informere. De sier videre at de gjerne ville ha brukt mer tid på samtale om troen, og om dåpsopplæringen, men at de ikke rekker det. Bare et par av alle informantene sa at de med dåpssamtalen ønsket å gi foreldrene et annerledes øyeblikk – et møte med en annen – en prest – der de også ga rom for bønn og lystenning. Det er nødvendig med et nytt grep om dåpssamtalen, slik at den kan få bli den *hjørnesteinen* som reformen legger opp til. Planen presenterer to dåpssamtaler. Den første kommer i tid rett før dåpen, mens den andre har foreløpig fått en mer fleksibel plassering, og kan i prinsippet komme et par år etter.

Dåpsforeldre i vårt materiale gir kirken de mest konkrete svar på hva som er viktig for dem i møte med kirken. Det mest iøynefallende og utfordrende for kirken er antakelig at ingen av de foreldrene som uttaler seg er opptatt av hva kirken legger av teologi i dåpen- eller om de forstår det som skjer i dåpen. De gjør sine egne tolkninger, og finner mening i det. Men svarene sier at de døper ikke ved en tilfeldighet. Det er villet, og det er nøye planlagt. Foreldrene bruker lang forberedelsestid når de velger faddere, når de velger salmer, og når de

¹⁶⁴ Referert etter Bjørn Wiedel, s. 45.

forbereder selskapet. Dåpslyset tenner de på høytidsdager.¹⁶⁵ Svarene de gir forteller dessuten om at de har kunnskap om dåpen. De vet at det er mer enn en menneskelig handling. Noen sier det er en bekreftelse på Guds omsorg – at Gud verner dem. Selv gir de sin tilslutning til velsignelsen, og opplever i den at Gud ivaretar mennesket. Når de bruker ord som høytidlig, vakkert, fredfullt, hellig og historisk er det sannsynligvis viktige betegnelser for dem, som uttrykker sider ved dåpen som har betydning. Når det sies at det er for lite rom for *hellighet* i gudstjenesten, understreker dette antakelig en side ved dåpsriten som er viktig for flere.¹⁶⁶ At dåpen også er en markering av fødselen, som nettopp har gått forut, sies eksplisitt av flere. Dåpen sees altså som en opptakelse i familien og i slekten. De vet også at barnet opptas i kirken og i den lokale menighet. At barnet nevnes ved navn bekrefter barnet som et menneske.¹⁶⁷

Dåpssamtalen er den del av en dåpsrite. Dåpen følger tett på fødselen som er en stor familiebegivenhet. En transcendent opplevelse – en opplevelse av et nærvær av Den hellige, av Gud selv. Dåpen blir derfor en livsløpsrite.¹⁶⁸ Den inneholder både en sosial markering og en religiøs markering. Dåpens symbolspråk blir derfor også et språk for foreldrenes tro og erfaringer. Med ord og stiliserte handlinger fortelles en overbyggende historie, som møter foreldrenes, familiens og barnets historie. Den store tilstrømmingen til kirken med dåpsbarn viser at dette er viktige handlinger også i vår tid, og hvis kirken skal endre på innhold og form i dåpssamtalen, bør det skje klokt og taktfullt, slik at dåpssamtalen tar inn i seg elementer som forsterker og ivaretar den overbyggende fortelling, og opplevelsen av den transcendenten Gud.

4.1 Dåpssamtalen - en arena for relasjonsbygging

Når kirken står midt i en dåpsopplæringsreform, vil kirken måtte vurdere alle ledd med tanke på en helhetlig opplæringsplan. Dåpssamtalen skal fortsatt utgjøre det første leddet, og blir derfor en hjørnestein i byggverket.¹⁶⁹ Per i dag kan ikke kirken vise til noen andre

¹⁶⁵ Jfr. s. 26 i denne oppgaven

¹⁶⁶ Jfr. s. 24-25 i denne oppgaven

¹⁶⁷ Jfr. s.27 i denne oppgaven

¹⁶⁸ Jfr. s.19-20 i denne oppgaven

¹⁶⁹ NOU 2000: 26 s. 14

trosopplærings-tiltak som har tilnærmet like stor oppslutning. Dåpssamtalen er derfor et svært viktig møtepunkt mellom hjemmet og kirken, og reformens oppgave må derfor være å bevare den som et breddetiltak. Kirken ønsker også at dåpsopplæringen videre skal inkludere bredden. Det er ikke et nytt ønske kirken har, men det er nå tydelig uttrykt i NOU 2000.¹⁷⁰ Det er også tydeliggjort at kirken ønsker å spille på lag med foreldrene. Dette vil den gjøre ved å *lytte* til de behov foreldrene har for hjelp til opplæringen. Kirken vil også ”*bekreft*e foreldrene på at de er de beste dåpslærere”. Det ser ut til at kirken mer enn noen gang har et sterkt ønske om å lykkes med å knytte dåpssamtale, dåp og opplæring bedre sammen til en helhet.¹⁷¹ Kirken vil bygge relasjoner i dåpssamtalen. De vil få til en dialog med hjemmet, der de lytter og bekrefter. Hjemmet løftes fram som den viktigste arena for dåpsopplæring, og kirken vil etablere et samarbeid helt fra det første møtet.¹⁷² Kirken later ikke til å være fornøyd med bare å nå de mest interesserte med sin opplæring videre, men alle – hele bredden.¹⁷³ Med andre ord handler det om å videreføre en suksess. Bredden i dåpssamtalen skal videreføres i opplæringen. Det nye grepet kirken tar i grunnlagsdokumentet er nettopp å *bekreft*e foreldrene. Slik jeg oppfatter det vil kirken ta foreldres tro på alvor. At kirken har uttalt dette i en offentlig utredning, og dessuten fått prosjektmidler på dette grunnlaget, forplikter kirken til å synliggjøre målet og metoden i konkrete tiltaksplaner.

Kirken har i forbindelse med reformen lagt opp til det den kaller dåpssamtale 2 – en samtale i etterkant av dåpen. Dette er ikke uten videre et uproblematisk ønske, da det er vanskelig å gjenta en suksess. Det er ikke en selvfølge at foreldre vil stille seg like positive til en ekstra samtale i en travel småbarnshverdag. Kirken selv kan med andre ord komme til å forkludre og sparke ben under en godt etablert tradisjon, i sin iver etter å forbedre og fornye. Nødvendige refleksjoner og analyser er derfor viktig, ikke minst med tanke på hva man vil oppnå videre.

For kirken har det alltid vært en nær sammenheng mellom dåp og opplæring. Vi kjenner det fra Det nye testamente Matt 28,18f; 1.Kor 3,1-13; Hebr 5, 11ff; Apgj 13,11; 1.Kor 12,28ff.,

¹⁷⁰ Ibid. s. 11

¹⁷¹ Ibid. s. 59

¹⁷² Ibid. s. 58-59.

¹⁷³ Ibid. s. 11.

og vi kjenner det fra kirkehistorien.¹⁷⁴ Kirkens erfaring er likevel at det er en stadig mindre oppslutning om kirkelige og kristelige opplæringstiltak.¹⁷⁵ Dåpsamtalen er derfor en viktig anledning, ja antakelig den eneste anledning til å gjøre kirkens dåpsopplæring kjent for alle døpende foreldre. Når kirken vil nå hele bredden med dåpsopplæring,¹⁷⁶ er det inn i en tid der kristendommen har fått en annerledes plass og betydning i det offentlige rom. Den er mindre synlig på en tradisjonell og felles måte, og den har måttet vike plass i skolen for en mer mangfoldig formidling av de religioner som finnes i vårt pluralistiske samfunn. Kirken utfordres derfor mer enn noen gang når den skal få dette til. Samtidig har kirken alliert seg med de aller beste samarbeidspartnerne. De har valgt den kristne dåp, og de har uttalt at de ønsker at barnet skal tilhøre kirken, at de skal være et Guds barn og at de skal ha en kristen tro. Hvordan dette skal skje må det være kirkens oppgave å tydeliggjøre og det må være kirkens ansvar å finne en form på dette som gjør det mulig for familiene å følge opplæringen.¹⁷⁷ Nøkkelen til å lykkes ligger først og fremst i at kirken respekterer foreldrene, og foreldrenes alminnelige tro, og deres motiver for dåp. Dette må kirken bekrefte gjennom sine mål og metoder, men også i sine møtepunkter med hjemmet. Kirken må en gang for alle legge bort mistenksomheten i møte med unge foreldre. Den må bryte med tradisjonen som vil kontrollere og sortere de som oppsøker kirken. Kirken må heller være frimodige og å se seg selv som bærer av det hellige, og Den Hellige til folk. Den må våge å være kirke - tydelig med sitt unike budskap, sine gamle fortellinger, sitt rike symbolspråk, og med sine trygge ritualer. Først på dette grunnlaget kan en dialog fungere og forløse ny kunnskap og erkjennelse.¹⁷⁸

Den postmoderne kulturen, som både foreldre, barnehage, skole og kirke er en del av, peker på at kirken selv må ta ansvar for å gi den oppvoksende slekt del i kristentroen. Kristendommen har hittil hatt en rådende plass i samfunn og kultur, slik at den har kunnet vært identitetsbyggende. Den vil fortsatt være der, men mindre tydelig. Kirken må derfor selv sørge for at den fortsetter å være identitetsbyggende, slik Den norske kirke ønsker det. I sine planer gir den uttrykk for at dåpsopplæringen skal gi barn og unge livshjelp dvs. gi dem det de

¹⁷⁴ *Dåpspraksis og dåpsopplæring i Den norske kirke*. S. 28-30.

¹⁷⁵ NOU 2000: 26 s. 31.

¹⁷⁶ *Ibid.* s. 11.

¹⁷⁷ *Ibid.* s 11

¹⁷⁸ Henriksen, Jan-Olav 1999. S. 2007-2009

trenger av språk, kunnskap, opplevelse, ritualer og symboler for tolke og mestre livet i lys av den kristne tro.¹⁷⁹ NOU 2000:26 peker gjentatte ganger på at det er dette den vil få til sammen med foreldrene.¹⁸⁰ Hvis kirken skal klare å kommunisere det til bredden av foreldrene i dåpssamtalen, må kirken ta et nytt grep om den. Samtalen blir ingen dialog hvis den ene part har et stort behov for å informere den andre, slik prestenes rolle har vært. Det kan også vanskelig bli en dialog hvis en prest og teolog skal snakke teologi med foreldrene. Foreldrene må kunne oppdage at kirken har noe å gi familien, som er verdifullt og som ingen andre kan gi dem. Og de må samtidig kunne gå fra samtalen vel vitende om at kirken trenger dem for at kristentroen skal kunne være med å gi barnet *identitet og livshjelp*.¹⁸¹

Som nye foreldre befinner de seg i en livsfase der de er følelsesmessig berørt. Flere uttrykker at de opplever denne fasen som annerledes, noe i retning av transcendent.¹⁸² Samtidig står de midt i den krevende og alminnelig hverdagen, som småbarnsfasen er. Når de omtaler dåpsgudstjenen framheves de elementene som peker ut over det alminnelige og hverdagslige. Det er symbolene og ritualene som nevnes. Det er det som gir hverdagen en annen dimensjon og setter den og familien inn i en større sammenheng. Foreldre opplever at kirkens nærvær i denne fasen gjør godt. De fornemmer Guds nærvær og føler den trygghet det gir.¹⁸³ Når kirken skal ta et nytt grep om dåpssamtalen, som er en del av sammenhengen, vil det være nærliggende å lytte til foreldrenes erfaringer med kirken og kirkens dåp. Her har de blitt møtt på noe som betyr noe for dem, noe som peker utover det alminnelige. Antakelig er det derfor de kommer tilbake til kirken ved de store livsfasene. De har erfart at kirken kan gi noe som ingen andre kan gi dem. Når foreldrene nå skal komme tilbake til en dåpsopplæring vil det være viktig å lete etter om det er flere naturlige møtepunkter eller arenaer for dialog mellom hjem og kirke, enn de allerede etablerte livsfasene. Ved å lytte til livet ser man flere overgangsfaser der livet er skjørt, og der kirken naturlig kan være med. Guds omsorg og nærvær f.eks når 6-åringen skal begynne på sitt livsløp i skolen, eller når barnet blir tenåring eller når barnet når myndighetsalder.

¹⁷⁹ Ibid. s. 3

¹⁸⁰ NOU 2000: 26, s.58-59

¹⁸¹ Ibid. s. 46-47

¹⁸² Reimers, Eva s. 72

¹⁸³ Slik Ida Marie Høeg har notert fra sine samtaler med dåpsforeldre

4.2 Dåpssamtalen fra forklaring til involvering

Kirken opprettet i sin tid dåpssamtalen med tanke på at dåpsforeldrene skulle få hjelp til å forstå hva som lå i dåpen, og dermed hva de sa *ja* til ved døpefonten. Noen av prestene mente det ikke var forsvarlig å ta et ja for et ja, i alle fall måtte man forklare foreldrene hva teologien sa, slik at kirken sikret seg at teorien var forstått.¹⁸⁴ Det var også uro i prestestanden over ulik praksis for å nekte foreldre dåp av moralske grunner. En annen side av saken var det at kirken omtalte kristendomsfaget som *svakere* enn før.¹⁸⁵ Dette hang bl.a. sammen med de endringene departementet hadde gjort i tilknytning til læreplanen av 1969. Nå ble det uttrykt at kristendomsfaget ikke lenger var kirkens dåpsundervisning. Dessuten var det nytt at den som skulle undervise i kristendom ikke lenger måtte være medlem av Den norske kirke.¹⁸⁶

Kirken, som en tydelig og tung institusjon i samfunnet, hadde ellers en historie som moralens vokter, der den kunne kalle inn til samtale med enkeltpersoner for å stramme inn. Utredningen om dåpspraksis og dåpsopplæring viser at det er i hovedsak er denne tradisjon kirken gjør bruk av når de etablerer dåpssamtalen, og ønsker å tydeliggjøre *kravene til en forsvarlig dåpspraksis*.¹⁸⁷ Det sies riktignok også, i samme dokument, *at dåpssamtalen ikke er et botemiddel for kirkens dåpspraksis, men at den er et gledelig resultat av at kirken tar sin dåpspraksis opp til vurderinger*”.¹⁸⁸ Disse ulike uttalelsene i samme dokument peker først og fremst på at heftet består av delutredninger. Men det peker mest på de ulike, og til dels motstridende oppfatninger og holdninger, som var rådende innen prestestanden, når det gjaldt dåpspraksisen, og hva som var viktigst i møte med foreldrene. På den ene side gjaldt det å sette grenser for foreldrene, på den annen side ville kirken gå i seg selv og forbedre sin praksis overfor hjemmet, slik at de fikk den hjelp fra kirken, som de kunne forvente og hadde rett til når de døyte barnet sitt.

¹⁸⁴ Dåpspraksis og dåpsopplæring i Den norske kirke s.81

¹⁸⁵ Ibid. s. 10

¹⁸⁶ Ibid. s. 48-49.

¹⁸⁷ Ibid s.10.

¹⁸⁸ Ibid. s. 79.

Det er sannsynlig at disse ulike holdninger innen kirken hadde en sammensatt forklaring. En av dem kan ha vært at samfunnet var i endring, fra en moderne tid til en mer postmoderne tid. Nye kulturuttrykk vant plass. Kontroll og grensesetting, for å holde fram den *rene lære* vant ikke lenger gehør. Selv ikke når det kom fra tunge samfunnsinstitusjoner. Religionens plass i samfunnet fikk også mindre plass og betydning. Dermed vant ikke kristendommen like lett fram med sin lære og sine dogmer.¹⁸⁹ Det er i denne situasjonen kirken velger et nytt grep når den etablerer dåpssamtalen. Den vil sikre seg kontakt med medlemmene sine og lager en ny arena for det. Kirken tok ansvar, som en form for motkultur, og ga seg et handlingsrom. Metoden var riktignok mer i tråd med en eldre tenkning: tydeliggjøre den myndige kirke, tydeliggjøre læren, sørge for at den rette lære ble holdt i hevd, og at den ble forstått.¹⁹⁰ Mens møteformen i seg selv var i takt med tiden.

Ved å invitere til samtale i en ny tid, signaliserte kirken at den ville noe annet enn forklaring, belæring, grensesetting. Den ville nå ha en mer åpen dialog, der en lyttet til den andre og søkte å skape forståelse. En form for likeverdig samtale der begge parter er like viktige, begge har noe å bringe inn, og der resultatet er avhengig av at begge parter kommer til ordet.¹⁹¹ Deler av kirken ønsket tydeligvis dette allerede den gang.¹⁹² Men et tilbakeblikk på samtalen viser at den ble en mer strategisk samtale, enn en åpen dialog. De erfaringene prestene har delt fra sitt arbeid i år 2000 bekrefter også at dåpssamtalen er, og har vært en enetale, et informasjons og forklarings-møte.¹⁹³ Dette så de også allerede på slutten av 70-tallet når de bl.a. uttaler at prestenes dominerende rolle i dåpssamtalen ofte kan nøytralisere foreldrenes reaksjon mer enn å framkalle den.¹⁹⁴

Kirken ville altså bedre kommunikasjonen mellom kirke og hjem. De valgte å gjøre det ved å forklare dåpens teologi, slik at foreldrene kunne forstå og dermed ta ansvar for å gi barnet del i kirkens dåpsopplæring. De valgte også å informere hjemmet om menighetens

¹⁸⁹ Henriksen, Jan-Olav 1999. s. 88-89

¹⁹⁰ Referert etter Dag Nordbø 1995 s. 348-350.

¹⁹¹ Henriksen, Jan- Olav 1999. S. 213- 214

¹⁹² *Dåpspraksis og dåpsopplæring i Den norske kirke*. S. 81

¹⁹³ *Himmelgaven* 2002, s. 171 - 184

¹⁹⁴ *Dåpspraksis og dåpsopplæring i Den norske kirke* s. 79 og 81

dåpsopplæring. Likevel har kirken igjen erfart at oppslutningen om kirkens dåpsopplæring ikke har nådd den bredden de hadde lagt opp til. Det er bare konfirmantundervisningen og oppslutningen om 4-årsboken som har nådd det man kan kalle en bredde. I tillegg har skolen generelt, og skolens kristendomsundervisning spesielt, sørget for at den oppvoksende generasjon har fått del i kristentroen på en slik måte at den i noen grad har vært identitetsbyggende.¹⁹⁵ Nå når skolen igjen har nedtonet kristendommen i sine planer, skjer ikke dette like automatisk. Kirken må derfor gjøre nye grep for å få til en dåpsopplæring for alle, som kan være identitetsbyggende, slik kirken ønsker det. Det er foreldre og foresatte som har hovedansvaret for oppdragelse og opplæring av barna sine, og det er den døpende kirke som skal sørge for at hjemmet får de innspill det trenger. Mer enn noen gang er det derfor viktig for kirken å få til *dialogen* i samtalen.¹⁹⁶

Foreldrenes møte med kirken i dåpssamtalen befinner seg mellom de to store familiebegivenhetene *fødsel* og *dåp*. At over 75% av foreldrene bærer barna sine til dåpen viser at dåp knyttet til fødsel er en innarbeidet tradisjon i vår kultur. For dåpsforeldrene er det mer enn en tradisjon når de peker på at de opplever dåpen som bekreftelse på Guds velsignelse og omsorg. De mener dåpen er en handling der barnet integreres i kirken og i menigheten. I tillegg innlemmes barnet inn i deres slekt og familie. At det hele skjer i en kirke setter barnet og familien inn i en større sammenheng. Dette gir trygghet også inn i framtiden. Når foreldre beskriver egne opplevelser i kirken bruker de ord som høytidelig, vakkert, fredfullt. De gjør sine egne tolkninger av ritualer og symboler og bruker av den kunnskap de måtte ha, slik at de gir dem en mening som løfter dem ut av den alminnelige hverdag, og knytter dem til en større sammenheng.¹⁹⁷ Dåpen bringer *himlen ned, og drømmen opp*.¹⁹⁸ De er ikke opptatt av å forstå eller få det forklart. De finner det meningsfullt å delta.

Foreldrene bekrefter selv at dette er mer enn en tradisjon for dem. De er med på *en hellig handling*. Noe som gir dem en følelse av noe annet,¹⁹⁹ det hellige. Noen foreldre setter flere

¹⁹⁵ NOU 2000: 26 s. 10-11

¹⁹⁶ NOU 2000: s. 11

¹⁹⁷ Høeg, Ida Marie, 2007, s. 17-19.

¹⁹⁸ Henriksen, Jens Ole. *Kritisk forum for Praktisk Teologi*. No. 28, S. 4. Forlaget ANIS, Århus, 1987

¹⁹⁹ Dahl, Espen s. 27

ord på det, og snakker om *nærvær av Gud* i velsignelsen og *nærvær av Jesus* i dåpslyset. Sagt med mine ord ser det ut til at de erfarer at Guds nærvær *manifesteres* i dåpen og Jesu nærvær manifesteres bl.a. i dåpslyset. Slik gir foreldre uttrykk for at dåpen oppleves som en hellig handling, og gir dem en transcendent erfaring som er viktig for dem. Den er spesielt viktig for dem som står i en ny livsfase som unge foreldre. Det at dåpen er forankret i deres egen kultur og at de fleste i samme situasjon også har døpt barnet sitt, bekrefter i tillegg deres tilhørighet til det fellesskapet de ser seg som del av. Slik blir dåpen en rite som med sitt symbolspråk åpner for noe overindividuell og tidløst.²⁰⁰ At kirken i vår tid fortsatt får være hovedaktør for så mange småbarnsforeldre i en viktig livsfase gir kirken en utrolig mulighet til å kunne gi den oppvoksende generasjon hjelp til livstolkning og identitetsbygging videre.

Erfaringene fra det åndelige livet i Kendal viser oss bl.a. at folk søker ut av det etablerte menighetsliv fordi de ikke finner de svar som gir dem mening. Folk føler seg ikke møtt eller berørt, og man ønsker ikke lenger å bli fortalt av kirken hvordan man skal tro og leve. I de *holistiske* miljøene fant folk mer spiritualitet og mer rom for dypere åndelige opplevelser. Samtaler, veiledning og annen form for relasjonsbygging var også en del av de positive opplevelsene miljøet ga. Erfaring viser at de menigheter som tillater en syntese av *life-as-religion* og *subjective-life* spiritualitet vil kunne leve videre. Dette er menigheter som gir rom for, og tar på alvor den indre religiøse erfaring hos den enkelte – det jeg har beskrevet som opplevelsen av *det hellige*. Menigheter som er i stand til å bringe det hellige sammen med det alminnelige eller sakralisere livsformer vil fortsatt kunne ha noe gi til mennesker i dag. Menighetene må også kunne holde fram verdier som folk flest opplever som gode for livet og hverdagen, og de må kunne tilby møtepunkter der mennesker opplever at de møter *den transcendenten Gud*.²⁰¹

I en dåpsopplæringsreform må kirken finne kommunikasjonsformer som egner seg for den postmoderne tid. Dåpssamtalen tilhører kirkens suksess-historie. Dåpssamtalen bør derfor være med å sette en standard for dåpsopplæringen videre ved at den tar i bruk dialogen, og samtidig henter inn flere elementer fra kirkens språklige mangfold som dåpsforeldre kjenner fra dåpsgudstjenesten. I dåpssamtalen før dåp kan kirken forene det nære og personlige for

²⁰⁰ Reimers, Eva s.72

²⁰¹ Heelas og Woodhead, s. 143-144

den enkelte familie, samtidig som den kan knytte den enkelte familie inn i en større kirkevirkelighet. Kirken kan ikke ved hjelp av metoder forsikre seg mot at foreldre gjør sine egen tolkninger av teologi og teologisk praksis. Her får kirken senke skuldrene og regne med at en dåpsopplæring på sikt vil gi den nødvendige kunnskap. Kirkens hovedoppgave er å holde fram med å formidle sitt budskap, sine fortellinger, sine bønner og salmer i et variert og kjent liturgisk språk. Slik tror jeg kirken kan møte dåpsforeldre som likeverdige samarbeispartnere, og dermed gi dem en opplevelse av at kirkens møtepunkter, og kirkens dåpsopplæring angår barnas liv. Det er dette som skal gjøre den verdifull for foreldrene.

4.3 Dåpssamtalen – når kirken lytter og bekrefter

Kirken må se stort på sine egne møtepunkter. Dåpssamtalen er et sted der prest og dåpsfamilie møtes. Foreldrene er sikkert opptatt av å bli trygge på det som skal skje i dåpsgudstjenesten, men allerede i denne samtalen skal kirken være kirke og formidle evangeliet. Et evangelium som åpner opp, som gir håp og bringer *himmelen ned og drømmen opp* for det enkelte foreldrepar.²⁰² Samtalen må finne fellesskapsstiftende former – dialogen, vekslingen mellom å dele og å lytte. Slik prest og foreldre kjenner det fra livet selv og fra det liturgiske språk. Kirken må bruke sitt *hellige* språk og sitt *alminnelige* språk. For slik å la foreldrenes historie få møte Guds historie allerede i dåpssamtalen. Troen på at en økt informasjonsinnsats eller forklaringsmetodikk kan hjelpe i forhold til foreldre som kirken måtte mene er for fremmedgjort overfor dåpen og dåpens innhold, tror jeg ikke treffer i dag. Liturgi, symbolspråk, bønner og tekster kan derimot gi språk og tilkobling. Foreldre og prester kommer til samtale med hvert sitt liv, og med hver sin historie. Ved bruk av faste formularer, der en tar i bruk kirkens mangfoldige symbolspråk kan dåpssamtalen både romme det alminnelige og det hellige.

Dåpssamtalen ble i sin tid opprettet for å sikre at foreldre mente noe med å døpe, og at de skjønnte alvoret av hva som lå i dåpen og oppfølgingen. Timen ble derfor brukt til å forklare og belære. Denne metoden har like lite å gi i dag, som den hadde den gang. Dåpssamtalen før dåp er for dyrekjøpt tid for informasjon. Kirken har riktignok et informasjonsbehov. Dette bør

²⁰² Henriksen, Jens Ole. *Ned med himlen, op med drømmen!* Art. i heftet *Kritisk forum for praktisk teologi nr 28, Forlaget ANIS, Århus 1987*

den se nærmere på, og finne nye kanaler for det. Noe kan legges ut på nettet, annet kan gjøres skriftlig, og deles ut i etterkant av dåpen f.eks i dåpssamtale to. Hvis kirken vil lykkes med sitt språk i dåpssamtale 1, vil dåpsfamilier komme tilbake for å ta del i dåpssamtale 2 med en påfølgende dåpsopplæring.

- **En trosamtale om aftenbønn eller barnesalme**

Bønn og salme er en del av kirkens språk, som foreldre kjenner. Når hjemmet skal være dåpslærere trenger de ideer til hvilke bønner og hvilke salmer som egner seg. Det er kirkens ansvar å gi hjelp til dette. En dåpssamtale bør derfor både involverer foreldrene, og samtidig gi dåpsopplæring. En samtale kan ta utgangspunkt i en eller flere aftenbønner med tanke på at foreldre skal velge en de liker. På samme måte kan valg av barnesalmer være utgangspunkt for samtale om troen og om livet. Kirken kan slik være med å bygge helhet og identitet for det enkelte barn allerede fra dåpen av. Foreldrene har selv satt ord på de elementer i dåpsgudstjenesten som de opplever gir mening.²⁰³ Nærvær av Gud i velsignelsen, nærvær av Jesus i lyset. Bønnen er ikke nevnt spesielt, men trygghet, opplevelse av Guds omsorg er uttalt som gode følelser i dåpsgudstjenesten. Der dåpssamtaler gjennomføres individuelt, for hver familie kan timen gjøres nær og personlig gjennom bønn og tekst. Den kan slik være en velsigneshandling for den enkelte familie.

- **En liturgisk dåpssamtale**

Ritualenes funksjon er å gi språk til troen, og gi ramme for religiøse opplevelser.²⁰⁴ Foreldre har selv satt ord på liturgiske elementer som betyr noe for dem. Ritualer som lystenning med bønn for familien og velsignelse vil kunne gi en opplevelse av den transcendent. De vil som familie kunne få oppleve Guds nærvær - for dem der og da. Gjennom ritualer vil de også selv få hjelp til å gi uttrykk for sin tro. En slik samtale vil være en god forberedelse til selve dåpsgudstjenesten, samtidig som den vil gi dem del i en dåpsopplæringssituasjon. Dåpssamtalen vil på denne måten kunne være som en velsigneshandling for hjemmet og familien.

- **Babysang som dåpssamtale**

²⁰³ Jfr. s. 24 i denne oppgaven

²⁰⁴ NOU 2000:26 s. 47.

I Den postmoderne tid bygges nye relasjoner, nærhet søkes også i nye sammenhenger og involvering og berøring er ord som også brukes om den åndelige eller religiøse dimensjonen ved livet. I Den norske kirke er det etablert et tilbud som kalles babysang. Dette er et sang, musikk og bevegelses program for barn og foreldre. Et slikt tilbud vil kunne være en form for dåpssamtale slik kirken ønsker det. Her inviterer kirken til noe som foreldre får delta i. De får ta ansvar. De får opplæring til noe de kan bruke hjemme som dåpslærere for barnet sitt, og de blir tatt inn i et fellesskap. I babysang vil både sanger, bønner ritualer kunne være en del av opplegget. Et måltid og presentasjon av dåpsmateriell og programer i kirken vil kunne gi konkret hjelp til foreldrenes dåpsopplæring. For en kirke som vil bygge relasjoner vil babysang kunne være med å bygge identitet, gi dåpsopplæring og bygge relasjoner i den enkelte familie, men også til menighetens fellesskap.

Ved denne form for dåpssamtaler viser kirken at den vil dialog og vil involvering. Kirken bekrefter dåpsforeldrenes tro, og den viser at den regner med dem som dåpslærere videre. Kirken bruker ikke bare dåpsamtalen til å snakke om dåpsopplæring, men utfører dåpsopplæring. Slik bygges også relasjoner mellom hjemmet og kirken. Samtidig aktiveres troen i parforholdet og dermed i familien. Troen får et språk med forskjellige uttryksformer, som foreldrene kan bygge videre på hjemme.

Både Reimers og Høeg opplevde at foreldrepar ikke opplevde seg som ordentlig ”kristne”, til tross for at de tok del i dåpen på en religiøs måte. Dette viser at de selv har en oppfatning av at slik de *tror* ikke er bra nok for å kunne kalle seg kristen. Så dypt sitter altså pietismen fortsatt fast i vår kirketradisjon. I Folkekirke 2000 sier halvparten av befolkningen at de har en kristen tro, og at de gjerne vil støtte opp under den kristne kulturarv. Mange ga uttrykk for at de ønsket at barnet skulle være et Guds barn, og en del av Den norske kirke. Med andre ord ser vi at kirkens medlemmer stiller seg lojale til kirken som kristen kulturbærer. Når det gjelder å ta del i menighetens trosfellesskap for øvrig, og kalle seg for kristen opplever de antakelig at de ikke stiller opp slik de tror kirken forventer. Reimers sier om dette fenomenet i Svenske kyrkan at jo mer kirken betoner det felleskristelige eller kulturelle aspektet, desto flere vil finne sin naturlige plass i kirken.²⁰⁵ Slik vil kirken fortsatt kunne ha en unik mulighet til å nå ut til bredden av de døpte med evangeliet. At foreldre kommer med barnet sitt til

²⁰⁵ Reimers, 1995, s. 270-273.

kirken, og overgir det i Guds hender skulle være en trosbekjennelse god nok. Kirkens viktigste oppgave i dåpssamtalen blir å bekrefte foreldrene og involvere dem i dialogen som likeverdige og troende mennesker.

5. AVSLUTNING

5.1 Oppsummering

I denne oppgaven har jeg tatt for meg *Dåpssamtalen* i Den norske kirke. Dåpssamtalen går forut for dåpen, som hvert år samler 45-50.000 dåpsforeldre. Det har i lengre tid pirret min nysgjerrighet at så mange finner veien til kirken av seg selv. En sak er at de ønsker å døpe barnet sitt, men de møter også opp til en forutgående samtale. Samtalen dukket opp på slutten av 60-tallet, og ble raskt institusjonalisert som en fast ordning. Sånn er den blitt det tiltak i kirken som har størst og bredest oppslutning fra kirkens medlemmer.

Nå når kirken står midt i en stor dåpsopplæringsreform har jeg ønsket å se nærmere på denne dåpsamtalen. Kirken lar samtalen utgjøre det første leddet i selve dåpsopplæringen. Kirken har dermed gjort samtalen til en *hjørnestein* i det byggverket en dåpsopplæring er. Kirken har i mange år ønsket at den skulle være både *en hjørnestein og en døråpner* for dåpsopplæringen videre, uten at den synes å ha lykket helt med det. Det at dåpssamtalen favner alle dåpsbarn, gjør samtalen til en solid grunnstein, utfordringen er å bevare den som det, og samtidig gjøre den til en døråpner. Jeg har derfor villet belyse og analysere samtalen med tanke på å gjøre den til selve *portalen* eller døråpneren for dåpsopplæringen videre. Det at kirken i samme grep vil lage én dåpssamtale til to samtaler uroer meg. På den ene side er det positivt å utnytte et tiltak som samler nesten alle, samtidig er det vanskelig å gjenta en suksess. Min redsel for at kirken i sin iver etter å utnytte situasjonen, skal komme til forkludre en svært god anledning, er grunnen til at jeg griper tak dette temaet akkurat nå

Min egen erfaring med dåpssamtalen er at den ikke har fungert godt etter sin intensjon. Den har virket for innholdsrik og overlesset. Det at man kalte den en samtale, men egentlig brukte den til informasjon og forklaring, tenker jeg må ha vært skuffende for mange foreldre. Dessuten tenker jeg at det er ”dårlig timing”kirken. Dessuten var min erfaring fra møte med prestene at dåpssamtalen var et vanskelig tiltak fordi tiden alltid var for knapp. Samtidig så prestene at dette var en flott mulighet til å møte unge hjem. Til tross for dette har foreldre ikke sviktet, og prestene har holdt ut. En dåpsopplæringsreform gir derfor en anledning til å evaluere dåpssamtalen, og samtidig ruste den for framtiden. Det at den skal være en døråpner

for en dåpsopplæring for alle, gjør at man også må se mer kritisk på form og innhold denne gangen. Samtalen skal forløse et engasjement hos alle foreldre slik at de tar ansvar for å følge opp dåpsopplæringen videre. Kirken selv legger nå vekt på å bekrefte foreldrene i dåpssamtalen. Foreldre skal få oppleve at kirken regner med dem, og anser dem som de nærmeste til å være dåpslærere for sine egne barn. Den betegnelsen er ny i kirkehistorien, og legger grunnlag for at kirken skal kunne lykkes bedre med sin dåpsopplæring i vår tid. Den teologiske forklaring er tatt ut av samtalen, samtidig er en gjennomgang av dåpsopplæringen poengtert. Her vil det være viktig å sortere hva som bør komme i samtale 1 og hva som hører hjemme i samtale 2 – etter dåp.

Jeg mener både kontekst og historie er viktig når man skal vurdere et tiltak. Dåpssamtalens kontekst og historie sett fra foreldrene, og dåpssamtalens kontekst og historie sett fra kirken er derfor av betydning. Foreldrene er i den situasjonen at de befinner seg mellom barnets nylige fødsel på den ene side, og selve dåpshandlingen og festen på den andre siden. Begge disse hendelser danner et bakteppe for hvordan dåpssamtalen oppleves av foreldrene. Begge disse hendelser bør også danne et bakteppe når kirken skal gi form og innhold til samtalen. Sett fra kirkens side har også samtalen en kontekst og en historie. Konteksten er dåpsopplæringen, som kirken ønsker både å forankre og forløse i denne samtalsituasjonen. Jeg har derfor valgt å beskrive noe om hva som ligger i begrepet. For ikke å gjøre samtalen urett ved å gjøre den til noe annet enn det den var ment til, har jeg dessuten gått til historien og røttene. Her har jeg prøvd å finne ut hva kirken i sin tid ville med dåpssamtalen. Dette har gitt meg et grunnlag for å kunne vurdere hva som var tidsrelatert, og dermed foranderlig, og hva som var selve kjernen og det essensielle, som bør videreføres.

Det er også av interesse å se nærmere på hvordan prestene og foreldrene opplever selve dåpssamtalen. Jeg har derfor trukket inn relevant materiale fra intervjuer med prester og med dåpsforeldre. Begge parter har derfor gitt innspill til hva de opplever som viktig og positivt, og hva de ikke synes fungerer i selve dåpsfasen. Det at dåpssamtalen når en bredde av de dømte gjør samtalen ekstra interessant med tanke på en dåpsopplæring som også vil nå denne bredden videre.

For å kunne vurdere dåpssamtalens muligheter i vår postmoderne tid mener jeg det er rett å analysere samfunnet, og den kulturen vi er en del av i dag. Hvilke kulturuttrykk gjelder og hvilke former for kommunikasjon benyttes. Hvilke former for åndelighet søker det

postmoderne mennesket, og hvordan kan kirken i tilfelle møte dette. I tillegg til det empiriske materialet om dåpsforeldre, som Høeg og Reimers kan vise til, har jeg hentet inn et empirisk materiale fra Woodhead og Heelas i Kendal. Undersøkelsen i Kendal handler ikke om dåpsforeldre spesielt, men om åndelighet og hvilke utfall det får i et lite Vest-Europeisk samfunn i vår tid. Dette mener jeg gir nyttige innspill til min vurdering når jeg ønsker å komme på sporet av hva dåpsamtalen skal fylles med for å kommunisere og forløse et engasjement for dåpsopplæringen videre. For kirken handler det om å se både teologiske og praktiske utfordringer, og ta konsekvensen av dette med tanke på en framtidsrettet dåpssamtale.

5.2 Resultat

For å finne fram til en dåpssamtale for den postmoderne tid, har jeg vært opptatt av å bygge opp et bredest mulig plattform for drøftinger og vurderinger. Jeg har underveis med oppgaven sett at tittelen er relativt vid, og skjuler mange viktige og interessante tema, som man kunne ha brukt mer plass på. Jeg har derfor måtte gjøre et utvalg både av tema og av omfang. Selv mener jeg at det utvalget jeg har gjort har vært tilstrekkelig til å kunne trekke en konklusjon og samtidig peke på noen utfordringer videre.

Med utgangspunkt i de kulturuttrykk og de strømninger som preger den postmoderne tid har jeg sett at tiden er moden for å endre på dåpssamtalens form og innhold. Dette faller sammen med at kirken har endret noe på dåpssamtalens innhold, ved bl.a. å ta ut den teologiske forklaring, og ta inn bekræftelsen av at foreldrene er de beste dåpslærerne. Dette tror jeg er viktig både for å beholde den brede oppslutningen, men også for å forløse et engasjement for kirkens dåpsopplæring. Det religiøse liv i samfunnet er differensiert – både sekularisert, men også resakralisert. Det alminnelige liv sakraliseres. Folk søker det hellige nå som før, men de søker det der de er, når det passer dem. De leter ikke nødvendigvis etter de rette svar, men de leter etter det som gir dem en opplevelse av det hellige, og etter det som gir dem mening der og da. De opererer mer fritt i forhold til institusjonalisert religion og kristendom. Det de ikke finner der de hører hjemme, finner de et annet sted. Folk søker også inn i seg selv for å finne svar og åndelige opplevelser.

Den norske kirke har fortsatt en unik mulighet til å møte unge foreldres åndelige behov. Foreldrene har selv satt ord på det som er viktig for dem i dåpen: oppleve nærvær av det hellige, få bekreftet Guds omsorg, bli velsignet, føle trygghet, få oppleve å ta del i noe vakkert

som et godt minne, få et dåpslys som gir barnet del i Kristi lys, få ta del i en tradisjon, få integrere barnet inn i kirken, i tradisjonen og i familien. Få ta del i noe som er annerledes, hellig, transcendent. Forklaringer og forståelse er de lite opptatt av, men å få delta i dåpen – i et sakralt rom, med sitt nyfødte barn og med sin familie, opplever de meningsfullt.

For en dåpssamtale som vil møte disse åndelige behov mener jeg å se av mitt materiale at kirken må legge om samtalen fra forklaringer, utlegninger, kontroll og grensesetting til deltakelse og opplevelse. Dette stemmer med det kirken selv gir uttrykk for at de ønsker med reformen, når de sier at de vil bekrefte foreldrene. Underforstått handler det om å bekrefte foreldrene som troende mennesker. Dette vil gjelde både for dåpssamtale 1 før dåp, og dåpssamtale 2 etter dåp. Det vil være en utfordring å samle foreldre til to samtaler. Mitt materiale peker på at mulighetene vil være der hvis også samtale 2 vil få en form og et innhold som vil bekrefte foreldrene, involvere dem, berøre dem – svare på et åndelig behov – og et behov for oppleve helhet og mening.

For en kirke som vil gi dåpsopplæring helt fra og med dåpssamtalen, vil en slik endring være i tråd med dåpssamtalens historie. Kirken har alltid ment at dåp og opplæring hører sammen. Metoden for å få det til vil måtte endre seg med tiden ut fra at hver tid har sitt kulturuttrykk. Og en teologi og en dåpsopplæring som vil hjelpe barn og foreldre til å tolke og mestre livet må rekonstrueres til et språk folk til enhver tid er dus med. I den postmoderne tid er den likeverdige samtalen – dialogen et viktig redskap. En likeverdig dialog må ikke bestå av bare ord. Kirkens språk er mangfoldig. Foreldrenes positive erfaring med kirkens liturgiske språk og symbolbruk, vil kunne åpne for nye dåpssamtaler som involverer, bekrefter, berører og gir familien en opplevelse av den transcendenten på en alminnelig hverdagskveld, før den store dåpsdagen. Fortellingen er også en del av kirkens gode tradisjon. Fortellingen om Jesus skal gis videre. Fortellingens mulighet er at den både gir kunnskap, samtidig som den åpner opp. En dåpsamtale som spiller på flere strenger ved at den gjør bruk av, og dermed rom for ulike uttrykk, vil kunne gi dåpsopplæring der og ta, samtidig som den kan være modell for en opplæring i hjemmet, og en videre opplæring i menigheten.

5.3 Begrensninger og nye utfordringer

Oppgaven har jeg gitt tittelen: ”Dåpssamtalen mellom det hellige og alminnelige – kirkens utfordringer i møte med unge foreldre i en postmoderne tid”. Dette er en åpen og vid tittel

som jeg har gitt retning med problemstillingen *hvordan kan dåpssamtalen være døråpner for dåpsopplæringen i Den norske kirke?*

Ved hjelp av teoretiske utredninger, supplert med empirisk materiale for å beskrive noen faktiske forhold, har jeg forsøkt å analysere, vurdere og drøfte påstander og saksforhold. På denne måten har jeg kommet fram til noen konkrete forslag for form og innhold på dåpssamtaler der jeg både tar høyde for utfordringer i vår tid, samtidig som jeg tar høyde for at dåpssamtalen skal være døråpner for en videre dåpssamtale. Jeg har ønsket en dåpsamtale der foreldre får være foreldre – som de er – med sin tro - på sin måte. Samtidig har jeg ønsket en samtale der kirken får være kirke med sitt unike budskap, med sine gamle fortellinger og med sitt rike symbolspråk og sine trygge ritualer. Jeg mener å ha pekt på at dette er mulig for en kirke i vår tid. Hvis kirken dessuten lykkes med sin dåpsopplæring, vil den oppvoksende slekt alltid være sikret et minimum av kunnskap, religiøs erfaring og et aktivt religiøst språk.

Rammen for oppgaven gir føringer for problemstillinger som må ligge. Noen er nevnt og ikke besvart, mens andre er forbigått i stillhet. Det kunne ha vært interessant og ha gått mer i dybden på konkrete løsninger for dåpssamtale 1 og 2. Når i livsløpet er den beleilige tid for disse samtalene, vil også måtte avklares. Hvorvidt dåpssamtalene skal være i kirken, i hjemmet eller i menighetssalen må også drøftes. Om den skal gjennomføres individuelt, og gis et særpreg for hver familie, eller om man skal ha en fellessamling med flere er fortsatt åpent. Begrepene *trusopplæring* og *dåpsopplæring* er også nevnt, men ikke berørt innholdsmessig. Hva innholdet i kirkens dåpsopplæring skal være i en postmoderne tid, vil være et tema som kirken må jobbe videre med. Hvilken form for dåpsopplæring som vil passe i hjemmet, og hva som vil passe best i menighetens fellesskap, ligger også åpent for videre utarbeiding. Hjemmene får i dag utdelt mange produkter fra kirken. Det er en utfordring å finne fram til produkter som åpner opp for evangeliet, og som gir hjelp til identitetsbygging og livstolkning. Kirken har for øvrig et informasjonsbehov overfor unge foreldre. Dåpssamtalen hittil har vært brukt til slike praktiske orienteringer. Hvis samtalen skal endre preg må kirken måtte tenke nytt om hvordan dette skal skje.

Dåpssamtalen er en arena for en likeverdig dialog mellom hjem og kirke. Ethvert møtepunkt mellom hjem og kirke er en slik arena. Det viktigste for en dåpsopplæring i den postmoderne tid, vil være å bygge slike arenaer der familier kan få komme til kirken med sin tro og sitt liv i

den alminnelige hverdag. Da er det også viktig at kirken våger å være kirke med sitt rike språk. Dåpsamtalen vil kunne være modell for slike møtepunkter på barnets livsvei.

LITTERATURLISTE:

- Akerø, Hans Arne (*red*), *Himmelgaven*, Oslo: nr 47 PF studiebibl.2002.
- Dahl, Espen, *Det hellige. Perspektiver. Oslo: Universitetsforlaget 2008.*
- *Dåpspraksis og dåpsopplæring i Den norske kirke*, Oslo, IKO`s læremidler A.s.1982
- Engedal og A.T. Sveinall, *Troen er løs*. Trondheim: Tapir forlag, 2000.
- NOU 2000:26 *...til et åpent liv i tro og tillit*. Norges off.utredning,Oslo, 2000.
- Furseth, Inger og Repstad, Pål *Innføring i sosiologi*, Oslo: Universitetsforlaget 2003.
- Fowler, James W, *The personal and Public Challenges of Postmodern Life*. Nashville: Abingdon Press 1996.
- Heelas, Paul og Woodhead, Linda, *The Spiritual Revolution*, Blackwell Publishing 2005.
- Henriksen, Jan-Olav, *På grensen til den andre*. Oslo: ad Notam Gyldendal 1999.
- Henriksen, Jens Ole, *Ned med himlen, op med drømmen*, art i heftet Kritisk forum for praktisk teologi nr 28, forlaget Anis, Århus 1987.
- Holdø, Cecilie. Egne notater fra samtaler med prester i 1999-2000.

- Høeg, Ida Marie, *Dåpen som overgangsrite*, art.i Prismet, IKO-Forlaget, Oslo 2001
- Høeg, Ida Marie, Harald Hegstad, Ole Gunnar Winsnes, *Folkekirke 2000. En spørreundersøkelse blant medlemmer i Den norske kirke*, Oslo, KIFO 2000.
- Reimers, Eva, *Dopet som kult och kultur*, Stockholm: Verbum Förlag 1995.
- Romarheim, Arild. *Religiøs pluralisme i Norge i dag*, Trondheim: Tapir 1975.
- Madsen , Bent. *Sosialpegagogikk og samfunnsforandring*.København: Ad Notam gyldendal 1993.
- St.melding.nr.7. *Trusopplæring i ei ny tid*, Kyrkje-og lulturdepartementet, Oslo 2002.
- Svein Aage Christoffersen og Trygve Wyller (red). *Arv og utfordring*.Oslo: Universitetesforlaget 1995.
- Thelle, Notto R. *Hvem kan stoppe vinden?* Oslo: Universitetesforlaget, 1992.
- Wiedel, Bjørn, *Personlig livstolkning och religiös tradition*, 1999, VERBUM, Stockholm.
- Wikström, Owe. *Det hellige som nekter å forsvinne*, Genesis Forlag, Oslo 2005